

ALÞINGISTÍÐINDI 1920

ÞRÍTUGASTA OG ANNAD LÖGGJAFARÞING
—— NÍUNDA AUKAÞING ——

C.
UMRÆÐUR
UM

FALLIN MÁL, ÓÚTRÆDD OG AFTUR TEKIN OG UM FYRIRSPURNIR

REYKJAVÍK
PRENTAÐ Í FJELAGSPRENTSMÍÐJUNNI
1920.

Skammstafanir.

Λ.=A-deild Alþingistíðinda = Þingskjölin

afgr. = afgreitt.

Alþ. = Alþingi.

alþm. = alþingismaður.

Alþt. = Alþingistíðindi.

aths. = athugasemd.

atkv. = atkvæði.

atkvgr. = atkvæðagreiðsla.

brtt. = breytingartillaga.

Ed. = efri deild.

e. hlj. = einu hljóði.

fgskj. = fylgiskjal.

flutnm. eða flm. = flutningsmaður.

frasm. eða frsm. = framsögumaður.

frv. = frumvarp.

frvgr. = frumvarpsgrein.

gr. = grein.

hv. eða háttv. = háttvirtur.

hæstv. = hæstvirtur.

l. = lög.

lagafrv. = lagafrumvarp.

landsk. = landskjörinn.

n. eða nál. = nefndarálit.

Nd. = neðri deild.

ráðh. = ráðherra.

samhlj. eða shlj. = samhljóða.

samþ. = samþykkt.

skrif. = skrifari.

stafl. = stafliður.

Sp. = sameinað þing.

till. = tillaga.

tillgr. = tillögugrein.

tölul. = töluliður.

umr. = umræða.

þgskj. = þingskjal.

þingd. eða þd. = þingdeild.

þingdm. = þingdeildarmaður.

þingsál. = þingsályktun.

þm. = þingmaður.

þm. Ak. = þingmaður Akureyringa.

þm. Árn. = þingmaður Árnesinga.

þm. A.-Sk. = þingmaður Austur-Skaftfell-
inga.

þm. Barð. = þingmaður Barðstrendinga.

þm. Borgf. = þingmaður Borgfirðinga.

þm. Dala. = þingmaður Dalamanna.

þm. G.-K. = þingmaður Gullbringu- og
Kjósarsýslu.

þm. Eyf. = þingmaður Eyfirðinga.

þm. Húnv. = þingmaður Húnavetninga.

þm. Ísaf. = þingmaður Ísafjarðar.

þm. Mýra. = þingmaður Mýramanna.

þm. N.-Ísf. = þingmaður Norður-Ísfirð-
inga.

þm. N.-M. = þingmaður Norðmýlinga.

þm. N.-Þ. = þingmaður Norður-Þing-
eyinga.

þm. Rang. = þingmaður Rangæinga.

þm. Reykv. = þingmaður Reykvíkinga.

þm. Seyðf. = þingmaður Seyðfirðinga.

þm. Snæf. = þingmaður Snæfellinga.

þm. S.-M. = þingmaður Sunnmýlinga.

þm. Stranda. = þingmaður Strandamanna.

þm. S.-Þ. = þingmaður Suður-Þingeyinga.

þm. Vestm. = þingmaður Vestmannaey-
inga.

þm. V.-Ísf. = þingmaður Vestur-Ísfirðinga.

þm. V.-Sk. = þingmaður Vestur-Skaftfell-
inga.

B. J. = Bjarni Jónsson, þm. Dala.

B. H. = Björn Hallsson, 2. þm. N.-M.

B. K. = Björn Kristjánsson, 2. þm. G.-K.

B. Sv. = Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ.

E. Árna. = Einar Árnason, 2. þm. Eyf.

E. E. = Eiríkur Einarsson, 1. þm. Árn.

E. Þ. = Einar Þorgilsson, 1. þm. G.-K.

G. B. = Guðmundur Björnson, 6. landsk. þm.

G. G. = Guðjón Guðlaugsson, 4. landsk.
þm.

G. Guðf. = Guðmundur Guðfinnsson, 2.
þm. Rang.

G. Ó. = Guðmundur Ólafsson, 1. þm. Húnv.

G. Sv. = Gísli Sveinsson, þm. V.-Sk.

Gunn. S. = Gunnar Sigurðsson, 1. þm.
Rang.

H. K. = Hákon Kristófersson, þm. Barð.

H. Sn. = Hjörtur Snorrason, 5. landsk. þm.

H. St. = Halldór Steinsson, þm. Snæf.

Jak. M. = Jakob Möller, 2. þm. Reykv.

J. A. J. = Jón Auðunn Jónsson, þm. Ísaf.

J. M. = Jón Magnússon, forsætisráðherra.
Jóh. Jóh. = Jóhannes Jóhannesson, þm.
Seyðf.

J. S. = Jón Sigurðsson, 2. þm. Skagf.

K. E. = Karl Einarsson, þm. Vestm.

M. G. = Magnús Guðmundsson, 1. þm.
Skagf.

M. K. = Magnús Kristjánsson, þm. Ak.

M. P. = Magnús Pjetursson, þm. Stranda.

Ó. P. = Ólafur Proppé, þm. V.-Ísf.

P. J. = Pjetur Jónsson, þm. S.-Þ.

P. O. = Pjetur Ottesen, þm. Borgf.

P. Þ. = Pjetur Þórðarson, þm. Mýra.

S. E. = Sigurður Eggerz, 2. landsk. þm.

S. F. = Sigurjón Friðjónsson, 1. landsk.
varaþm.

S. H. K. = Sigurður Hjörleifsson Kvaran,
2. þm. S.-M.

S. J. = Sigurður Jónsson, 3. landsk. þm.

S. St. = Sigurður Stefánsson, þm. N.-Ísf.

St. St. = Stefán Stefánsson, 1. þm. Eyf.

Sv. B. = Sveinn Björnsson, 1. þm. Reykv.

Sv. Ó. = Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M.

Þorl. G. = Þorleifur Guðmundsson, 2.
þm. Árn.

Þorl. J. = Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk.

Þorst. J. = Þorsteinn Jónsson, 1. þm. N.-M.

Þór. J. = Þórarinn Jónsson, 2. þm. Húnv.

Þessar skammstafanir tákna og orðin í fleirtölu og í öllum beygingarföllum.

Fallið mál.

Felt þingmannafrumvarp.

Laun embættismanna.

Á 12. fundi í Nd., miðvikudaginn 25. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um viðauka við lög nr. 71, 28. nóv. 1919, um laun embættismanna (A. 96).

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 26. febr., kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

Frsm. (Magnús Pjetursson): Jeg sje, að húið er að prenta dagskrá, þar sem boðað er til fundar í Sp. kl. 5 síðdegis í dag. Og þar sem þetta mál er til 1. umr., þá vil jeg ekki vera að lengja fundinn með því að fara út í það nú, en óska, að það verði nú þegar afgreitt til 2. umr.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 15. fundi í Nd., s. d., kl. 6¹⁵ síðdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 96).

Of skamt liðið frá 1. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

Frsm. (Magnús Pjetursson): Það var eins og við mátti búast, þegar gengið var frá launalögunum á síðasta þingi, að eitthvað myndi það fram koma við reynsluna, sem þyrfti lagfæringar við, og það hefir nú farið svo líka með fleira en eitt atriði, og þá hefir það komið fram, sem eðlilegt var, að þeim atriðum, sem lagfæra átti, hefir verið vísað til fjárveitinganefndar, en nú hefir tíma þingsins verið svo háttað, að fjárveitinganefnd hefir ekki getað komið fram með í lagaformi það, sem hún helst hefði óskað, en þetta frv. er það eina, sem hún hefir getað afgreitt frá sjer í frumvarpsformi.

Þetta frv. er nokkurskonar lögskýring. Þannig er mál með vexti, að þegar launafrv. kom frá hæstv. stjórn til síðasta þings, þá var ekki gert ráð fyrir neinni breytingu á póstlögunum, og upp í það teknir allir póstmenn, með

þeim stöðum og nöfnum, sem þeir þá höfðu, og þannig kom frv. frá nefndinni, en síðar kom fram frv. frá fjárhagsnefnd, og var þá sú breyting á orðin, að nokkrar stöður póstmanna, bæði úti um land og hjer í Rvík, höfðu fengið ný nöfn, án þess að starfsvið þeirra breyttist í nokkru verulegu. Nú hefir stjórnarráðið skilið lögin þannig, að menn þessir, sem nú ganga inn í embætti með nýjum nöfnum, ættu ekki að fá aldursbætur, þótt þeir hafi gegnt sömu störfum, en undir öðru nafni. Stjórnin hefir tekið þetta bókstaflega, þótt tilætlunin væri önnur, og það þrátt fyrir, að frsm. málsins í Ed. (K. D.) tók það skýrt fram í sinni framsögu, að þessir menn fengi aldursbætur, og sama hafði hæstv. forsætisráðh. (J. M.) þá látið í ljós undir umr. Það er líka öllum skiljanlegt, að þetta hlýtur að hafa verið meining launamálanefndar í fyrra, en þó að það væri ekki neinn vitnisburður til frá mjer um anda laganna, þá væru lögin sjálf til að sanna það, því að í lögunum sjálfum, þar sem eitthvað svipað hefði getað orðið vefengt, er það beint tekið fram í 7. gr. þeirra. Segjum til dæmis, að einhver hafi gegnt stundakennarastöðu, þá skal telja starfsár hans sem embættisár, þrátt fyrir það, þótt hann hafi ekki haft fast starf.

Sama er að segja um aukapresta og aukalækna, en þá munu víst finnast menn, sem kunna að segja, að úr því að nefndin ekki tók þetta fram í launalögunum, þá hafi hún ætlast til, að farið væri eftir bókstaf laganna, en nefndinni datt ekki í hug, að lögin yrðu skýrð á þann hátt, og satt að segja varði sig heldur ekki á þessu og athugandi það ekki nógu vel, þar sem þessi breyting varð ekki á frv. fyr en liðið

var mjög á störf nefndarinnar. Jeg get nefnt ýms dæmi til að sýna það, hve fjarri sanni það er að ætlast til þess, að sumir af póstmönnum sjeu taldir sem nýir menn í þessum störfum.

Jeg ætla þá að leyfa mjer að byrja á póstmeistararum.

Póstmeistarinn í Reykjavík hefir verið, eins og kunnugt er, yfirpóstmeistari alls landsins. En samkvæmt ákvörðun síðasta þings hefir verið breytt um nafn hans, og heitir hann nú aðalpóstmeistari.

En breytingin er líka aðallega í þessu einu fölgín, er aðallega nafnbreyting, þó að ef til vill örlítið hafi bæst við af störfum. Getur það nú komið til mála, að okkar póstmeistari, sem gegnt hefir svo mörg ár því starfi, sje skoðaður sem spánnýr í embætti, þó breytt hafi verið um titil hans?

Þetta má líka ljóst sjá af brjefi póstmeistara til stjórnarráðsins, þar sem hann kemst svo að orði, að ef hjer sje um nýtt embætti að ræða, þá sje sjálfgefið, að hitt sje lagt niður, og kjósi hann þá heldur að komast á biðlaun.

Þá kemur póstmeistarinn á Ísafirði til athugunar. Áður hjet sá maður póstaafgreiðslumaður, en nú heitir hann póstmeistari, en starfið er með öllu óbreytt.

Fyrir þessum manni stendur því allveg eins á, að hann fer á mis við þær aldursbætur, sem honum í raun og veru ber með rjettu. Hann er látinn gjalda þess, að löggjafarvaldið finnur upp á því að kalla hann öðru nafni. Og hið sama, sem um þessa hefir verið sagt, gildir einnig um hina aðra, og þarf þar ekki fleiri orðum um að fara.

En þar sem nú stjórnin þegar hefir gefið úrskurð um þetta, þá fanst nefndinni, að hún gæti ekki gert út um þá

deilu öðruvísi en með lagabreytingum, því auðvitað getur ekki komið til mála, að þingið fari að koma með lagaskýringar þvert ofan í stjórnarráðið.

Annars er það dálítið einkennilegt, að að eins einn maður við pósthúsið fær aldursbætur eftir úrskurði stjórnarráðsins, en aðrir ekki.

Jeg vil svo ekki vera að þreyta deildina með umr. um einstök atriði þessarar greinar, nema ef einhver mótmæli kunna að koma fram, sem jeg á bág með að trúa. Jeg get að vísu tekið það fram til skýringar, að frá sjónarmiði síðasta þings er hjer ekki um neinar launabætur að ræða, heldur að eins fullkomnun á því, sem það ætlaðist til.

Þá er annað atriði, viðvíkjandi fyrsta bókaverði landsbókasafnsins. Hjer er öðru máli að gegna. Þessi maður, sem hjer ræðir um, gegndi fyrst lengi störfum fyrir annan mann, en var fyrst skipaður 1. jan. 1919. Hann hefir nú farið fram á, að aldursbætur nái fyrir allan tímann, og þá líka þann tíma, sem hann var settur. Hæstv. forsætisráðherra (J. M.) hefir líka fallist á þessi tilmæli og mælt með því, að þessum óskum hans yrði fullnægt. Fjárvæitinganefndin hefir sömuleiðis fallist á, að þessar kröfur sjeu sanngjarnar og vel samræmanlegar við sum ákvæði launalaganna, ekki síst þegar þess er gætt, að þessi maður hefir undanfarið borið skarðan hlut frá borði af ríkisins hálfu, eins og reyndar fleiri starfsmenn þess.

Það liggur í augum uppi, að nefndin ætlast til þess, að þessi lagfæring gangi í gildi frá sama tíma og launalögin.

Jeg vænti svo fljótrar afgreiðslu, og geri ekki ráð fyrir að þurfa að fjölyrða meira hjer um.

Atvinnumálaráðherra (P. J.): Jeg skal taka það fram, að jeg get ekki talað frá þessu sæti eins og skyldi, þar sem jeg hefi ekki talað við stjórnina um það, á hverju hún byggji þennan úrskurð, sem hjer á að fá leiðrjettan. Jeg hefi þess vegna engu yfir að lýsa frá stjórnarinnar hálfu, og get því ekki heldur tekið neina afstöðu viðvíkjandi því, er hv. frsm. (M. P.) virtist gefa ískyn, að stjórnin hefði ekki verið með öllu óhlutdræg, þar sem hún úrskurðaði einum manni aldursbætur, en ekki öðrum, sem eins eða líkt er ástatt fyrir.

Annars lít jeg svo á þetta mál, að það vel megi bíða til næsta þings. Sje ekki, að það sje hundrað í hættunni, þó að sú leiðrjetting, sem hjer á að gera, komi ekki fyr en þá; sjerstaklega líka þegar það getur orkað tvímælis, hvort sú leiðrjetting er rjett eða sanngjörn eða ekki. Og það verður aldrei siglt fyrir öll annes, að gera mönnum jöfnuð. — Jeg skal svo ekki fara frekari orðum um þetta; að eins vekja athygli á því, að það var alveg rjett hjá hv. fjárvæitinganefnd að láta leiðrjettinguna frekar koma í lagaformi, ef hún ætti að gerast, heldur en að vera að koma fram með nokkrar lögskýringar.

Frsm. (Magnús Pjetursson): Það var fallega gert af hæstv. atvinnumálaráðherra (P. J.) að gera tilraun til þess að bera blak af fyrverandi stjórn. En það var reyndar óþarfi, þar sem jeg var alls ekki að væna hana um neina hlutdrægni. Jeg var að eins að benda á ósamræmið, sem hjer ætti sjer stað, en kom alls ekki nein hlutdrægni í hug.

Hæstv. atvinnumálaráðherra (P. J.) talaði enn fremur um, að þetta mætti vel bíða til næsta þings. En nefndin leit

öðruvísi á það mál. Henni fanst einmitt, að þetta mætti ekki biða, því hjer væri um misskilning að ræða, og þann misskilning bæri að laga sem fyrst. — Bæði jeg og ýmsir fleiri líta svo á, að dráttur á að laga þessar misfellingur geti vel orðið til þess, að vjer missum þessa menn, sem standa vel í stöðu sinni, og enn fremur, að ekki megi draga að votta þeim samúð, ef þeir hafa orðið fyrir rangsleitni.

Jeg skal svo að lokum geta þess, að það hafa komið fram fleiri erindi um launabætur, sjerstaklega frá póstmönnum utan Reykjavíkur. En tímans vegna lagði nefndin þetta ekki fyrir þingið, en vill láta pósthjórnina um það, að ráða fram úr þessu, og gefa henni vald til þess að ráða starfsmenn sína fyrir það kaup, er þeir fást fyrir. Enda liggur það í augum uppi, að ekki má leggja niður þesskonar störf, þó ekki fáist menn í þau fyrir þær fjárhæðir, sem þingið gerði ráð fyrir; verður þá að eins að sjálfsgöðu að leita aukafjárveitinga, ef fram úr því fer.

Forsætisráðherra (J. M.): Jeg tók ekki ræðu hv. frsm. (M. P.) þannig, að hann heindist að stjórnninni með ásökun um hlutdrægni. En í síðari ræðu sinni mintist hann á misskilning hjá stjórnninni, hvað úrskurðinn snerti.

En það efast jeg um, að aðrir sjeu færari til þess að skýra lög en þeir, sem hafa haft þessi mál til meðferðar.

En hver hafi verið meining launamalanefndar síðasta þings, hvort hún hafi til annars ætlast, það skal jeg ekki deila um. En hinu held jeg fram, að skýringin hafi verið rjett eftir lögunum.

Gunnar Sigurðsson: Jeg skal ekki

lengja neitt umr. um þetta mál. Jeg skal að eins geta þess, að jeg er þess fullviss, að skilningur hv. fjárveitinganefndar er rjettur á tilætlun síðasta þings.

Annars furðar mig á þeim ummælum hæstv. atvinnumálaráðherra (P. J.), að þetta geti beðið. Hjer er um fátæka menn að ræða, og eflaust sjer hann það við betri athugun, að þeim, sem þurfa laun sín til nauðsynlegra útgjalda, getur orðið sú bið nokkuð löng.

Hjer er ekki um nein aukin útgjöld að ræða, heldur rjetta og sjálfsgöða skýringu á launalögunum frá í fyrra.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 17. shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. visað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Nd., föstudaginn 27. febr., var frv. tekið til 3. umr. (A. 96).

Of skamt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 17. fundi í Ed., laugardaginn 28. febr., var útbýtt

Furðarmál til laga um viðauka við lög nr. 71, 28. nóv. 1919, um laun embættismanna,

eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 157).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. um r.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbriðði leyfð og samþ. án atkvgr.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Jeg leyfi mjer fyrir hönd fjárveitinga-nefndar að minnst á frv. Hins vegar vildi jeg geta þess, að nefndin hefir haft litinn tíma til að athuga það, en gert það eftir föngum. Hjer er aðallega að ræða um póstmenn, og utan Reykjavíkur, um hvernig skuli skilja launalögin. Það veltur á því, hvort telja eigi starfsmann eftir nýju lögunum, eða hvort hann skuli telja frá því, er þeir tóku að starfa sem póstmenn. Nöfnum hefir verið breytt; þeir er áður voru pósta-fgreiðslumenn verða nú póstfulltrúar. Viðvíkjandi afstöðu nefndarinnar í málinu er það að segja, að þar sem nefndinni vanst ekki tími til þess að gera nefndarálit, þá er alt óbundið hvað atkvæðagreiðslu snertir. Við höfðum ekki tækifæri að ræða það svo lengi, að við kæmumst að niðurstöðu. Jeg fyrir mitt leyti mun greiða frv. atkv. mitt.

Sigurður Eggerz: Jeg er í engum vafa um, að skilningur stjórnarinnar á lögunum er rjettur. Samkvæmt launalögunum hafa verið búnar til ýmsar nýjar stöður innan póstmálanna, eins og póstfulltrúi hjer í Reykjavík og póstmeistari í sumum kaupstöðum utan Reykjavíkur o. s. frv., en aftur hefir gömlu stöðunum, eins og t. d. pósta-fgreiðslumaður, verið haldið, en nú eru byrjunarlaun t. d. póstfulltrúa hin sömu og lokalaun eða hámarks-laun pósta-fgreiðslumanna. Því er það, að pósta-fgreiðslumaður í elsta flokki, sem

Alþt. 1920. C. (32. löggjafarþing).

verður póstfulltrúi, fær í byrjun ekki hærri laun en hann hafði, og þar sem um nýja stöðu er að ræða, þá heimila lögin ekki annað.

Jeg er með því, að frv nái fram að ganga, af því kröfur póstmanna eru byggðar á sanngirni, en hins vegar held jeg því fast fram, að skýringar stjórnarinnar á lögunum sjeu rjettar.

Fjármálaráðherra (M. G.): Jeg býst við, að það sje rjett, að sumir póstmanna hafi orðið út undan vegna hinna nýju launalaga, en jeg vildi að eins benda á, að þetta er ekkert einsdæmi um póstmenn. Það er hægt að benda á ýms slík dæmi annarsstaðar. En þetta frv., sem hjer er um að ræða, bætir ekki úr nema svo örlillu af þessu, og enda vafamál, hvort það er þannig orðað, að það bæti úr þar, sem því er ætlað að gera það. Rjettast hygg jeg að væri því að fella þessa till., en athuga svo fyrir næsta þing í einu lagi, hverju þarf að breyta. Jeg vildi því mega leggja það til, að þetta frv. yrði felt, með það fyrir augum, að athugað verði fyrir næsta þing, hvort veruleg nauðsyn sje á breytingum og þá hverjum. Legg áherslu á, að þetta sje athugað í einu lagi.

Jóhannes Jóhannesson: Jeg er samdóma hæstv. fjármálaráðherra (M. G.) um það, að ekki sje rjett að breyta launalögunum á þessu þingi, því að þá yrði að fara út í fleira en í frv. þessu er gert. Á jeg hjer ekki einasta við kennarana, sem ef til vill eiga enn frekari kröfur til þess, að launaákvæði þeirra sjeu athuguð og lagfærð, en póstmennirnir, heldur og við hina þreföldu takmörkun dýrtíðaruppbótarinnar, sem í launalögunum er sett, og gerir

dýrtíðaruppbótina því meir óþolandi, sem dýrtíðin vex meir. Frv. þetta á því að minni álitu ekki fram að ganga, því það eru ekki mestu misfellurnar á launalögunum, sem því er ætlað að bæta úr. Tel jeg sjálfsagt, að næsta Alþingi taki launalögin til meðferðar og bæti úr göllum þeim, sem á þeim eru. Þessu frv. vil jeg hins vegar að vísað sje til stjórnarinnar og leyfi mjer að leggja til, að það verði gert.

ATKVGR.

Till. um að vísa málinu til stjórnar-

innar, frá þm. Seyðf. (Jóh. Jóh.), feld með 7 : 7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: B. K., E. Árna., G. G., G. Guðf., Jóh. Jóh., S. J., G. B.

nei: G. Ó., H. St., H. Sn., K. E., S. E., S. H. K., S. F.

Frv. felt frá 2. umr. með 8 : 4 atkv.

Mál, vísað til ríkisstjórnarinnar, tekin aftur og ekki útrædd.

I.

Vísað til ríkisstjórnarinnar.

Þingmannafrumvörp.

1. Biskupskosning.

Á 3. fundi í Nd., föstudaginn 13. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um biskupskosningu (A. 15).

Á 5. fundi í Nd., þriðjudaginn 17. febrúar, var frv. tekið til 1. u m r.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 18. febrúar, var frv. aftur tekið til 1. u m r.

Flm. (Sigurður Stefánsson): Í ástæðunum fyrir þessu frv., sem jeg leyfi

mjer að flytja, er gerð grein fyrir nokkrum sögulegum breytingum, sem orðið hafa á veitingu biskupsembættisins á Íslandi, en þar er nokkuð fljótt yfir sögu farið, og skal jeg því leyfa mjer að fara nokkrum frekari orðum um það.

Á lýðveldistímanum voru biskupar á Íslandi jafnan kosnir af prestastjettinni, fram á 13. öld. Þá sátu á því tímabili margir ágætismenn að stóli, og biskupsdómurinn stóð þá með miklum blóma. Eftir að Þrándheimsbiskupar fengu forræði yfir íslensku biskupsstólunum tók norræna klerkavaldið að verða ihlutunarsamt um skipun biskupsembættanna íslensku og tók að senda hingað norræna biskupa. Síðustu biskuparnir,

Biskupskosning.

sem kosnir voru á lýðveldistímanum, voru þeir Magnús Gissurarson í Skálholti, 1216—1237, og Guðmundur Arason á Hólum, 1203—1237. Þá tóku við norrænir biskupar, sendir hingað ókosnir og óboðnir, Sigvarður Þjettmarsson í Skálholti, 1238—1268, og á Hólum Bótólfur, 1238—1246, og Heinrekur Karlsson, 1247—1260. Á eftir þessum norrænu biskupum, sem allir komu hingað óboðnir og ókosnir, komu íslenskir biskupar aftur, Brandur og Jörundur á Hólum, án efa tilnefndir af hjerlandsmönnum, þótt ekki sje það með berum orðum sagt. Um Árna biskup Þorláksson er það hins vegar berlega sagt, að hann væri tilnefndur hjeðan af landi 1268, en þess þó jafnframt getið, að erkibiskup eigi kosningu að ráða. En þrátt fyrir það reynist þó jafnan síðan svo, að sjeu biskuparnir íslenskir, þá hafa þeir verið kosnir hjer allir, nema Árni Ólafsson. Með berum orðum er sagt, að kosnir eða kjörnir sjeu Ormur Þorsteinsson 1320, Laurentius Kálfsson 1322, Egill 1321, Jón Sigurðsson 1341, Ólafur Rögnvaldsson 1458, Sveinn 1462.

Útlendir biskupar á 14. og 15. öld komust á ýmsan hált að stólunum, sumir kjörnir af kórsbræðrum, svo sem Auðunn rauði, sumir fyrir fylgi konungsvaldsins, eins og Marcellus, en langflestir þeirra „per provisionem“, þ. e. keyptu sjer veitingarbrjef í páfagarði.

En þrátt fyrir þetta gleymdu Íslendingar aldrei kosningarrjetti sínum. Ögmundur Pálsson og Jón Arason voru báðir kosnir, Ögmundur á Alþingi, Jón af klerkum nyrðra.

Gissur Einarsson var kosinn með ráði Ögmundar biskups.

Árið 1548 var tvöföld kosning, lúthersk og kaþólsk. Kaþólskir kusu Sigurð ábóta, en kosning hans var ónýtt

af konungi; lútherskir kusu Marteín Einarsson.

Árið 1551 var kosinn Sigurður Jónsson, Arasonar, en konungur ónýtir það og skipar Ólaf Hjaltason. Eftir hann var aftur kosinn Sigurður Jónsson, en það ónýtt og skipaður Guðbrandur Þorláksson. Oddur Einarsson kosinn 1588 og svo allir biskupar síðan fram til 1656; síðastur íslenskra biskupa var kosinn Gísli Þorláksson á Hólum 21. apríl 1656, á almennti prestastefnu á Flugumýri.

Árið 1721 var Jón officialis Halldórssón kosinn á prestastefnu, en það var að engu haft, og konungur skipaði Jón Árnason Skálholtsbiskup.

Þetta var síðasta tilraun prestastjettarinnar íslensku til að haldahinum fornarjetti sínum, og mun sagan jafnan telja þann mann, er þá var kosinn, meðal hinna merkustu klerka þessa lands, en hann þó varð að lúta fyrir danska valdinu.

Með þessum orðum vildi jeg bæta upp það, sem mjer þótti heldur fljótt yfir farið í ástæðunum fyrir frv.; skal jeg svo ekki fara fleiri orðum um það, hvað kosningu prestastjettarinnar snertir, en að eins geta þess, sem reyndar er fullkunnugt, að á meðan prestar kusu biskupa varð aldrei nein óánægja með valið, heldur ljetu lærðir og leikir sjer það vel lynda. Aftur bólar mjög á óánægju eftir að danska stjórnin fór að blanda sjer í það mál; t. d. þegar Jón Vigfússon var skipaður biskup á Hólum, vakti það mjög mikla gremju í öllu stiftinu. Má að visu svo vera, að það hafi nokkru um valdið, að Norðlendingar voru þá orðnir vanir því, að hafa afkomendur Guðbrands biskups yfir sjer.

Það má nú reyndar segja, að þessi samanburður og þetta yfirlit sje ekki

Biskupskosning.

nógu kröftugt til að koma því til leiðar, að þessu frv. verði vel tekið, þar sem vjer höfum nú fengið innlenda stjórn, og því síður gerandi ráð fyrir, að hún beiti valdi sínu á svipaðan hátt og okunnug og útlend yfirgangsstjórn, sem vjer áttum fyr undir að búa, en þegar lítið er á það, sem gerst hefir í þá átt síðan, þá hefir allmjög verið dregið úr veitingarvaldi landsstjórnarinnar á geistlegum embættum, og má því til sönnunar benda á, að það var leitt í lög fyrir allmörgum árum, að söfnuðir kjósi sjálfir presta sína. Þó var kosningarrjettur safnaðanna eftir þeim lögum allmjög takmarkaður, með því stjórnin tilnefndi 3 af umsækjendum, ef fleiri voru, og máttu safnaðarmenn að eins velja um þá, en brátt urðu söfnuðirnir óánægðir með þann ruðningarrjett stjórnarinnar, og var því með lögum 17. nóv. 1909, um veitingu prestakalla, það ákæðið numið úr gildi, og hefir síðan ekki borið á neinni óánægju með prestskosningarlögum.

Þá vildi jeg nefna lögin frá 30. júlí 1909, um vígslubiskupa. Með þeim lögum er skipun þessara embættismanna lögð undir atkv. prestastjettarinnar. Að visu er verksvið þeirra ekki stórt, en þó allveglegt; en þó er það svo, að Alþingi hefir ekki litist að láta stjórnina skipa þessa embættismenn, heldur leggja skipun þeirra undir atkv. prestanna. — Báðar þessar breytingar ganga í þá átt, að losa kirkjuna við íhlutun ríkisvaldsins í embættaveitingum hennar, að svo miklu leyti sem samrýmst getur hinu núverandi þjóðkirkjufyrirkomulagi.

En það er fleira að athuga við þetta mál, og það kom mjer einkum og sjer í lagi til að bera þetta frv. fram.

Það er alkunna, að á síðustu árum

hefir komið upp allmikill ágreiningur í íslensku þjóðkirkjunni um ýms mjög þýðingarmikil atriði í kenningum hennar, er snerta aðalkjarna kristindómsins, og hefir þessi ágreiningur skift prestunum í tvo flokka, nýguðfræðinga og gamalguðfræðinga. Jeg skal ekkert um það segja, hvor þessara flokka sje sterkari, en hitt er víst, að þessi nýja guðfræði, sem hefir verið kölluð vantrúarstefnan þýska, hefir náð allmiklum tókum á hinum yngri prestum.

En þessi hreyfing bendir í þá átt, að það geti verið varhugavert, að landsstjórnin hafi alveg takmarkalaust vald um skipun biskupsembættisins. Það er í alla staði eðlilegt, að þessar stefnur komi til greina, þegar skipa skal yfirhirði íslensku þjóðkirkjunnar, og þá er ekkert eðlilegra en að sú stefnan, sem fleiri hefir fylgismennina, ráði nokkru um skipun biskupsembættisins. En ef stjórnin hefir óskorað vald til að skipa hann, getur svo farið, að hann sje ekki skipaður að vilja meiri hluta prestastjettarinnar. Enn fremur getur það verið, að stjórnin sje ákafur fylgjandi annarshvors flokksins, en þetta gæti þá líka komið í bága við vilja meiri hl. prestanna og sá biskup skipaður, sem stæði á öndverðum með við prestastjettina um höfuðatriði kristindómsins. Í veg fyrir þetta vildi jeg koma með frv. þessu. En það er hvorki staður nje stund til að fara út í þann ágreining hjer, enda held jeg, að nóg sje að taka þessi atriði fram, og vil jeg segja, að það gæti haft óheppileg áhrif á samvinnu biskups við prestana til eflingar kirkju og kristindómi, ef hann verður í algerðum minni hluta við prestastjettina. Það getur líka vel svo farið, að sá ágreiningur, sem nú er reyndar töluverður, vaxi, og ef hann heldur fer vax-

Biskupskosning.

andi en minkandi, er ekki nema alveg eðlilegt, að meiri hl. prestastjettarinnar ráði biskupskosningu. Mjer finst þetta svo eðlilegt, að því verði ekki í móti mælt.

En þó maður hverfi nú alveg frá þessum ágreiningi, má aftur líta á það, hvort það sje alveg eins vel trygt, að biskupsdómurinn sje í höndum vel hæfra manna, með því, að biskupinn sje kosinn af prestum. Þá get jeg ekki ætlað annað en að það sje fulltrygt með kosningu prestanna. Jeg vil ekki gera svo lítið úr prestastjettinni íslensku, þeirri núverandi eða þeirri komandi, að hún hafi ekki það helst fyrir augum, sem kirkju og kristindómi er til eflingar, og láti það umfram alt ráða kosningu sinni.

Jeg skal svo ekki þreyta hv. deildarmenn á lengri ræðu, en það verð jeg að segja, að mjer kemur það mjög á óvart, ef margir verða á móti þessu frv., sem taka vill upp gamlan og góðan sið í kirkju vorri, er lagðist niður fyrir erlent ofriki.

Gunnar Sigurðsson: Það er kominn fram almennur vilji að flýta þessu þingi sem mest.

Jeg álit, að það sje ekkert tjón, þó að þetta frv. nái ekki fram að ganga þegar á þessu þingi, og jeg vil skjóta því til sessunautar míns, hv. flm. (S. St.), að hann ekki virði það á verri veg, þó að frv. nái ekki að verða að lögum á þessu þingi. Jeg skal ekkert fara inn á efni frv., en hvað formið snertir, þá finst mjer í ýmsu ábótavant. Það stendur t. d. ekkert um það í frv., hverjir skuli hafa kjörgengi til biskupsvígslu; væntanlega hefir það verið meining hv. flm. (S. St.), að kjörgengi hefðu að eins prestvígðir menn, en eftir frv. getur

hver sem er verið kjörgengur. Jeg vil því leyfa mjer að leggja hjer fram rökstudda dagskrá, sem jeg skal lesa upp með leyfi hæstv. forseta:

Með því að það er almennur vilji þingmanna að flýta aukabínginu sem mest, og hins vegar ekkert tjón að því, þótt frv. til laga um biskupskosningu bíði næsta reglulegs Alþingis, þá tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.

Forsætisráðherra (J. M.): Jeg gat því miður ekki komið fyr á fund, og hefi þess vegna ekki heyrt ástæður flm. fyrir frv.

Mjer kemur það að vísu ekki á óvart, að frv. sem þetta er fram komið. Um þetta hefir verið talað áður, og jeg tel það ekki nema eðlilegt, að prestar og aðrir kirkjunnar menn hafi einhver áhrif á biskupsval. Bein biskupskosning hefir aldrei átt sjer stað í hinni evangel. þjóðkirkju; ekki heldur hjer á landi síðan siðabót. Þar sem talað er um, að biskupar hafi verið kosnir hjer á landi á síðari hluta 16. aldar og á fyrri hluta 17. aldar, þá var kosning þeirra síst biskupskosning í þeim skilningi, að hún væri lögð undir atkvæði allra presta í hvoru biskupsdæmi, heldur var hún aðallega fólgin í því, að lærðir menn og leikir á Alþingi eða prestar á synodus komu sjer saman um tilnefning, er stjórnin að vísu tók tillit til, en ekki þóttist bundin við.

Þar sem biskupskosning hefir á síðustu tímum verið leidd í lög innan evangeliskra þjóðkirkna — í Noregi, Svíþjóð og Finnlandi — er þá ekki heldur um beina kosningu að ræða, heldur er þar að eins kirkjunni sjálfri, þ. e. prestum, próföstum og guðfræðisprófessorum gefinn kostur á að hafa áhrif á

Biskupskosning.

biskupsskipun, með því að tilnefna þá þrjá, er þeir álíta hæfasta. En stjórnin er ekki bundin við að taka þann, er flest hefir atkvæði, og getur jafnvel gengið fram hjá öllum þremur.

Jeg teldi rjett, að eitthvað líkt þessu, sem á sjer stað um þetta efni í umgetnum löndum, væri leitt í lög hjá oss.

Flm. (Sigurður Stefánsson): Það er rjett athugað hjá 1. þm. Rang. (Gunn. S.), að það mun ekki vinnast tími til að gera frv. þetta svo úr garði, að það nái fram að ganga á þessu þingi. Jeg býst við, að því verði vísað til allsherjarnefndar. Og jeg vonast til, að hún láti frv. ekki standa í vegi fyrir því, að þinginu verði slitið innan þess tíma, sem gert var ráð fyrir. En þrátt fyrir það, að jeg búist við, að málið mundi sæta þessari meðferð, tel jeg vel farið, að það hefir fram komið á þessu þingi; það er þá hægur nær að leggja það fyrir næsta þing. Prestastefnan næsta getur þá sagt álit sitt á málinu, því að mjer þykir líklegt, að málið þyki ekki svo ómerkilegt, að hún vilji ekki segja álit sitt á því. Tíminn til næsta þings getur því orðið til að athuga málið og bæta úr misfellum þeim, sem á frv. kunna að vera. En jeg skal taka það fram, að jeg bjóst ekki við, að málið gengi fram á þessu þingi.

Hæstv. forsætisráðh. (J. M.) talaði að visu hlýlega um málið, en var því þó hins vegar heldur mótfallinn. Kvað hann, að þetta gæfi prestastjettinni of óskorað vald um biskupsvalið. Þessarar skoðunar var jeg líka fyrst í stað. En þegar jeg athugaði málið betur, fjell jeg frá henni. Vjer vitum, að fyrrum fengu söfnuðirnir ekki að velja sjer presta. Þetta vakti einatt meгна

óánægju, og með lögum frá 16. nóv. 1907 var söfnuðum veitt leyfi til að velja sjer sjálfir prestinn. Þetta þótti og þykir sjálfsagt. Mjer virðist langedlilegast, að biskupskosningin hliti þannig sömu reglu, að prestar landsins fái að velja sjer biskup.

Mjer heyrðist hæstv. forsætisráðherra (J. M.) segja, að biskupar hefðu ekki verið kosnir fyrrum. En eins og og jeg tók fram, þá tíðkaðist það þó hjer á landi fram á miðja 17. öld. Síðasti biskupinn, sem þannig var valinn, var Gísli biskup Jónsson, er kjörinn var til biskups á almennri prestastefnu að Flugumýri 23. apríl 1666.

Jeg skal svo ekki orðlengja þetta frekar. Jeg vildi að lokum geta þess, að mjer finst rökstudd dagskrá ónauðsynleg, úr því að jeg hefi lýst þessu yfir.

Forsætisráðherra (J. M.): Það er að eins örstutt athugasemd.

Jeg sagði það, að að visu hefði nokkurskonar biskupskosning eða tilnefning átt sjer stað hjer eftir síðabót — síðast á 16. og fyrst á 17. öld, en bein biskupskosning hefði það ekki verið.

Gunnar Sigurðsson: Jeg held fast við dagskrána, og einkum er háttv. flm. (S. St.) hefir lýst yfir því, að sjer sje ekki kappsmál, að málið nái fram að ganga á þessu þingi. Jeg sje heldur ekki neitt því til fyrirstöðu, að prestastefnan og aðrir prestafundir geti látið í ljós álit sitt á málinu, þar sem því hefir nú verið hreyft á Alþingi, og gæti hv. flm. (S. St.) stutt að því engu að síður, þótt málinu væri frestað til næsta reglulegs Alþingis. Annars legg jeg ekki mikið upp úr áleti prestafunda um þetta mál, þar sem jeg tel vist, að allir prestar verða málinu hlyntir.

Bjarni Jónsson: Mjer þykir leiðinlegt og lítill þingsómi, að þessi ástæða, sem fyrst er talin í hinni rökstuddu dagskrá, sjáist prentuð í þingtiðindunum, og þætti mjer vænt um, ef hv. þm. (Gunn. S.) vildi breyta fyrri hlutanum.

ATKVGR.

Rökstudda dagskráin frá 1. þm. Rang. (Gunn. S.) feld með 12 : 7 atkv.

Frv. vísað til 2. umr. með 13 : 3 atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 305) með 16 : 1 atkv.

Á 15. fundi í Nd., fimtudaginn 26. febrúar, var frv. tekið til 2. umr. (A. 15, n. 104).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

Frsm. (Sigurður Stefánsson): Jeg hefi gerð grein fyrir því áður, eins og sjá má líka af nál., að nefndin hefir orðið ásátt um, að þetta mál yrði ekki afgreitt nú.

Hjer er um nýmæli að ræða, og því gott, að það fái sem bestan undirbúning, enda engin ástæða til þess að hraða því.

Nefndin hefir enga sjerstaka afstöðu tekið til málsins, en leggur til, að það sje lagt fyrir hjeraðsfundi og synodus, sem undirbúi það svo fyrir næsta þing.

Jeg skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta, en vænti þess fastlega, að stjórnin taki þetta mál til rækilegrar athugunar.

Einn nefndarmannanna skrifaði undir álitid með fyrirvara, — vildi jafnvel helst engan biskup hafa, en að öðru leyti voru nefndarmenn á einu máli um að láta málið sæta þessum úrslitum, sem til er lagt.

ATKVGR.

Till. allsherjarnefndar á þgskj. 104, um að vísa málinu til ríkisstjórnarinnar samþ. með 17 shlj. atkv.

2. Íslensk peningaslátta.

Á 10. fundi í Nd., mánudaginn 23. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um heimild fyrir ríkisstjórnina til þess að stofna sjerstaka, íslenska peningasláttu (A. 65).

Á 11. fundi í Nd., þriðjudaginn 24. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Flm. (Bjarni Jónsson): Jeg ætla, að svo hafi verið undanfarin ár, að ekki hafi verið mikið sjálfstæði þessa lands. En nú tókst svo til við samningsgerðina við Dani, að landið fjekk heimild til að taka peningasláttuna í sínar hendur, sem sjálfstætt ríki. En nú eru margir svo gerðir, að þeir hafa ekki gaman af að vita af því á pappírnum, heldur í framkvæmdinni. Jeg hygg, að þetta sje einn af þeim sjálfsögðu hlutum, eins og t. d. hæstirjettur, svo að allir skilji, að það er ekki einungis að ræða um orðalag á pappírnum, heldur um framkvæmd. Mjer sýnist það ekki meira en hæfilegur metnaður, þó menn vilji ekki vera á annara vegum meira en við erum skuldbundnir til samkvæmt samningum. Jeg held, að peningaslátta, sem ríkið hefði á hendi, yrði ekki til

stórgróða í vanalegu ári, ekki heldur tap að henni. Mjér virðist því full nauðsyn á því, að Alþingi veiti stjórninni þegar í stað heimild til framkvæmda, svo stjórnin verði ekki í vandræðum sökum heimildarskorts, ef til þess kemur. Þetta þing er að flýta sjer, en þó hygg jeg, að geyma mætti mörg mál, sem nú eru rædd, til næsta þings, en mörg mál þola enga bið, og er þetta eitt af þeim, því að ef gengismunur danskrar krónu og peninga annara ríkja verður svo mikill, að stórtjón sje að nota danska mynt, sýnist mjér sjálfsgagt að reyna þetta og sjá, hvort íslenska krónan verður ekki hærri. Má telja víst, að svo verði, þar sem útflutningur er meiri en innflutningur. Má vera, að innflutningur sje eins mikill nú og útflutningur, en þó er jeg í vafa um, að það sje. En hitt er víst, að framvegis verður, eins og verið hefir, að Íslendingar flytja meira út en að sjer. Það liggur í eðli landsins og atvinnuvegum, og engin ástæða til að halda, að svo verði ekki framvegis, eftir því sem þjóðinni vex fiskur um brygg. Ef dönsk króna heldur áfram að lækka, er sjálfsgagt fyrir stjórnina að framkvæma þetta hið bráðasta, en þá má hana ekki vanta heimildina til þess. Margir kynnu að vilja berja því við, að ekki væri fljótlegt að koma slíku í framkvæmd, en þá vil jeg benda þeim á einn veg. Þá er ekki annað en að fá eitthvert annað ríki til að lána sín verkfæri í bili til að móta peninga fyrir Ísland, ef um svo krappan sjó væri að sigla; það þyrfti ekki að biða eftir því, að það væri gerð með landsins eigin verkfærum. Að sjálfsgögðu yrði það hlutverk stjórnarinnar að sjá um, hvaða vegir væru bestir til framkvæmda, og jeg er sannfærður um, að hver stjórn sem yrði í landinu myndi gera alt, sem í

hennar valdi stæði, til þess, að alt færi sem best, ef hún hefði heimildina. Og með þessu er líka trygging fyrir því, að á komandi tímum þurfi Íslendingar ekki að biða skaða af gengismun danskrar myntar og myntar annara landa. Því að samkvæmt atvinnuvegum og verslun þessa lands er ástæða til að ætla, að íslenskir peningar hafi ætíð hátt gengi. Sjálfsgagt þarf ekki að minna stjórnina á, að samkvæmt samningagerðinni við Dani þarf hún að semja við Norðmenn og Svía um mynt. Er það sjálfsgður hlutur.

Jeg vona, að deildin lofi þessu máli að ganga áfram til samþ. á þessu þingi. Vel getur verið, að eitt eða annað vanti í hjá mjér, og háttv. þm. sæju það betur, og gætu þeir þá komið með brtt. við 2. umr. Annars er mjér það ekkert kappsmál, að það fari ekki í nefnd; ekkert á móti, að því verði vísað til hv. fjárhagsnefndar. En þar sem stutt er eftir af þingi, vænti jeg, að því verði flýtt. Svo ætla jeg ekki að tefja frekara.

Forsætisráðherra (J. M.): Ráðuneytið getur ekki haft neitt á móti því að fá heimildina; hitt er eftir að vita, hvort nokkur tiltök eru að nota hana. Jeg hefi lítillga athugað málið og minst á það við fjármálamenn hjerlendis og verslunarmenn. Telja þeir örðugt að ví'a, hver áhrif sjerstök, ísl. peningaslátta hefði á gengi peninga vorra. Það er mjög erfitt að segja fyrir um gengi íslenskrar krónu. Þar að auki eru miklir erfiðleikar á framkvæmdinni nú. Meðal annars er örðugt að fá gull og silfur til sláttu, og málmverðið í peningunum er meira en peningarnir nema. Þar við bætist svo kostnaðurinn við sláttuna. Samt er rjett, að stjórnin athugi málið.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 26. febrúar, kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 65).

Of skamt var liðið frá 1. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

Flm. (Bjarni Jónsson): Jeg ætla ekki að tefja lengi. Að eins að geta þess, að stjórnin styður það, að frv. nái fram að ganga. Annars hefir þetta verið rætt nægilega.

Forsætisráðherra (J. M.): Það er rjett hjá hv. þm. Dala. (B. J.), að stjórnin getur ekkert haft á móti því, að hafa heimildina. En jeg vil leggja áherslu á, að það er að eins heimild, og jeg tel ólíklegt, að heimild þessi verði notuð fyrst um sinn. En af því að nú er silfur og gull mjög dýrt, silfrið jafnvel svo dýrt, að málmverðið er meira en peningurinn sjálfur, og ekki víst, hver áhrif það hefði á gildi íslensku krónunnar, ef nú væri farið að slá íslenska peninga.

Flm. (Bjarni Jónsson): Jeg hafði sjálfur tekið eftir því, hve málmar eru dýrir, og taldi ekki líklegt, að þetta yrði framkvæmt í svip. En svo gæti farið, að það borgaði sig, og þá væri betra fyrir stjórnina að hafa heimildina. Jeg ætlast ekki til, að það sje annað en heimild.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 15. fundi í Nd., s. d., kl. 6¹⁵ síðdegis, var frv. tekið til 3. umr. (A. 65).

Of skamt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 14. fundi í Ed., föstudaginn 27. febrúar, var útbýtt

Frumvarpi til laga um heimild fyrir ríkisstjórnina til þess að stofna sjerstaka, íslenska peningaslattu, eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 140).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Mjer virðist frv. þetta bera það með sjer, að það hafi fengið harla lítinn undirbúning. Hjer er að vísu að eins um heimildarlög að ræða. En er það nú rjett að fela stjórninni mál þannig út í bláinn? Ef þingið vildi óska, að málið væri tekið til athugunar, þá hefði verið viðkunnanlegra að fela stjórninni það með þingsályktunartill. Jeg geri þó ráð fyrir því, að þetta geri ekki mikið til, með því að stjórnin myndi að sjálfsögðu bera málið undir þingið áður en hún afrjeði nokkuð í því. Hins vegar er það ánægjulegt, að málið sje rannsakað í sambandi við gengismun vorra pen-

inga og annara ríkja. Þess vegna vil jeg ekki amast við því, að frv. gangi til 2. umr. En mjög er jeg ótrúaður á laga-setning í þessa átt, þ. e. að kasta fram heimildum út í loftið án rannsókna.

Sigurður Eggerz: Jeg hefi ekki heyrt umr. í hv. Nd. um málið. En jeg þyk-ist vita, að ástæðan fyrir því sje sú, að mönnum hafi vaxið í augum hinn mikli gengismunur peninga vorra og annara þjóða. En það væri að sjálfsögðu stór-hagur fyrir landið, ef hægt væri að ráða bót á þessu.

Það er nú ef til vill örðugt að segja um það, hvað veldur gengismun pen-inga. En flestir eru þó á þeirri skoð-un, að gengið miðist við hlutfallið milli útfluttrar og innfluttrar vöru. Það er nú ekki gott að segja um þetta hlut-fall sem stendur, vegna þess hve versl-unarskýrslur vorar ná skamt. En eft-ir því, sem jeg hefi getað komist næst, námu útfluttar vörur 30 miljónum kr. og innfluttar vörur 40 milj. kr. ár-ið 1917, en árið 1918 útfluttar vörur 40 milj. kr., en innfluttar 30 milj. kr., svo að þetta vegur salt bæði árin. En eftir þessu er þá gengismunur óeðli-legur.

En þótt þetta frv. verði samþ., þá þarf málið sjálfsagt undirbúning, meðal ann-ars samninga við stjórnir annara Norð-urlanda, sbr. sambandslögin. Og þótt jeg sje ekki stuðningsmaður núverandi stjórnar, þá efast jeg ekki um það, að stjórnin muni gera sitt besta í þessu máli.

Forsætisráðherra (J. M.): Eins og jeg hefi tekið fram í hv. Nd., getur stjórnin ekkert haft á móli því, að henni sje veitt heimild sú, er hjer um ræðir.

En, eins og jeg líka tók fram þar, þá er ekki hægt að búast við því, að mál-inu verði hrundið í framkvæmd í náinni framtíð. Ástæðan er sú, að efnið, silfur og gull, er nú dýrara en peningarnir sjálfir; hjer við bætist einnig kostnaður við að útvega áhöld. Sem stendur myndi því peningaslátta verða óhagur fyrir ríkið.

Um gengismuninn og það, sem ræð-ur honum, er erfitt að segja; flestir munu þó vera þeirrar skoðunar, að hann miðist við innfluttar og útfluttar vörur. Það er auðvitað ómögulegt að segja um það, hvort gengi íslenskrar krónu myndi verða hærra eða lægra en danskrar krónu, ef myntsláttan yrði aðskilin. Jeg hefi spurst fyrir um þetta hjá fjármálamönnum, sjerstaklega hjer-lendum, og kafa þeir ekki þorað að ráða til þess að setja á stofn peningasláttu.

En stjórnin mun athuga málið eftir föngum, þótt líklega verði ekki meira að gert til næsta þings.

Björn Kristjánsson: Jeg stend ekki upp til að bregða fæti fyrir frv., þótt jeg hins vegar telji það töluvert var-hugavert. Það er auðvitað framleiðslan, sem riður baggamuninn um gengi pen-inga, en að sjálfsögðu geta bankarnir gerð mikið til þess að bæta gengið.

Jeg verð að vera á sama máli sem hv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.), að málið sje ekki nægilega undirbúið. Það verð-ur því till. mín, að málinu sje vísað til stjórnarinnar til undirbúnings fyrir næsta þing.

Sigurður Eggerz: Eins og jeg tók fram áðan, má vera, að það sje fleira en eitt, sem ræður gengi mynta, en sjálfsagt hefir mismunurinn milli inn-

flutnings og útflutnings mikið að segja og ekki óeðlilegt, að hann hefði mest að segja.

Hv. 2. þm. G.-K. (B. K.) sagði, að myntin skapaði ekki gengið, og er það rjett. En meðan við höfum sömu mynt og Danmörk verður gengi hennar hið sama hjer og þar. Og þær sjerstöku ástæður, sem hjer eru fyrir hendi, geta á meðan ekki breytt gengi krónunnar hjer, eða verið eingöngu ráðandi um gengi hennar.

Jeg skal ekki lengja umr. um þetta mál. Mjer finst ekkert athugavert við að samþ. frv., og veit, undir öllum kringumstæðum, að enginn þarf að bera kvíðboga fyrir, að stjórnin fari gönuhlaup í málinu.

Karl Einarsson: Jeg vil að eins gera fyrirspurn til stjórnarinnar. Það er þá, að ef málinu er vísað til stjórnarinnar, hvort hún áliti sjer heimilt að verja fje til undirbúnings málinu? Ef hún svarar því játandi, finst mjer mega bíða að samþykkja frv. Jeg vil einnig taka það fram, að jeg treysti stjórninni fullkomlega í þessu máli.

Forsætisráðherra (J.M.): Jeg vil svara því, sem hv. þm. Vestm. (K. E.) beindi til stjórnarinnar. Jeg ætla, að stjórnin teldi sjer heimilt að rannsaka það með sínum eigin mönnum. Hvað því viðvikur, að leita til annara, myndu þeir menn, er stjórnin leitaði til, ekki taka neitt fje fyrir ómakið. Enda er hjer ekkí um stórfenglega rannsókn að ræða.

Halldór Steinsson: Jeg verð að álita, að málið sje litið undirbúið, og ætla því að koma fram með rökstudda dagskrá, sem jeg skal lesa upp með leyfi hæstv. forseta:

„Í því trausti, að ríkisstjórnin afli upplýsinga um, hvort tiltækilegt sje að setja á stofn sjerstaka, íslenska peningasláttu, og leggi málið síðan fyrir næsta Alþingi, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Sigurður Eggerz: Jeg er hissa á, að hv. deild skuli vera hrædd við að samþykkja frv. þetta. Meiri ástæða væri til þess að hræðast hitt, að vera of seinfær í máli, sem kann að vera mjög svo þýðingarmikið.

ATKVGR.

Rökstudda dagskráin frá þm. Snæf. (H. St.) samþ. með 10 : 4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: H. St., Jóh. Jóh., S. H. K., S. J., S. F., B. K., E. Árna., G. G., G. Guðf., G. Ó.

nei: H. Sn., K. E., S. E., G. B.

Frv. þar með

vísað til ríkisstjórnarinnar.

3. Leyfi til að reka bankafyrirtæki.

Á 12. fundi í Nd., miðvikudaginn 25. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um leyfi til þess að reka bankafyrirtæki á Íslandi (A. 89).

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 26. febr., var frv. tekið til 1. u m r.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv.
— Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

Flm. (Bjarni Jónsson): Það má ekki minna vera, fyrst einn af hæstv. ráðh. ljét það í ljós, en að jeg bendi á, að það var fullkomlega rjettmætt, sem Pythagoras gerði, að leggja mikla áherslu á tölur. Hann taldi tölur vera insta eðli hlutanna, og tók eftir því, að hlutfallið ræður mestu um málin.

Ef menn lesa hagskýrslur þessa lands og ganga gegnum þær tölur, sem þar eru, þá munu þeir um leið sjá fyrir augum sjer fjárhópana úti um landið, skipin á miðunum, og fólkið, starfandi að hinum ýmsu atvinnuvegum á landi.

En það er ekki að eins í þessu tilfelli, að hagskýrslutölur eru eðlilegar; þær eru það líka þegar verið er að tala um banka. Bankar eru til þess að lána fje. en frá þeim liggja taugar inn á hvers manns heimili, og það er ekki síður fögur mynd, sem ætti að vaka fyrir mönnum, þegar þeir lesa bankatölur, því þá sjá menn, hve þjóðinni er nauðsynlegt að afla peninga, afsl þeirra hluta, er gera skal, og þá ætti að vera því meiri ástæða til fyrir þingið, að æðakerfi þjóðarinnar, það er að segja viðskiftalífið, sje heilt og gott, og þá er líka vitanlegt, að slæmt væri, ef gallar slæddust inn í þetta æðakerfi; þess vegna held jeg, að það, sem farið er fram á í þessu frv., sje alveg rjett, og nauðsynlegt fyrir stjórnina að hafa nákvæmt eftirlit með allri þess háttar starfsemi. Jeg á ekki við, þótt hver og einn þurfi leyfi til að koma á fót slikri starfsemi, að þá þurfi það ekki að vera neitt haft á viðskiftalífínu. Nú, það sýnist líka hafa verið litið svo á þetta áður, því að jeg man eftir, að ýms höft hafa verið lögð

á að stofna sparisjóði, og því mætti líka heimta einhverja tryggingu af þeim mönnum, sem vilja stofna banka hjer á landi, en nú mun það vera svo, að ef einhver vill stofna banka, þá má hann það, ef hann vill leggja sig undir sömu lög og aðrir menn, ekki biðja um skattfrelsi eða önnur friðindi.

Nú dettur mjer í hug, að ef jeg væri ríkur maður, þá myndi jeg kannske vilja ná undir mig öllu Suðurlandsundirlendinu. Þá mundi jeg stofna banka, láta stór lán gegn veði í þessum fasteignum, og svo, ef jeg væri dálítið verri maður en jeg er, ganga að öllu saman, kippa að mjer hendinni og hafa svo alt einn; þetta er ekkert óhugsanlegt bragð, ef sá, er beitir, horfir ekki í aurana. En slíkt á ekki að geta komið fyrir. Þess vegna á stjórnin að hafa leyfi til að hafa eftirlit með öllum bankastofnunum, sem starfa í landinu, og hún á að hafa fullkominn rjett til að líta á alla þeirra starfsemi og rannsaka hana niður til grunna, eða láta trúnaðarmenn sína gera það, og hún á að hafa heimild til að kippa leyfinu af þessum stofnunum, ef henni finst eitthvað vera skaðsamlegt í starfsemi þeirra, svo að stóru nemi, eða ef alþjóðarháski getur stafað af því.

Nú vil jeg játa það um þetta frv., eins og annað frv. viðvikjandi Landsbankanum, sem jeg bar fram, að jeg hefi ekki haft tíma til að semja þau, og ekki heldur til að leita annars, sem gæti samið þau fullvel. Því verður þetta meira sem stefna, og mundi jeg láta mjer nægja, þó að ekki yrði annað að gert en að menn vísuðu frá sjer málínu til næsta þings.

Jeg skal svo ekki þreyta menn á lengri ræðu að þessu sinni, en vænti, að

menn sjeu svo varkárir fyrir þetta land, að þeir vilji leggja drög til, að slík lög komi fram.

Jakob Möller: Jeg fellst á þau rök, sem hv. þm. Dala. (B. J.) færði fyrir því, að nauðsyn sje að setja slík lög sem þessi, en þar sem auðsjeð er, að frv. þetta getur ekki gengið fram á þessu þingi, geri jeg það að till. minni, að máli þessu sje vísað til stjórnarinnar, og vil jeg jafnframt skora á stjórnina að taka þetta mál til athugunar og leggja fyrir næsta þing frv. í sömu átt og frv. fer fram á.

ATKVGR.

Till. um að vísa málinu til stjórnarinnar samþ. með 18 shlj. atkv.

4. Peningamálanefnd.

Á 18. fundi í Nd., laugardaginn 28. febrúar, kl. 10 árdegis, var útbýtt

Frumvarpi til laga um peningamálanefnd (A. 176).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 : 4 atkv.

Forsætisráðherra (J. M.): Frv. þetta er komið fram í samráði við bankana og eftir þeirra hvöt. Er þetta nauðsynleg ráðstöfun, sem síðar mun verða skýrt nánar frá. Vona jeg, að hv. deild lofi málinu að koma til umr.

Forseti: Það er leyft að taka málið á dagskrá, og er það því til umr.

Flm. (Jón A. Jónsson): Það er fyrir tilmæli hæstv. stjórnar og fjárhagsnefnda beggja deilda, að jeg og hv. 1. þm. Árn. (E. E.) tókum að okkur að flytja þetta mál.

Framsaga mín mun verða nokkuð takmörkuð, því tími hefir ekki verið nægur til athugunar, sem vert væri um slíkt mál.

En hv. deild veit, að hjer er um mál að ræða, sem í náinni framtíð hefir geysimikla þýðingu fyrir fjárskifti Íslands við erlend ríki.

Ástæðan til, að þessarar gæslu þarf við, er sú, að við flytjum meira inn af vörum en við flytjum út.

Í Danmörku er þegar komið slíkt fjárhagsráð, sem hjer er farið fram á, og jeg hygg, að það sje fylsta nauðsyn, að við setjum slíkt ráð á stofn hjer.

Svo er þessu háttað í Danmörku, að bankar þar mega hvorki nje vilja flytja fje úr landi með yfirfærslu í aðra banka, nema með leyfi „Valuta“-ráðsins. Ástæðan til þess, að ráð þetta var sett á stofn í Danmörku, var sú, að Danir höfðu flutt svo miklu meira inn en út, að þeir höfðu stórskemmt lánstraust sitt meðal erlendra ríkja. Með nefnd þeirri, sem hjer er farið fram á að verði sett á stofn, er um það að ræða, að gefa landsstjórninni íhlutunarrjett um peningaviðskifti Íslands við erlend ríki.

Það er nauðsynlegt fyrir þjóðarhaginn að rannsaka, hver viðskifti landsmenn hafa við aðrar þjóðir, og geta stemt stigu fyrir þeim, ef þau ganga í óheillavænlega átt, og vil jeg þá sjerstaklega nefna ýmsa óþarfavöru, sem nú reyndar hafa verið sett lög um, og

svo einnig það, er of mikið er flutt inn í landið í einu af einhverri nauðsynjavöru.

Um þetta hefir komið fram sú skoðun, að bankarnir gætu miklu ráðið og haft gott eftirlit með þessu. En þetta er mesti misskilningur.

Slík nefnd mundi hafa nákvæmar skýrslur og yfirlit yfir innflutninginn, og þá um leið landshaginn, og geta því ætíð haft gott heildaryfirlit; þetta eiga bankarnir ekki svo hægt með, enda liggur þetta svo að segja algerlega fyrir utan verksvið þeirra.

Í Danmörku er það þannig, að menn geta eigi, þótt þeir eigi stórfje inni í hönkunum, fengið það yfirfært t. d. í banka í Englandi. Jeg get nú hugsað mjer, að hv. deild telji rjett manna til athafnafrelsis nokkuð skertan með þessu, en á þessum tímum mega menn vara sig að halda of fast við „principin.“

Það er auðvitað hart aðgöngu að mega ekki kaupa hvað sem er frá útlöndum fyrir sitt eigið fje, en hagar landsins allur heimtar, að það sje höfð hönd í bagga með, á slíkum tímum, sem við nú lifum á. Með þessu ætti þá í fyrsta lagi að vinnast það, að ekki þyrfti að neita um peninga til kaupa á nauðsynjavöru, en aftur á móti getur slíkt vel komið til mála með óþarfavöru.

Clausen, bankastjóri í Danmörku, kveður nauðsynlegar slíkar strangar reglur, og segir hann í umsógn um „Valuta“-ráðið danska, að reglurnar nái eigi einungis til banka, hvað viðvikur yfirfærslu til útlanda, heldur megi „privat“-menn, sem eigi fje í útlöndum, ekki láta það af hendi fyrir vörur, nema með leyfi þessa „Valuta“-ráðs.

Bankarnir hjerna hafa líka sjeð hætt-

una og stungið upp á líkri skipun hjer og er í Danmörku.

Jeg er viss um, að náist góð nefndarskipun, þá yrði það fyrsta lyftistöngin undir það, að gengi peninga vorra hækkaði eitthvað frá því, sem nú er.

Þetta eru að vísu nokkur óþægindi fyrir einstaklingana, en til þess má ekki taka, er um svo brýna hagsmuni heildarinnar er að ræða, sem hjer.

Það er ekki tímí til að vísa þessu máli til fjárhagsnefndar, en þannig heyrðist mjer hljóðið í fjárhagsnefndinni, að þeim fyndist full þörf á slíkum ráðstöfunum.

Jakob Möller: Jeg greiddi atkvæði á móti því, að þetta mál yrði tekið hjer til umræðu, og stend nú upp að eins til þess, að gera nokkra grein fyrir því atkvæði mínu.

Mjer finst þetta frv. um peningamálanefnd vera hálfgerð fálmi út í loftið, og hugsa, að það sje ef til vill fram komið af misskilningi. Stjórnin hefir sjeð, að slíkar ráðstafanir hafa verið gerðar í nágrannalöndunum, og því haldið, að sjálfsagt væri að gera þær hjer. En ástæðurnar, sem eru til slíkra „ráða“ erlendis, eru ekki til hjer. Þar eru þær settar til að sporna við því, að peningarnir falli niður úr öllu valdi, en jeg sje ekki, að við gætum gert neinar þær ráðstafanir hjer, sem breytt gætu gengi danskrar myntar. Jeg hygg, að það væri nægilegt fyrir stjórnina að ráðfæra sig við bankana og verslunarráðið um þessi mál, en finst, að óþarft sje að skipa nú nýja nefnd til þess aðallega, að hirða einhver laun úr landssjóði, og ef til vill að baka landsmönnum ýms óþægindi og fyrirhöfn, sem hægt væri að komast hjá.

Peningamálanefnd.

Forsætisráðherra (J. M.): Þetta mál hafði komið til umtals bæði við bankana og verslunarráð Íslands. Mintist jeg fyrst á það við bankana og verslunarráðið, hvort heppilegt mundi vera að setja slíka nefnd án laga. Eins og jeg tók fram áður, óska báðir bankarnir þessa; er það ekki vegna gengismismunarins eingöngu. Það er ekki aðalatriðið, heldur hitt, að peningum sje ekki eytt til kaupa á ónauðsynlegri vöru, en nauðsynjavara sitji má ske á hakanum.

Jeg hygg, að þótt stjórnin hefði sett nefnd án laga til að gera þessar ráðstafanir, þá hefðu ráðstafanir slíkrar nefndar orðið kraftlitlar. Jeg vona því, að þingið samþykki þetta, og vil jeg í því sambandi leggja áherslu á, að bankarnir báðir telja þetta nauðsyn.

Bjarni Jónsson: Jeg vissi ekki fyrst, að málaleitanir höfðu komið frá bönkunum, en jafnvel þótt svo sje, trúi jeg ekki, að slíkt nauðsyn sje hjer á, sem orðað hefir verið af hæstv. forsætisráðh. (J. M.) og hv. þm. Ísaf. (J. A. J.). Jeg cfast um, að slíkt peningaráð geri hálf t gagn á móts við það ógagn, sem það gæti gert.

Mjer skilst, að þessi nefnd eigi að hafa nokkuð mikið vald, er hún á að segja um og vera síðasti dómstóll um það, hvaða vörur sjeu þarflegar eða ekki. Með þessu getur nefndin stöðvað viðskiftin við hvaða land sem er. Hún getur lagt band á verslunina þannig, að menn megi t. d. ekki skifta við neitt land nema eitt, t. d. Danmörku, undir því yfirskeyni, að það væri okkur nauðsynlegt sökum gengis peninga vorra. (Atvinnumálaráðh. (P. J.): Sá sem getur gert ilt, gerir það). Já, það er einmitt

alveg rjett, og þess vegna er hættulegt að gefa nefndinni slíkt vald.

Mjer finst ástæða til, ef þessara ráðstafana þarf við, að gefa stjórninni þá sjálfri heimild til að framkvæma þær.

Jeg ætla það iskyggilegt, að stjórnin afhendi í fárra hendur mikinn hluta af því valdi, sem henni er ætlað. Hún ber altaf ábyrgð fyrir Alþingi, en þessir menn verða ábyrgðarlausir og eiga þó að stjórna öllum peningamálum landsins. Mjer þykir það einkennilegt, ef hv. þm. eru nú fúsir á að afsala sjer valdi sínu, því oft virðast þeir finna til þess, þegar um það er að ræða að láta einhverja illa launaða starfsmenn ríkisins njóta sanngirni, t. d. ef greiða á póstmönnum uppbót eða annað þess háttar. Þá finna fulltrúar þjóðarinnar til valdsins og eru tregir á að stofna fjárhag ríkisins í voða. En þeir telja það ekki voða að afsala öllum viðskiftum til fárra manna.

Það getur verið nauðsynlegt að hafa eitthvert eftirlit með peningamálefnum einstaklinganna, en það á þá stjórnin að hafa, því altaf er hægt að láta hana gera skil ráðsmensku sinnar. Hún á vitanlega að hafa leyfi til að kveðja sjer til aðstoðar hæfa menn, og skal jeg með ljúfu geði samþykkja fjárveitingu í þá átt, en hún má ekki koma ábyrgðinni af sjer; það tel jeg miklu hættulegra en þær smáfjárveitingar, sem mjer er altaf brigslað um. Hjer er um það að tala, að leggja tjóður á alt viðskiftalíf manna og láta þá, sem tjóðursins gæta, vera ábyrgðarlausar, nema gagnvart hegningarlögunum. Þetta gæti verið áminning til kjósenda um að athuga vinnubrögð fulltrúa sinna. Öllu virðist snúið öfugt í þessu máli. Bankana vantar fje til þess, að heilbrigð viðskifti og

Peningamálanefnd.

framfarir þróist, en þingið sinnir því engu. Það neitar að veita afbrigði, þegar um frv. er að ræða, sem fer fram á að auka starfsfje Landsbankans. En það stendur með öndina í hálsinum út af viðskiftum við önnur lönd, hvort þar sje nóg fje fyrir hendi og hvernig því skuli varið. Ekki nóg með það. Þingið hefði sennilega, ef tími hefði til þess unnist, leyft fjegjörnum mönnum að reka hjer skattfrjálsa peningaverslun, þegar aðrir, t. d. útgerðarmenn, verða að greiða stórfje af útgerð sinni í ríkissjóð og það án tillits til þess, hvort þeir græða eða tapa. Og nú ætlar þingið að strjúka í kvöld. Það segir við stjórnina: Þú mátt fela Pjetri eða Páli öll velferðarmál þjóðarinnar, við megum ekki vera að því að hugsa um þau. Þetta mega þeir gera, sem vilja, en jeg geri það ekki.

Atvinnumálaráðherra (P. J.): Háttv. 2. þm. Reykv. (Jak. M.) talaði um þetta mál sem fálm út í loftið. Þetta eru sterk orð, og verð jeg að mótmæla þeim. Jeg skal játa það, að jeg er ekki mikið inni í þessu máli og hefi ekki haft það til langrar ihugunar. En það eru bankarnir, sem hafa komið málinu á hreyfing, og verslunarráðið er því einnig hlynt. Þegar þessar tvær stofnanir hafa lagt þetta til, þá er það undarlegt, ef hver og einn getur kallað það fálm út í bláinn.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) talaði mest um, hvað nefndin gæti gert ilt. Allir, sem eitthvert vald hafa, geta auðvitað gert ilt, ef þeir vilja hafa sig til þess, og það mun oftast vera rjett hlutfall milli þess, sem menn geta gert ilt og gott, og víst er um það, að sá, sem ekki g e t u r gert ilt, kemur litlu góðu til

Alpt. 1920. C. (32. löggjafarþing).

leiðar. Spurningin verður því um það, hvort nefndin geti gert gagn og hvort þingið treysti stjórninni til að velja þá menn í nefndina, sem geri gagn fremur en skaða.

Háttv. frsm. (J. A. J.) tók það fram, hvað slíkar nefndir gera í útlöndum og hvaða gagn þær gætu gert hjer. Þetta er ófriðarráðstöfun, því ástandið í heiminum er enn þá stríðsástand, þó friður sje saminn að nafni til. Þetta er beint framhald af því, sem gert hefir verið 1914—1917. Það hefir orðið að höggva nærri einstaklingnum og jafnvel taka af honum eignaráð, en almenningsheill hefir krafist þessa. Horfurnar hafa versnað nú um hríð; skuldir við útlönd hafa aukist, og ekki horfur á því um sunt af vörum vorum, að við getum selt þær fyrir gott verð. Síldin er óseld, og þó það heyrist, að hún muni ef til vill komast í eitthvert verð, þá er það hæpið, og enn hæpnara, að verð fáiist fyrir hana fyrst um sinn. Kjötsalan hefir stöðvast, og fleira mætti nefna. Aðflutningur þar á móti minnar ekki, heldur síhækkar í verði, og eru þá ekki lengi að safnast skuldir. Við þurfum að flytja mikið inn á næstu árum, fyrst og fremst til matar og annara þarfa, og atvinnuvegirnir þarfnast stórfje. Eitt er það enn, sem kallar að, og það eru húsabyggingar. Við þurfum að bæta okkar húsakynni, nærri byggja upp allt landið. Þegar svo er ástatt, þá er full ástæða til að fara eins vel með fje sitt og hæg er, reyna að spara eftir föngum það, sem er hjákvæmilegt, til hins, sem er óhjákvæmilegt. Þess vegna er líka nauðsynlegt að hafa menn sjer til aðstoðar, sem hafa yfirlit yfir öll peningamálin og hafa vald til að kippa í taumana, ef mikið liggur við.

Peningamálanefnd.

Eiríkur Einarsson: Jeg hefi látið það í ljós við fyrri atkvgr., að jeg væri mótfallinn frv.-moldviðrinu hjer á þingi, og þykir ef til vill sumum, að nú skjóti skökku við, þar sem jeg gerist flm. þessa frv. En jeg get rjetllætt það með þeirri brýnu nauðsyn, sem á því er.

Jeg skal taka það fram, að hjer hefir verið rætt frv. um bann gegn innflutningi óþarfa varnings. Þetta frv. er í fullu samræmi við það, sem jeg sagði, er hitt frv. var til umr. Jeg lagði áherslu á það, að sterk innflutningsnefnd yrði skipuð til að sjá um þessi mál, og nefndin, sem þetta frv. fer fram á, er samskonar og sú, sem jeg óskaði, þó hún heiti öðru nafni. Aðalatriðið er það að fá fasta ihlutun um innflutning til landsins. Við megum ekki sökkva okkur í skuldir og vandræði vegna gróðafíknar sumra og munaðar- og eyðslulöngunar annara. Jeg vona, að við því verði sjeð með þessari nefnd, og er þá aðaltilganginum náð.

Þá ætla jeg að fara nokkrum orðum um væntanlega skipun nefndarinnar. Það hefir verið talið sjálfsagt, að nefndarmenn yrðu sóttir úr bönkunum og verslunarráðinu. Jeg vil benda á það, að verslunarráðið er samsett af kaupmönnum, og þó þeir hafi góða þekkingu á þessum málum, þá má ekki láta þá nær einráða, því það getur komið fyrir, að hagur þeirra og þjóðarinnar rekist á. Jeg vil því skjóta því til stjórnarinnar að sækja nefndarmenn, að minsta kosti einhverja, á sem óháðasta staði, ef þess er kostur.

Það helsta, sem jeg finn að þessu máli, er það, hvað það er seint fram komið. Það ætti fyrir löngu að vera búið að banna innflutning á óþarfa varningi. Það hefði mátt flytja hingað heila kornfarma eða aðrar nauðsynjar,

í stað þess að fylla Reykjavíkurbúðirnar með óþarfa. En það þýðir ekki að fárast um orðinn hlut. Það, sem orðið er, ætti að benda mönnum á, að kippa þurfi í taumana sem fyrst, og tel jeg sjálfsagt, að frv. nái fram að ganga.

Flm. (Jón Auðunn Jónsson): Herra forseti! Háttv. 2. þm. Reykv. (Jak. M.) gat ekki hugsað til þess, að þessar ráðstafanir hefðu áhrif á gengi, og hæstv. forsætisráðh. (J. M.) tók í sama streng. Jeg er á alt annari skoðun. Ef við skuldum mikið, þá falla okkar peningar, ef við stöndum okkur vel, þá stíga þeir. Það, sem mest áhrif hefir í þessu efni, er blutfallið milli innfluttrar og útfluttrar vöru. Sameiginleg myntslátta við Dani þarf ekki að koma til greina, því það eru ekki myntaðir peningar, sem stíga og falla, heldur seðlar, og þá höfum við ekki sameiginlega, þó enginn gengismunur sje á þeim.

Þá var það háttv. þm. Dala. (B. J.). Honum skildist það, að nefndin ætti að ákveða, frá hvaða landi menn ættu að kaupa vörur sínar. Þetta er miskilningur. Nefndin á ekki að gera aðrar ráðstafanir en þær, sem nauðsynlegar eru, og ekki hindra annað en það, sem óforsvaranlegt er gagnvart fjárhagi þjóðarinnar. Háttv. þm. vildi gefa stjórninni þetta vald, en þá yrði líklega lítið úr framkvæmdum, nema stjórnin fengi sjer aðstoð, og þá væri það sama, hvort sú aðstoð hjeti nefnd eða annað. Stjórnin getur ekki sagt um það, hvað megí flytja inn og hvað ekki. Það á að vera verk nefndarinnar. Bankarnir eiga líka að vísa mönnum til hennar og láta þá fá umsögn hennar, hvort það, sem beðið er um, er nauðsynlegt

Peningamálanefnd.

eða tiltækilegt. Þá hjelt hv. þm. (B. J.), að þetta yrði til að hindra viðskifti okkar við Danmörku. En nefndin á að sjá um viðskifti okkar við öll lönd og heina þeim helst þangað, sem hagkvæmast er. Yfirleitt reyndi þessi hv. þm. (B. J.) að gera væntanlegri nefnd sem verstar hvatir og litla skynsemi, og með því móti fjekk hann það út úr röksemdaleiðslu sinni, að stórhættulegt væri að skipa nefndina. Ef hann hefði haft það öfugt, gert ráð fyrir, að menn með viti og þekkingu og góðum vilja yrðu skipaðir í nefndina, þá hefði hann komist að gagnstæðri niðurstöðu.

Það hefir verið minnst á bankamálið í þessu sambandi. Það er leiðinlegt, að ekki hefir unnist tími til að greiða úr því að þessu sinni. Jeg er sammála hv. þm. Dala. (B. J.), að nauðsynlegt sje að auka fje Landsbankans, en jeg vil ekki fara lengra út í það mál hjer.

Jeg held, að nauðsynin á þessari peningamálanefnd sje auðsæ, og vona, að menn greiði atkv. með frv.

Jakob Möller: Mjer kom það ekki á óvart, þó það sannaðist við frekari umræður, að það væri rjett til getið af mjer, að þessi fyrirhugaða nefndarskipun mundi vera „fálm út í loftið“. Nú er það komið á daginn. Meðmælendum frv. kemur ekki saman um, hvað nefndin eigi aðallega að hafa fyrir stafni. Þeir virðast ekki vita hvað þeir vilja, en vilja sennilega bara reyna að gera eitthvað, eins og aðrar þjóðir, án tillits til ólíkrar aðstöðu. Háttv. flm. (J. A. J.) heldur, að nefndin eigi að hafa sama verksvið og „Valutaraadet“ í Danmörku og önnur slik ráð, sem skipuð hafa verið í öðrum löndum. En þau „ráð“ hafa það verk eitt með höndum, að reyna að hafa hemil á verðfalli gjald-

eyrisins. Við höfum enga sjerstaka mynt, eða gjaldeyri, og gætum því að eins haft áhrif á verðgildi danskrar myntar, að verslunar okkar við útlönd gætti að nokkrum verulegum mun í allri verslunarumsetningu Danmerkur og Íslands saman lagðri. En svo er ekki. Nefndin verður þess vegna heggómi, ef hún á að vera verðgildisnefnd, og þá er nafnið peningamálanefnd líka villandi.

Háttv. flm. (J. A. J.) staðhæfði í annan stað, að nefndin ætti ekki að hafa nein afskifti af því, við hvaða lönd menn versluðu. Hjer held jeg að háttv. flm. (J. A. J.) misskilji sjálfan sig. Nefndin á vitanlega að hafa afskifti af þessu, og t. d. forðast viðskifti við Ameríku, meðan dollarinn er svo hár, hefta vörukaup þaðan eins og frekast er unt, til þess að draga úr eftirspurninni eftir ameríska gjaldcyrinum, svo að hann falli í verði. Ef hún gerði þetta ekki, þá er fyrirsjáanlegt, að hún gæti engin áhrif haft á verðgildi myntarinnar, eins og hv. flm. (J. A. J.) þó ætlast til. Það er því augljóst, að nefndin hlýtur að leggja slíkar hömlur á viðskiftin við önnur lönd, og afskifti hennar því að verða allbagaleg.

Aftur á móti neitar hæstv. forsætisráðh. (J. M.) því, að nefndinni sje ætlað að hafa nokkur áhrif á gengi myntar. Fyrir honum vakir það, að koma í veg fyrir, að peningum verði eytt til að kaupa óþarfar vörur, svo að ef til vill verði skortur á peningum til að kaupa nauðsynjavörur. En stjórnin hefir þegar fengið heimild til þess að banna innflutning á öllum óþörfum vörum, og ætti með því að vera sett nægilega undir þann leka.

Af þessu finst mjer það augljóst, að hvorki hæstv. stjórn nje hv. flutnings-

Peningamálanefnd.

menn hafi gert sjer nægilega ljóst, hvað nefndin eigi að afreka, og verður nefndarskipunin þá „fálm“ eitt.

Það hefir verið um það rætt, að þetta væri gert eftir tilmælum eða að ráði bankanna og verslunarráðsins. Jeg vildi gjarnan fá að vita, hvort þessi tilmæli hafa verið pöntuð, eða þau komið af sjálfsdáðum. Mjer hefir skilist það á ýmsu, að stjórnin hafi sjálf viljað fá þessa nefnd, að eins af því að aðrar þjóðir settu slíkar nefndir. En stjórnin virðist ekki hafa athugað, að hjer stendur alt öðruvísi á en í öðrum löndum, sem hafa sjerstaka mynt.

Þess ber líka vel að gæta, sem hv. þm. Dala. (B. J.) hefir bent á, að þessi heimild til nefndarskipunar yrði til þess að firra stjórnina allri ábyrgð á því, sem þessi væntanlega nefnd kynni að gera, en á tímum sem þessum á stjórnin að hafa fulla ábyrgð á öllum sínum gerðum og fyrirætlunum, ekki sist þegar þær eru eins fálmkendar eins og hjer á sjer stað. Ef stjórnin kemst að einhverri ákveðinni niðurstöðu um, að brýn þörf sje á því, að gera eitthvað í þessa átt, þá getur hún gert það í samráði við bankana og verslunarráðið á sína ábyrgð. Þingið má ekki taka þá ábyrgð á sig svona fyrirfram og algerlega blindandi.

Forsætisráðherra (J. M.): Það er auðvitað, að ráðstöfun sú, er hjer er farið fram á, miðar ekki sjerstaklega að því, að hafa áhrif á gengismun; það getur hún ekki haft eftir því, sem á stendur hjá oss, heldur beint til þess að sporna við óþarfri eyðslu.

Mál þetta er að fyrra bragði upp tekið af bankastjórnunum hjer.

Bjarni Jónsson: Mjer þótti það kyn-

legt, er hv. frsm. (J. A. J.) taldi það ófært, að stjórnin skifti sjer af eða hefði sjálf á hendi það starf, sem ætlað er sjerstakri nefnd. Og mjer þykir þetta því kynlegra þess vegna, að nýlega hafa verið samþ. lög, sem takmarka innflutning á óþarfavöru, þar sem ekki er gert ráð fyrir, að sjerstök nefnd hafi hönd í bagga. Og þá neyðist stjórnin til að skifta sjer af því, hverskonar vörur eru fluttar til landsins. En það er mergurinn málsins. Ef peningunum er eytt til þess að kaupa óþarfa vöru, þá á stjórnin að nota þá heimild, sem hún hefir, til þess að takmarka eða banna innflutning á vörunni. — Það væri því stjórninni að kenna, ef peningar væru ekki til í landinu, til þess að borga nauðsynjavöru. Hún hefir enga heimild til að fela það nefnd.

Hv. frsm. (J. A. J.) sagði, að það væri misskilningur, að nefndin ætti að takmarka það, við hvaða lönd væri skift. En hv. 2. þm. Reykv. (Jak. M.) hefir nú sýnt fram á, að þetta er aðalhlutverk hennar.

Annars vildi jeg spyrja um það, í sambandi við ákvæði 1. gr., að stjórnin ákveði starfssvið og vald nefndarinnar, hvort þetta á að skiljast svo, að stjórnin fái nefndinni takmarkalaust vald, eða takmarkast það af stjórnarskrá og samningi? Mjer skilst, að hún geti fengið henni ótakmarkað vald yfir Landsbankanum, en ekki yfir Íslandsbanka. Íslandsbanki hefir sín rjettindi, og hún gæti því að eins verið að baksa með þennan eina, magnlausa banka, sem landið á. Jeg er algerlega á móti því, að stjórninni sje leyft að afhenda nefnd það vald, sem þing og stjórn hefir. Jeg vil, að stjórnin annist þetta, en vitanlega getur hún fengið sjer bestu

menn, sem völ er á, til aðstoðar, en þeir bera enga ábyrgð gagnvart þinginu, heldur að eins stjórnin. Ef nefnd væri hins vegar fengið þetta vald í hendur, gæti stjórnin skotið sjer undan ábyrgð í þessu máli, sem snertir hag þjóðarinnar. Og eins og jeg sagði áðan, leggja menn mesta áherslu á þær hliðar lífsins, sem vita að buddunni.

Eins og jeg gat um áðan, hefir stjórnin fengið vald til að takmarka innflutning á óþarfavöru; þetta er nægilegt, og allt, sem þarf að gera.

Annars má ef til vill minnst á það, að fyrir mörgum árum afhenti stjórnin vald sitt til nefndar, en jeg vænti, að mönnum sje það svo minnisstætt, að þeir verði mjer sammála um, að slík „delegatio“ eigi ekki að eiga sjer stað, og var hún þó í smærri stíl en hjer er gert ráð fyrir. Þessi fyrirhugaða nefnd á hvorki meira nje minna en að ráða því, hvað hver og einn kaupir. Hún getur t. d. bannað mjer að kaupa botnvörpuskip. (Forsætisráðh.: Það er húið). Það er þó stjórnin, sem hefir ábyrgð á því, eftir hinum lögum. Og jeg get vel imyndað mjer, að sú þjóð, sem hefir látið landið bergmála út af innflutningsbanni á áfengi, mundi ekki taka því hljóðalaust, ef nefnd ætti að ákveða það, við hverja hún mætti versla.

Fjármálaráðherra (M. G.): Það er undarlegt, að hv. þm. skuli vilja berja það fram, að þetta frv. sje í byrjun runnið undan rifjum stjórnarinnar. Fyrir því er ekki minsti fótur. Einn af bankastjórum Landsbankans á upptökin að þessu, og lagði mikið upp úr, að það kæmist í framkvæmd, og Íslandsbanki hefir tjáð sig því eindregið fylgjandi.

Það er fjarstæða, að nefnd sem þessi geti ekki haft áhrif gagnvart Íslandsbanka, því að þótt hann hafi ýms einkarjettindi, verður hann að hlíta landslögum. Og þegar nú hv. frsm. (J. A. J.) hefir skýrt frá því, að hæpið sje, að hægt sje að ráða yfir hjerlendu fje, sem er erlendis, nema nefnd sje skipuð, er undarlegt að setja sig á móti því, að stjórninni sje heimilað að gera það.

Þá er um það, hvort stjórnin geti annast þetta. Jeg held, að hún geti það ekki, og að því sje rjettast að veita henni heimild með lögum til að skipa nefnd og ákveða valdsvið hennar, og gerir hún þá hvorttveggja á sína ábyrgð. En það er ókleift, að stjórnin geti annast þetta sjálf. Þetta getur orðið svo yfirgripsmikið starf. En það er algerlega rangt, að hjer sje eitthvað einstakt á ferðinni, sem ekki sje áður þekt. Vitanlega mun stjórnin rannsaka nákvæmlega, áður nefnd yrði skipuð, hvort brýn þörf væri á henni, og ekki skipa hana, ef þörfin er eigi brýn.

Jakob Möller: Að því er hæstv. forsætisráðherra (J. M.) hefir nú lýst yfir, þá er það eitt ætlunarverk þessarar fyrirhuguðu nefndar að sporna við óþarfri eyðslu, eða eyðslu á óþörfum vörum, eða með öðrum orðum að takmarka innflutning á slíkum vörum. Til þess hefir stjórnin fengið sjerstaka heimild í öðrum lögum. Þess vegna leyfi jeg mjer að bera fram svo felda rökstudda dagskrá:

„Í trausti þess, að ríkisstjórnin geri, ef með þarf, nauðsynlegar ráðstafanir til þess að halda uppi jafnvægi í viðskiftum landsins við önnur lönd, sjerstaklega með því að banna innflutning á óþörfum

Peningamálanefnd.

vörum, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Flm. (Jón Auðunn Jónsson): Jeg vil undirstrika það, sem jeg tók fram í byrjun þessa máls. Jeg hefi sjeð sím-skeyti, sem gefur fylstu ástæðu til að ætla, að vjerráðum ekki yfir því fje voru, sem vjer eigum erlendis, nema stjórnin gefi þar sjerstök meðmæli með, eða þar til kjörin nefnd. Og þar sem bankastjórnir beggja bankanna eru með því, að skipuð verði nefnd til þess að annast framkvæmdir málsins, þá er gersamlega ástæðulaust af deildinni að standa í móti því, að stjórnin fái heimild til að skipa þessa nefnd. Ef hægt væri að koma þessu fyrir á annan hátt, mundi stjórnin ekki skipa sjerstaka nefnd.

ATKVGR.

Rökstudda dagskráin frá 2. þm. Reykv. (Jak. M.) feld með 16 : 9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: P. O., P. Þ., Sv. B., Sv. Ó., B. J., E. Þ., G. Sv., H. K., Jak. M.
nei: J. S., M. G., M. K., M. P., Ó. P., P. J., St. St., Þorl. G., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. H., E. E., Gunn. S., J. A. J., B. Sv.

S. St. greiddi ekki atkv.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 : 3 atkv.

Á 19. fundi í Nd., s. d. (28. febr.), kl. 3⁴⁰ síðdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 176).

Of skamt var liðið frá 1. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með öllum gr. atkv.

Pjetur Ottesen: Mjer blandast ekki

hugur um það, að þetta er alvarlegt mál. En það er mála sannast, að með þessu flaustri er ekki til þess að ætlast, að hv. þm. geti skapað sjer ákveðnar skoðanir í málinu. Þess vegna vildi jeg leyfa mjer að bera fram svo felda rökstudda dagskrá:

„Með því, að nú er að þinglausnum komið, þykir deildinni ekki rjett að láta þetta mál fara lengra, en lítur svo á, að stjórnin geti síður útvegað sjer með bráðabirgðalögum heimild þá, er frv. fer fram á, ef hún telur knýjandi nauðsyn bera til, og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.“

Með þessari dagskrá getur stjórnin altaf beitt bráðabirgðalögum.

Jakob Möller: Jeg ætlaði að eins að segja nokkur orð um það, sem hv. flm. (J. A. J.) upplýsti um þetta mál í síðustu ræðu sinni. — Það, sem hann sagði, hafði hann eftir einhverju sím-skeyti frá Kaupmannahöfn, sem var á þá leið, að óvist væri, hvort maður, sem ætti peninga í banka í Danmörku, gæti fengið að ráðstafa þeim eins og hann kynni að vilja. Jeg vildi benda á, hve fráleitt væri að byggja á slíkum skeytum, sem enginn veit frá hverjum eru. — Mjer þykir ólíklegt, að til þess geti komið á friðartímum, að borgurum annara ríkja verði neitað um það, að ráðstafa inneign sinni í dönskum bönkum á hvern hátt sem þeir vildu, og mun jeg því ekki láta nefnt skeyti hafa nein áhrif á atkvæði mitt í þessu máli.

Flm. (Jón Auðunn Jónsson): Hv. 2. þm. Reykv. (Jak. M.) virðist hafa mis-skilið það, sem jeg sagði um skeytið.

— Jeg sagði, að eftir þessu skeyti væri fullkomin ástæða til að ætla, að við gætum ekki ráðið yfir því fje, sem við ættum erlendis, ef stjórnin ekki tæki í taumana; og jeg álit, að stjórnin geti ekki fengist við slíkt, heldur verði hún að skipa sjerstaka nefnd til þess, því að hvernig er hægt að ætlast til, að stjórnin geti ráðið fram úr því, ef bankarnir segja: Gerið þið svo vel; jeg get ekki ráðið fram úr þessu, nema stjórnin segi sitt álit um það? — Þetta er stjórninni ómögulegt, og jeg álit, að það þurfi mjög greinagóðan „forretnings“-mann, til að gera það.

Bjarni Jónsson: Ef slíku gerræði ætti að beita, sem hjer er talað um, við Íslendinga, gætum við litið svo á, sem friðinum væri slitið, og eru að engu hafandi slíkar frjettir, en láti danska stjórnin þetta frjettast, er ekki annað en að íslenska stjórnin láti hina dönsku vita, að einnig verði kyrsett það fje, sem danskir menn eiga hjá íslenskum mönnum, og mun stjórn vorri vel til þess trúandi að láta þá svo búið standa og alt biða til næsta þings.

En það, sem jeg legg áherslu á, er að stjórnin beri ábyrgðina á öllu, en ekki nefndin, en hún ber ábyrgðina gagnvart dómstólunum, og það skyldi þingið aldrei gera, að láta svo af hendi vald sitt, en stjórnin getur svo fjarska vel fengið þá allra duglegustu og greindustu menn í sína þjónustu, og hún getur líka fengið heimild til að borga þeim vinnu sína, en hún á sjálf að hafa ábyrgðina; þá fyrst má treysta því, að landsmönnum verði ekki gerður neinn óleikur eða skaði.

Hvað snertir stjórnmalatraust á þessari stjórn, þá hefi jeg það ekki, en jeg treysti henni til að binda sig aldrei við

neitt, sem yrði landinu til skaða, en mönnunum í nefndinni trúi jeg ekki, því þegar þeir eru lausir við alla ábyrgð, þá gera þeir það, sem þeim sjálfum sýnist, og þó að það væri sagt í spaugi við hæstv. atvinnumálaráðherra (P. J.) eða snúið út úr fyrir honum, þá er það þó svo, að menn gera ilt, ef menn geta það. Það, sem bæði einstakir menn og stjórnir sitja yfir, er að enginn geti gert landinu skaða, en í því efni er ekkert betra en að þing og stjórn í sameiningu gæti þeirra mála, er þjóðina varða mestu, og furðar mig mjög á því, ef þeir hv. þm., sem hafa lofað stjórninni stuðningi, ættu ekki að geta treyst henni til slíkra hluta, þar sem við, sem ekki höfum lofað henni trausti, getum trúað henni. Veit jeg ekki, hvað það á að þýða að vera að tala um vantraust á stjórn, í því máli, þar sem hennar svæsnustu mótstöðumenn jafnvel segja, að þeir muni ekki væna hana um slíkt.

Forsætisráðherra (J. M.): Það hefir mikið til síns máls, er háttv. þm. Borgf. (P. O.) færir sem ástæðu fyrir dagskrártill. sinni, að þingtíminn sje orðinn svo stuttur.

Jeg get vel gert mig ánægðan með dagskrártill. og undirtektir þær, sem frv. hefir fengið, og tel heimilt stjórninni samkvæmt því að setja bráðabirgðalög slík sem frv., ef ástæða þykir og bankarnir ráða til þess. Auðvitað tekur stjórnin þá á sig ábyrgðina í meira mæli, en jeg fyrir mitt leyti óttast ekki þá ábyrgð.

Eiríkur Einarsson: Þar sem hv. þm. Dala. (B. J.) var að tala um gerræði, þá skil jeg ekki, hvernig hann fer að leggja slíka merkingu í frv. það, er

Peningamálanefnd.

hjer liggur fyrir. Í þessu sambandi vil jeg geta þess, að eftir þeim upplýsingum, sem jeg hefi aflað mjer um ætluarverk nefndarinnar, þá er það ætluin að skipa hana til þess að styrkja bankana báða í starfsemi þeirra við eftirlit um peningagreiðslu út á við og til hvers þeim er varið, en alls ekki til að hindra þá, bankana, á nokkurn hátt, og geti þannig hvort orðið öðru til aðstoðar, nefndin og bankarnir, við þetta mikilvæga og nauðsynlega eftirlitsstarf.

Það atriðið, sem hv. þm. Dala. (B. J.) virtist leggja mesta áherslu á, get jeg fyrir mitt leyti ekki talið að mestu skifti, heldur verð jeg að leggja mesta áhersluna á það, að sjeð sje dýrmætu fje landsmanna borgið og að því ekki verði sóað út í bláinn, þegar mest riður á að halda utan að því. Slíkt riður aldrei í bág við frelsi vort nje fullveldi.

Flm. (Jón Auðunn Jónsson): Það er dálitil leiðrjetting út af misskilningi þeirra hv. 2. þm. Reykv. (Jak. M.) og hv. þm. Dala. (B. J.), að jeg hefði sagt, að ekki fengist útborgað það fje, sem við ættum í Danmörku. — Jeg sagði, að við gætum líklega ekki fengið að ráðstafa því eins og við vildum. (B. J.: Getum við þá ekki fengið það útborgað

í gulli?). Nei, alls ekki, útflutningur á gulli er bannaður frá Danmörku. En það getur sem sagt komið mjög hart niður á okkur, ef við getum t. d. ekki fengið að borga kol frá Englandi, kann ske fleiri tugi þúsunda punda, en eigum kann ske það fje, eða meira, inni í dönskum bönkum.

Jakob Möller: Mjer finst hafa orðið enn þá minna úr þessu skeyti hv. flm. (J. A. J.) en jeg hafði í það lagt af misskilningi, svo að þessi misskilningur, sem jeg gerði mig sekan í, gerir hvorki til nje frá, því að eftir því, sem hann upplýsti, litur út fyrir, að ekki mundi þurfa annað en einhverjar litils háttar aðgerðir frá stjórninni, til þess að menn geti fengið að ráðstafa inn-eignum sínum í dönskum bönkum eftir vild sinni, en þá er nefndin líka óþörf, því að stjórnin getur þá blátt áfram ráðfært sig við verslunarráðið um, hvort ráðstafa megi umræddum peningum eins og eigandinn vill eða ekki.

ATKVGR.

Rökstudda dagskráin frá þm. Borgf. (P. O.) samþ. með 16 : 2 atkv.

Frv. þar með

vísað til ríkisstjórnarinnar.

II.

Tekin aftur.

Þingsályktunartillögur.

1. Flóabátsferðir um Austfirði.

Á 15. fundi í Nd., fimtudaginn 26. febr., var útbýlt

Tillögu til þingsályktunar um styrk til flóabátsferða um Austfirði (A. 122).

Á sama fundi var till. tekin til fyrri umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

Flm. (Sveinn Ólafsson): Samvinnu-nefnd samgöngumála bærast í þingbyrjun margar umsóknir um styrki til flóabátsferða. Ein þeirra er um 30 þúsund krónur til flóabátsferða á Austfjörðum, milli Langaness og Hornafjarðar. Alls námu umsóknirnar röskum 72 þús. kr. til flóabátsferða, um Eyjafjörð, Ísafjarðardjúp og fyrir Suðurlandi, einkum sunnan Reykjaness. Á fundi samgöngumálanefndar var það samþykkt með 7 : 5 atkv. að mæla ekki með neinni sjerstakri styrkbeiðni, en hafa atkvæði laus, svo nefndarmenn sjeu

Alþt. 1920. C. (32. löggjafarþing).

óbundnir, ef því verður hreyft á annan veg. Út af þessu hefi jeg leyft mjer ásamt 3 öðrum þdm. að koma fram með till., sem er á þgskj. 122. Jeg skal geta þess, að hjer er að eins farið fram á $\frac{2}{3}$ hluta þess, sem upphaflega var um beðið, og að það er að eins styrkbeiðni fyrir yfirstandandi ár, en ekki til ársloka 1921. Á þgskj. 136, þar sem farið er fram, á styrkveitingu til flóabátsferðameðsuðurströndlandsins, hefir styrkbeiðnin verið færð niður úr 20 þús. niður í 14 þús. fyrir yfirstandandi ár. En aftur á móti hefir umsókn um flóabátsferðir á Ísafjarðardjúpi, sem er 11 þúsund kr., ekki verið færð niður og hv. deild samþ. að veita þennan styrk, þó að síðasta þing hafi veitt 9 þús. kr. til sömu ferða.

Mjer finst því vera fylsta ástæða til að ætla, að hv. deild taki þessu máli vel. Ekki hvað síst þar sem hjer er að ræða um styrk til flóabátsferða við strandlengju, sem er alt að $\frac{1}{4}$ hluti landsins, og þar að auki afskektari samgöngum stærri skipa en aðrir hlut-

ar landsins, þannig hagar til, að margir útkjálkar eru samgöngulausir, nema þar sem hægt er að koma bátaferðum við. Jeg ætla að taka það fram, að þó að í greinargerð fyrir þessari till. sje bent á ferðastyrk, sem áður var veittur að eins í sambandi við „Regin“, er það ekki tæmandi skýrsla um það, hvað hafi verið lagt til ferðanna. Næstliðið ár var annar bátur styrktur með 15 þús. kr., svo alls hefir styrkurinn verið 33 þús. kr. Það er ekki til mikils mælst að fá minni styrk en áður, þrátt fyrir það, þó rekstur vjelbáta sje nú dýrari. Er til þess ætlast, að sýslusjóðir leggi til það, sem á vantar.

Jeg finn ekki ástæðu til að orðlengja þetta frekar. Jeg tel það svo sjálfsagt, að það nái fram að ganga, og jeg trúí ekki fyr en jeg tek á, að hv. deild snúist illa við þessu. Á næstliðnu þingi var þessi till. feld, með það fyrir augum, að strandferðir þær, sem þarna yrðu, fullnægðu samgönguþörfinni, en reynslan hefir skorið úr, að þær eru ekki fullnægjandi, og á stöðum, sem ætlaðar voru 10—12 viðkomur á árinu, hröpuðu þær niður í 7—8 viðkomur.

Þess vegna óska jeg, að till. mín verði samþ., þar sem vonir þær, sem bygðar voru á viðkomu þessara skipa, hafa brugðist.

Þórarinn Jónsson: Ástæðan til þess, að þessar till. eru fram komnar hjer um þessar bátaferðir, er sú, að það komst allmikill glundroði á þetta mál í þinglokin á síðasta þingi. Þá voru 3 skip, sem höfðu strandferðir á hendi, og það verður ekki annað sagt en að þá væri málunum eins vel fyrir komið og hægt var. En í þinglok sagði sá maður, sem tekið hafði að sjer strandferðirnar fyrir Norðurlandi, að hann gæti

ekki rekið þær, og hefir það kann ske nokkuð af því leitt, að inn kom fleygur í þetta mál, rjett fyrir þinglok. Eins og hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) gat um, þá bærust nefndinni þessi mál í hendur, en nefndin vildi ekki sem slík mæla með þessari beiðni, eins og sakir stóðu. Ástæðan var sú, að búið var að gefa út áætlun um strandferðir Sterlings á Norðurlandi.

Jeg tek þetta ekki fram af því, að ekki sje full þörf á ferðum, heldur af því, að þörfin er víða og æskilegt, að jafnrjetti ráði hjer sem annarsstaðar.

Eins og kunnugt er, hafa fyrirfarandi verið veittar 200 þús kr. til strandferða við Húnaflóa, og ferðir Sterlings bundnar við þetta hjerað eins og önnur. Þess vegna finst mjer, að ef styrkbeiðnir þær til strandferða á Austfjörðum og Eyjafirði, er nú liggja fyrir þinginu, ná fram að ganga, þá verði út undan allmikið bil á strandlengjunni, eða allur Húnaflói, og því rjettmætt, að strandferðaskipið hafi fleiri viðkomustaði þar heldur en á þeim svæðum, þar sem flóabátur er.

Þessu vildi jeg leyfa mjer að beina til hæstv. stjórnar. Allir eru óánægðir með ferðir Sterlings, en eftir kringumstæðum gat stjórnin ekki hagað sjer öðruvisi. Engum dylst, að alstaðar eru miklar ástæður til að fá frekari samgöngur en nú er áætlað, og þess vegna vil jeg alls ekki mæla á móti rjettmæti þessara styrkbeiðni.

Þorleifur Jónsson: Eins og háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) tók fram, er hann ræddi um till., þá eru líkindi til þess, að lítið verði um samgöngur á allstóru svæði þar eystra.

Ætlast var til þess í fyrra, að skip Þorsteins Jónssonar gengi um þetta

svæði, og auk þess „Suðurland“. En þetta hefir hvorttveggja brugðist, og eins og menn vita, hefir „Sterling“ engan viðkomustað á svæðinu frá Seyðisfirði til Reykjavíkur. „Suðurland“ er lítið skip, og get jeg því búist við, að það, þó að það gangi, bæti ekki úr þeirri miklu þörf, er þarna er. Jeg álit því ekki fjarri, að þingið skerist hjer í leikinn. Jeg hafði úr mínu hjeraði beiðni um styrk frá þinginu til að annast flutning innan mins hjeraðs. Þá beiðni sendi jeg samgöngumálanefndinni, en fjekk enga áheyrn. Í sambandi við það vil jeg mæla með því, að hlaupið verði undir bagga með Austfjarðabátum, einkum ef hann hefði viðkomustaði á Papós og í Hvalneskrók. Líka er það hin mesta nauðsyn að fá bátinn til að fara til Ingólfshöfða í Öræfum stöku sinnum.

Nóg að gera. — Hefir sýnt sig með „Regin“.

Þorsteinn Jónsson: Eins og fram hefir verið tekið, var samgöngumálanefndin ekki á eitt sátt um það, hvort veita skyldi fje til nýrra flóabáta eða ekki, en aftur var hún öll þeirrar skoðunar, að þeir bátar, sem hafa haft styrk, hafi ekki fullnægt þeim þörfum, sem hjer eru. Það var búist við því á þingi í fyrra, að samgöngur í ár yrðu betri en raun hefir orðið á, sjerstaklega á Austfjörðum. Þá var búist við því, að 3 skip gengju þar um slóðir, Sterling, Suðurland og skip Þorsteins Jónssonar. Vegna þess komum við ekki með neina fjárbeiðni inn á þingið í sumar sem leið. Þó okkar till. nú verði samþ., þá er upphæðin samt svo lítil, að jeg get efað, að nokkur sje fáanlegur til að rækja ferðirnar fyrir svo lítið; í fyrra var það mjög erfitt og bátarnir litlir

og ónógir. Viðvíkjandi því, sem háttv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) sagði, að yrði till. okkar samþ., þá yrði að breyta áætlun Sterlings, þá lit jeg svo á, að ekki sje hægt að draga nokkrar hafnir undan, þó styrkur fengist. Fyrir okkur vakir það, að flóabáturinn gangi á milli þeirra hafna, sem Sterling kemur aldrei á; vil jeg nefna Skála á Langanesi, sem er einna mest fiskihöfn á Austurlandi, og þar sem útgerðin vex ár frá ári. Aðrar hafnir, sem nauðsynlegt væri að flóabátur kæmi á, eru hafnirnar við Hjeraðsflóa. Eins og jeg tók fram áðan, þá er mjög tvísýnt, að nokkur fái ist til að gera út bát fyrir svo lítið, og okkur því ger hinn mesti óleikur, ef dregið væri af þeim höfnum, sem Sterling á nú að koma á.

Styrkurinn verður þó alltaf betri en ekkert — og betra að veifa röngu trje en engu.

Þórarinn Jónsson: Örstutt athugasemd út af orðum hv. 1. þm. N.-M. (Þorst. J.) viðvíkjandi Sterlingsferðum. Í fyrsta lagi vil jeg geta þess, að undanfarið hefir það ekki verið venja, að styrkur væri veittur út í bláinn — heldur væri hann veittur þegar bátur væri fenginn. Ef nú fæst bátur til að gegna Austurlandsferðum, þá getur hann bætt svo úr þörfinni, að draga mætti úr viðkomustöðum Sterlings. Það er víða, sem Sterling kemur ekki, og jafnvel þar sem enginn flóabátur gengur. Jeg get því ekki verið samþykkur till., nema á þeim grundvelli, að ef bátur fengist, þá yrði fækkað ferðum og viðkomustöðum Sterlings þar eystra að sama skapi. Strax er jeg kom hingað suður, talaði jeg við 2. skrifstofu um það, að fjölga viðkomustöðum Sterlings á

Húnaflóa, og það hygg jeg að gert verði, ef öll sanngirni fær að ráða, ef flóabátsstyrkur er veittur öðrum hjeruðum. Vil jeg því láta fela stjórninni að leiða þetta til lykta á sem hagkvæmasan hátt.

Atvinnumálaráðherra (P. J.): Jeg vil leyfa mjer að hafa ofurlitinn inngang viðvikjandi þingtímanum. Það hefir verið sagt áður, að þinginu ætti að verða lokið áður en Ísland færi, svo að þingmenn gætu farið með því; og í upphafi álitu sumir, að þinginu væri í raun og veru lokið, þegar búið væri að samþykkja stjórnarskrána og stofna nýja stjórn. Sje nú áformið um þingslitin fast, verða menn að gæta að því, að ekki er hægt að ræða allt mögulegt. Hjer má ekki tefja tímann, og hjer er því ekki tækifæri til að ræða samgöngumál, svo að nokkru gagni sje, og það hefir samgöngumálanefndin líka sjeð.

Því miður er jeg nú ekki nægil. kunnugur áætlun strandsiglingaskipanna. Jeg hygg, að þær áætlanir, sem þingið gerði í sumar, hafi verið svo, að allir hafi mátt allvel við una, og að við það megi miða. Nú, þegar truflun komst á þessa áætlun með uppsögn um bát Þorst. Jónssonar, þá býst jeg við, að þingmenn hafi hugsað sjer, að þingið bætti úr henni, þar sem skakkaföll verða mest. En varla verður það með því, að hjeruðin hvert um sig fari að draga fram hvert sinn tota í kapp við annað hjer á þingi. Samgöngumálanefndin sem heild hefir ekki heldur treyst sjer til að koma með neinar tillögur út af þeim málaleitunum, sem fyrir liggja. Og á þessum örstutta þingtíma verður varla komið á því samræmi og hagkvæmni í þessum efnum, sem þörf er á, svo þessir einstöku styrkir verði að góðum

notum. En verði einhverjir styrkir veittir, þá finst mjer það hljóta að breyta að einhverju leyti áætlun.

Jeg er efins í, að fastar rútuferðir fyrir smáskip eða báta komi að bestum notum hlutfallslega til þess að fylla upp í skörðin á hinum ákveðnu ferðum. Einstakar tækifærisferðir geta oft komið að sannari notum og með minni kostnaði. Auk þessa er óvist, hve kola-vandræðin trufla hinar nýju strandferðaáætlanir. Væri jeg nú í samgöngumálanefnd, mundi jeg helst hverfa að því, eins og á stendur, að veita stjórninni einhverja fúlg, er hún reyndi að verja til þess að bæta úr verstu ágöllum strandferðanna, og hefði hún til samráða og aðstoðar framkvæmdarstjóra Eimskipafjelagsins, sem er svo góðkunnur og þar að auki hefir með höndum stjórn landsskipanna.

Þorsteinn Jónsson: Hv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) gat þess, að styrkur hefði ekki verið veittur, nema bátur hefði verið fenginn áður, og þingið hefði getað samið við þá menn, sem halda ætluðu bátum úti. En jeg vil geta þess, að á þingunum 1917—1919 hefir styrkur verið veittur flóabátum á Austfjörðum, en það hefir aldrei verið vitanlegt, hvort bátur fengist, og sýslunefndir þar eystra og landsstj. hafa því orðið að taka þetta upp á sína arma. En jeg skal taka það fram, að þann mann, sem haldið hefir uppi þessum ferðum, hefi jeg talað við og spurt, hvort hann gæti haldið úti báti í þessum tilgangi. Hann kvaðst mundu geta það, en ekki með minni styrk en 30 þús. kr. úr landssjóði, ef það væri bátur á stærð við Regin. Á þessu bygði jeg það, að það er mjög erfitt að fá mann til að gera út bát á Austurlandi fyrir minna en 30 þús. kr.

á ári. En viðvikjandi þessu, sem rætt hefir verið um áætlun Sterlings, þá hygg jeg, að ekki væri neitt hægt að draga úr henni.

En eins og jeg tók fram áðan, var tilætlunin, að þessi bátur kæmi þeim höfnum aðallega að notum, sem Sterling kæmi ekki eða mjög sjaldan á, en það eru, eins og kunnugt er, margar hafnir austanlands, sem Sterling kemur aldrei á.

Þórarinn Jónsson: Jeg vildi að eins gera stutta athugasemd. Jeg er þakklátur hæstv. atvinnumálaráðherra (P.J.) fyrir uppástungu hans; hygg jeg, að það sje besta úrlausnin úr því sem komið er. Hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) vildi heldur láta styrkinn falla niður en breyta ákveðinni áætlun Sterlings. Þá virðast þessar bátaferðir ekki koma að svo miklu gagni, úr því þær að engu geta komið í staðinn fyrir Sterlingsferðir. Svo er það líka að fara aftan að siðunum, að veita styrk til bátaferða áður en nokkur bátur er fenginn. Jeg vildi mælast til þess, að tillögumenn vildu taka till. aftur, eftir að þeir hafa nú heyrt orð hæstv. atvinnumálaráðh. (P.J.).

Flm. (Sveinn Ólafsson): Hv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) taldi það vera að fara aftan að siðunum að veita styrk til bátaferða áður en bátur væri fenginn. En þar er því til að svara, að báturinn er þegar fenginn, eða að minsta kosti fengið fast tilboð.

Þessari viðbáru þarf jeg því eigi að svara frekar, því ef viðkomustöðum og viðkomum standferðaskipanna yrði fjölgað norðanlands, en fækkað austanlands, yrði í raun og veru ekkert gert fyrir Austfirði, með því að láta þá hafa þennan styrk.

Annars þýðir ekki að vera að tala um að vera fækka Sterlingsferðunum til Austurlands, því bæði er það, að Austfirðir eru út undan nú hvað samgöngur snertir á sjó, og svo er aðstaða þess landshluta, eins og öllum er kunnugt, þannig, að hann verður að hafa góðar samgöngur á sjó, og þýðir því ekkert að bera Austfirði saman við önnur hjeruð, sem hafa góðar samgöngur á landi. Í sjálfu sjer þýðir ekkert að fjölyrða um þetta, því jeg hygg, að flestir hafi áttað sig á jafneinföldu máli og sjeu ráðnir, hvernig þeir greiði atkvæði sitt, en vildi samt vikja nokkrum orðum að því, sem hæstv. atvinnumálaráðh. (P. J.) sagði, að haggað yrði jafnvægi því, er þegar væri, ef þessi styrkur yrði veittur. Þetta er nú ekki rjett, því þessi landshluti, sem hjer um ræðir, varð einmitt afskiftur, ef fjárveitingin á síðasta þingi er athuguð.

En svo er þá annað, sem sje það, að þá er húið að haggja algerlega jafnvæginu með fjárveitingunni til Ísafjarðarbátsins, sem var svo að segja verið að enda við að samþykkja. Ef svo ætti eftir það að fara að fella burtu þennan litla styrk til $\frac{1}{3}$ hluta landsins, þá vil jeg taka mjer orð hv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) í munn og segja, að hjer sje þá verið að fara aftan að siðunum. Að öðru leyti vil jeg ekki orðlengja þetta frekar, en láta skeika að sköpuðu með úrslitin.

Jón Auðunn Jónsson: Það var út af orðum hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), að mjer fanst kenna þar nokkurs mis-skilnings á styrknum til Ísafjarðarbátsins. Það eru tvær og það veigamiklar ástæður, sem eru og voru færðar fyrir þeirri styrkveitingu.

Önnur var sú, að þeim bát eru ætl-

aðar fastar póstferðir, og er það þó má ske ekkert sjerstakt fyrir þennan bát. En þær falla þó niður, ef þessi bátur heldur þeim ekki uppi. Hin ástæðan var sú, að hjer er styrkur fyrir, sem að eins er of lítill, og einnig bátur, sem fengist til að taka að sjer ferðirnar, ef bætt yrði við styrkinn.

Magnús Pjetursson: Jeg vildi að eins gera stutta athugasemd. Hjer álit jeg að sje komið í óefni mikið. Það er ekki efnilegt, að þingm. skuli vera að hlaupa heim af þingi með strandferðirnar í hinni mestu óreiðu, og það er ekki heldur efnilegt að kasta t. d. fjárveitingu í einn eða fleiri báta, án þess að samgöngupörf alls landsins sje um leið athuguð. Jeg held þess vegna, að ekki sjeu nema tvær leiðir til í þessu máli. Önnur leiðin er sú, sem hæstv. atvinnumálaráðherra (P. J.) benti á. Hin leiðin er að taka upp til athugunar bátafyrirkomulag undanfarinna ára. En væri sú leið tekin, mundi það kosta mikinn tíma, ef ætti að ganga frá öllu í góðu samræmi. Ætti að samþ. þessa fjárveitingu, hlyti það að leiða til þess, að samþ. yrðu fjárveitingar til fleiri báta. En hins vegar er mikil þörf á að koma þessu í sémilegt horf. Finst mjer tillögumönnunum ekkert rangt gert til, enda er það ekki tilætlun mín, þótt þeir fái ekki styrkinn á þennan hátt, ef bætt verður úr á þann hátt, sem hæstv. atvinnumálaráðherra (P. J.) lagði til.

Að svo komnu vil jeg samt ekki beint greiða atkv. á móti þessu, en legg til, að málinu verði vísað til samgöngumálanefndar.

Flm. (Sveinn Ólafsson): Háttv. þm. Ísaf. (J. A. J.) taldi það einskonar nýning, að bátur þessi tæki að sjer land-

póstferðir. Jeg veit ekki betur en að flóabáturinn austanlands hafi einnig tekið að sjer póstferðir og með því sparad landpóstferðir. Er þetta því engin mikilvæg upplýsing í málinu og rjettlætir ekki málstað hv. þm. (J. A. J.) nema síður sje, því Austfirðir eru þó stærra og fólksfleira svæði en Norður-Ísafjarðarsýsla.

Magnús Pjetursson: Jeg vildi að eins gera stutta athugasemd, til að leiðrjetta misskilning, sem hefir gætt hjá hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), víðvíkjandi Ísafjarðardjúpsbátnum. Þar er sem sje um aðalpóstinn vestanlands aðræða. Og yrði hann að falla niður, ef ekki yrði haldið uppi þessum ferðum. Því mega ferðir þessar með engu móti falla niður.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 12 : 5 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 15. shlj. atkv.

Atvinnumálaráðherra (P. J.): Jeg geri það að till. minni, að máli þessu sje vísað til samgöngumálanefndar.

Þorsteinn Jónsson: Jeg álit, að þýðingarlaust sje að vísa máli þessu aftur til samgöngumálanefndar. Nefndin kom sjer saman um, að hún væri óbundin um atkv. sitt sem slik, og hygg jeg, að ekki hafi komið fram neinar nýjar upplýsingar í málinu, sem gætu hafa breytt skoðun hennar.

Pjetur Ottesen: Jeg styð till. hæstv. atvinnumálaráðherra (P. J.) og legg til, að málinu verði vísað til samgöngumálanefndar, sem síðan gefi heildaryfirlit yfir málið.

Sveinn Björnsson: Mjer finst, að þar sem ný till. er komin fram um samgöngumál í heild sinni, sje rjett og sjálfsagt að fá álit samgöngumálanefndar um málið, áður en það kemur til 2. umr. Jeg vil því, að þessu máli sje vísað til samgöngumálanefndar með því ákveðna fororði, að hún hafi fyrir 2. umr. þessa máls gefið álit sitt um till. hæstv. atvinnumálaráðh. (P. J.), en hún innibindur í sjer allar till., sem fram hafa komið í þessu máli, þar sem hún fjallar um samgöngumálin í heild.

Björn Hallsson: Jeg er á sömu skoðun og hv. 1. þm. N.-M. (Þorst. J.) um það, að ekki þýði að vísa málinu til samgöngumálanefndar.

Þessi till. var fyrir nefndinni áður, og var þá samþ. með 7 : 5 atkv. að taka hana ekki til greina. Jeg veit ekki til, að neinar nýjar upplýsingar hafi komið fram í málinu, er geti hafa breytt skoðun nefndarinnar í þessu efni, og mundi hún því eflaust gefa sama svar sem áður.

Einnig ber þess að gæta, að ekki eru nú eftir nema 1—2 dagar af starfstíma þingsins, og því nokkurn veginn víst, að það er sama sem að drepa málið að fara að vísa því til nefndar hjeðan af.

Magnús Pjetursson: Það var engan veginn ætlun mín að vilja drepa málið með því að vísa því til samgöngumálanefndar. Heldur var það meining mín, að samgöngumálanefndin skyldi athuga till. hæstv. atvinnumálaráðh. (P. J.) um allar samgöngurnar, og kæmu þá styrkbeiðnir hv. flm. jafnt til greina sem aðrar, því það er vitanlegt, að fleiri svæði muni þurfa bátastyrk heldur en þau ein, sem þegar eru komnar fram tillögur um.

Þórarinn Jónsson: Jeg tel í sjálfu sjer þýðingarlaust að vísa þessu máli til samgöngumálanefndar. Jeg býst við, að samgöngumálanefnd fallist á tillögu hæstv. atvinnumálaráðh. (P. J.), og verði því beinasta leiðin að vísa þessari till. til hæstv. stjórnar.

ATKVGR.

Till. vísað til samgöngumálanefndar (sjá A. bls. 304) með 15 : 9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. P., Ó. P., P. J., P. O., S. St., Sv. B., Þorl. G., Þór. J., E. Þ., Gunn. S., H. K., Jak. M., J. S., M. G., M. K.

nei: P. Þ., St. St., Sv. Ó., Þorl. J., Þorst. J., B. H., E. E., J. A. J., B. Sv.

Tveir þm. (B. J. og G. Sv.) fjarstaddir.

Nefndarálit kom ekki.

Á 16. fundi í Nd., föstudaginn 27. febr., skýrði forseti frá, að till. væri samkvæmt yfirlýsingu frá flm. hennar,

tekin aftur.

2. Flóabátsferðir norðanlands.

Á 15. fundi í Nd., fimtudaginn 26. febr., var útbýtt

Tillögu til þingsályktunar um styrk til flóabátsferða norðanlands (A. 130).

Á 16. fundi í Nd., föstudaginn 27. febr., var till. tekin til fyrri umr. (A. 130, 147).

Magnús Kristjánsson: Það hefir nú verið samþ. að veita 80 þús. kr. til flóabátaferða. Í því trausti, að stjórnin sjái hagsmunum þessa landshluta borgið, eigi síður en annara, get jeg tekið aftur till. mína, um sjerstaka fjárveitingu til strandferðabáts norðanlands, og vænti þess, að meðflm. minn sje því samþykkur.

Forseti: Samkvæmt yfirlýsingu hv. flm. (M. K.) um, að hann taki till. aftur, er hún úr sögunni, ef enginn tekur hana upp.

Enginn tók till. upp.

Till. því

tekin aftur.

III.

Ekki útrædd.

A. Stjórnarfrumvörp.

1. Vatnalög.

Á 2. fundi í Nd., fimtudaginn 12. febr., var útbýtt

Frumvarpi til vatnalaga (A. 2).

Á 4. fundi í Nd., laugardaginn 14. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Atvinnumálaráðherra (S. J.): Jeg hygg, að það sje ekki ástæða til þess fyrir mig, eins og nú stendur á, að fara að eyða mörgum orðum um þetta frv. Það er gamall kunningi og lá hjer fyrir síðasta þingi. Stjórnin hefir eigi gert annað en athuga málið, en eigi treyst sjer til að koma fram með heilsteyppt frv. til vatnalaga að þessu sinni. Stjórnin hefir því eigi farið eins langt eins og ætlast var til, og hefir margt að því stuðlað. Tíminn hefir verið naumur og margt um að hugsa, en slíkt stórmál og þetta krefst þess fyrst og fremst, að um það sje hugsað vel og lengi, ef koma á með tillögur í því, sem fara í verulega aðra stefnu en þær, sem þegar liggja fyrir, eftir starf fossa-nefndarinnar. Önnur ástæða stjórnar-

Alþt. 1920. C. (32. löggjafarþing).

innar er sú, að örðugt hefir verið að afla sjer ýmsra upplýsinga, og tæki og gögn af skornum skamti. Þriðja ástæðan var sú, að þar eð stjórnarskifti voru í aðsigi, þá gat atvinnumálaráðherra ekki vænst þess að geta fylgt frv. eftir. Jeg tel æskilegt, og vil gera það að till. minni, að kosin verði 7 manna nefnd í málið, til að athuga það og koma fram með till. í því.

Jeg vil taka það fram, að um þetta er öll stjórnin sammála, og jafnframt geta þess, að fjármálaráðherra hefir ekki skuldbundið sig til að vera frv. fylgjandi.

Sigurður Stefánsson: Það eru allmargir þm., sem ekki höfðu búist við því, að vatnamálið kæmi til umræðu á þessu þingi, og eftir ræðu hæstv. atvinnumálaráðh. (S. J.), þá bendir alt til þess, að það hafi verið rjett álitid. Hann gat þess, að stjórninni hafi ekki unnist tími til að athuga málið eins rækilega eins og nauðsyn bar til, og skil jeg því ekki í því bráðlæti, að geta ekki beðið með frv., uns næsta reglu-

legt Alþingi var kvatt saman. Með því móti hafði stjórnin betri tíð og tíma til að athuga málið og semja till., sem að gagni mættu verða.

Á síðasta þingi bar jeg fram rökstudda dagskrá til að bjarga málinu úr fyrirsjáanlegum glundroða. Í þeirri dagskrá var ekkert tekið fram um það, að málið skyldi lagt fyrir þetta þing, heldur að eins fyrir Alþingi. Enda var það auðsætt, að ókleift var að undirbúa þetta stórmál svo vel undir þetta aukabíng, að það gæti að nokkru verulegu gagni komið. Jeg hugði jafnvel, að stjórninni myndi ekki vinnast tími til að undirbúa málið undir næsta þing, hvað þá þetta.

Af ástæðum þeim, sem hæstv. atvinnumálaráðh. (S. J.) kom með, fæ jeg ekki annað sjeð en að hann sje mjær í raun og veru alveg samþykkur. Stjórnin var að engu leyti skylduð til þess að hafa undirbúið málið eða að leggja frv. fyrir þetta þing, og virðist því hafa rasað um ráð fram. Hún hefði átt að sjá það, að til undirbúnings málinu þurfti lengri tíma, og að það var í samræmi við hina rökstuddu dagskrá, er samþykkt var á þingi í fyrra, þó málinu hefði verið frestað til næsta reglulegs þings.

Þetta aukabíng er vitanlega kvatt saman til þess að samþ. stjórnarskrána og komast út úr stjórnarvandradunum. En til þess að útkljá fossamálin, svo að vel sje, þarf langan tíma, og til þess er þetta þing alls ekki komið saman. Áður en þingið ræðir þetta mál þarf það að vita, hvað þjóðin vill.

Hugir kjósenda eru mjög svo skiftir um þetta mál. Bændastjettin er hrædd og hikandi og hefir enga ákvörðun tekið enn. Ekki veit jeg af hverju hræðsla sú stafar, en jeg hygg, að hún ætti að

hafa þau hollu áhrif á þingið, að það sæi sóma sinni í því, að fara hægt og gætilega og afla sjer allra þeirra upplýsinga, sem unt er að fá.

Í sumum kjördæmum er áhugi fyrir málinu, en í mörgum ótti svo mikill, að hann ætti að vera nægileg ástæða til þess, að hjer yrði ekki rasað um ráð fram. Kjósendum hefir eigi unnist tími, frekar en stjórninni, til að rannsaka og kynna sjer málið. Á leiðarþingum, sem jeg hjelt í haust fyrir kjósendur mína, ljet jeg það í ljós, að á þessu aukabíngi myndi fossamálinu ekki verða hreyft, og ljetu þeir sjer það vel líka. Það áleit jeg með öllu rjett.

Kjósendur eru ekki búnir að sjá nein gögn, og málið ekki nægilega undirbúið.

Á næstu þingmálafundum mun hver þm. telja sjer skylt að gefa allar þær upplýsingar, sem honum er auðið, og jafnframt komast að vilja kjósenda, og hann þar af leiðandi kunnur þinginu, sem haldið verður 1921. Þetta mál er þannig vaxið, að það riður lífið á að athuga það frá öllum hliðum, þar sem það grípur svo mjög um líf og heill þjóðarinnar. Jeg skal hjer ekki fara út í nein ágreiningsatriði. Jeg er alveg sömu skoðunar í þessu máli og jeg var í fyrra.

Ef hjer á að fara að ganga frá þessu máli, svo nokkurt vit sje í, þá lengir það þingið að miklum mun, en jeg ófús að sitja hjer fram til sumars, og get jeg ímyndað mjær, að fleiri en jeg sjeu með því marki brendir.

Jeg tel rjettast, að þingið hraði sjer sem mest að afgreiða stjórnarskrána og mynda nýja stjórn, en að því loknu áli jeg að þingið hafi lokið þeim störfum, sem það nauðsynlega þarf að inna af hendi að þessu sinni.

Vatnalög.

Jeg leyfi mjer því hjer með að bera aftur fram rökstudda dagskrá, sem hljóðar þannig:

„Með því að vatnamálin hafa enn eigi fengið þann frekari undirbúning, sem síðasta Alþingi fal landsstjórninni að gera, og í trausti þess, að stjórnin taki þau aftur til ræki-legrar meðferðar til næsta reglulegs Alþingis, þar sem það getur heldur eigi talist verkefni þessa aukabings að ráða þeim til lykta, þá tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Mjer finst þessi rökstudda dagskrá geta líka átt við næsta mál á dagskrá.

Bjarni Jónsson: Jeg heyrði á atvinnu-málaráðh. (S. J.), að stjórnin hefir ekki haft tíma til að semja samfelda vatnalöggjöf, en kosið þetta í staðinn. Jeg sje, að ástæðan til þess, að stjórnin hefir valið minni hl. frv., er sú, að hún hefir ekki haft tíma til að sjá, að meiri hl. frv. er heill lagabálgur, frv. um vatnastjórn, frv. um tryggingu, hvernig skuli ganga frá viðbúnaði öllum, og frv. um rafstæði. Þykir mjer undarlegt, að stjórnin skuli ekki hafa haft tíma til að bera þau fram. Þau eru samín af þar til hæfum mönnum, og eru ekki neitt ágreiningsatriði, þó að meiri hluti hafi borið þau fram.

Það þykir mjer þó hvað undarlegast, að stjórnin skuli ekki hafa lagt fyrir þingið frv. um rannsókn á virkjun Sogsins. Undravert að stjórnin skuli hafa gleymt að bera það fram, sem er höfuðatriði málsins, því jeg geri ráð fyrir, að engum hafi verið svo bráðmál að kasta því í útlenda auðmenn, að ekki hefði verið færð að gera áætlun um, hve dýrt hefði verið að virkja það.

Mig undrar það, að stjórninni skyldi

ekki vinnast tími til að leggja þetta frv. fram, um rannsókn Sogsfossanna. En það er ef til vill bygt á leyfinu, er hún fjekk í fyrra, með þingsáltill. Jeg hjelt samt, að hún mundi heldur kjósa að fá lög. Sýnist líka kynlegt, að stjórnin skyldi ekki heldur velja vatnagagfrv. meiri hl., sem er miklu fyllra og ítarlegra en frv. minni hl.

Ef stjórninni hefði verið svo umhugað um það að ákveða með lögum, að einstaklingarnir ættu vatn alt og vatnsorku alla, þá var það einnig hægt, þó frv. meiri hl. hefði verið tekið, því eigi var vandinn annar nje meiri en sá, að breyta 2 greinum frv. Og þá ánægju hefði stjórnin getað veitt sjer, að lýsa yfir skoðun sinni, án þess að slökkva miklum tíma niður, þar sem hálfur klukkutími mundi hafa nægt.

Annars skal jeg lýsa því yfir, að mjer þykir allundarlegt, þegar deila hefir risið um það, hvort einstaklingarnir ættu rennandi vatn, að stjórnin skuli þá láta sjer svo anð um að lýsa yfir sínum skilningi, í frumvarpi sínu. Er svo að sjá, sem hún vilji gera sig að dómstóli, sem þvergirðir fyrir, að ríkið geti fengið rjett sinn og gert þær kröfur til rennandi vatns, sem það kynni að hafa.

Hefi jeg aldrei verið svo rogginn af skoðun minni, að jeg vildi halda henni fram yfir dómstólana, aldrei farið fram á annað en að æðsti dómstóll færði rök fyrir og skæri úr því, hvort einstaklingarnir væru eigendur rennandi vatns eða ekki. Sýnist svo, sem betur hefði farið á, að stjórnin hefði látið þetta vera jafnvafasamt áfram, heldur en að halda þannig fram einstaklingsrjettinum til vatnsins.

Það hefir komið fyrir í öðrum löndum, þar sem vatnalög hafa legið fyr-

ir, og stjórnin lagt fram frumvarp þess efnis, að ríkið hefði eignarrjettinn, að þingið hefir svarað: Vjer eigum að semja lög um það, hvernig vatnið skuli nota, en hver sje eigandi þess, það er ekki vort að skera úr, heldur dómstólanna. Þannig hefir farið á Saxlandi.

En vel mætti hjer svo fara, þegar stjórnin sýnir þann skörungshátt, að ákveða eignarrjettinn, að eins væri farið að frá þingsins hálfu, og ekki sist þegar svo mætti virðast, sem stjórninni hefði ekki farist sem best að gæta hagsmuna ríkisins.

Má þar einnig í því sambandi minna á sænsku stjórnina, sem aldrei lætur útkljá þesskonar mál nema eftir úrskurði dómstólanna, og kemur það illa heim við stjórnina hjer og þá aðra, sem vilja fleygja í menn þeim eignum eða rjettindum, sem þeir eiga ekkert tilkall til samkvæmt lögum.

Annars get jeg fallist á rökstuddu dagskrána, vegna þess að menn hafa ekki getað kynt sjer málið nógu ræklega frá báðum hliðum, þegar nefndin klofnaði, enda eigi svo, að unnið sje sem skyldi að útbreiðslu nefndarálitsins meðal almennings, sem reynsla mín í Dalasýslu ber vott um.

Svo er mál með vexti, að stjórnin lofaði, fyrir tilmæli mín, að flýta útsendingu nefndarálitsins og senda það með pósti um miðjan september. En þegar jeg kom þangað vestur til viðtals við kjósendur mína í október, mánuði seinna, var ekkert nefndarálit þangað komið. Hafði þá svo farið, að það var geymt í heilan mánuð, þar til skipsferð fjell til Stykkishólms — líklega til þess að staðfesta það, sem pósthjórnin sagði á síðasta þingi, að aldrei færi nema hálfú koffort til Dala. — Mundu menn því hafa verið næsta ófróðir um

það mál, ef jeg hefði eigi slegið varnagla við og sent þangað nokkur ein-tök.

En það, sem hefir komið fyrir á einum stað, getur einnig átt sjer stað viðar, að útsendingunni hafi ekki verið flýtt eins og hægt hefði verið.

Enn fremur má þess minnast, að nefndarálit meiri hl. er mikil bók, sem vandlega þarf að lesast, til þess að hafa fullt gagn af henni. Og þegar svo þar við bætist, að upplagið er of lítið, þá er ástæða til að minnast á, hvort eigi væri heppilegra að gera útdrátt úr því og senda minni útgáfu í mörgum ein-tökum, svo að almenningur fái tækifæri til þess að kynna sjer málið sem best. Tel jeg það rjettari aðferð gagnvart landsmönnum, að vinna að því, að þeir fái þekkingu á málinu, heldur en að flana að því, að koma einhverju í framkvæmd, þegar um jafnstórt og þýðingarmikið framtíðarmál er að ræða sem þetta.

Enn fremur býst jeg við því, að á meðal þingmanna sjeu ýmsir, sem ekki hafa kynt sjer málið nógu vel til þess að gefa úrslitaatkvæði sitt. Jeg var sjálfur í nefndinni, og er því vel kunnugt um það, hvern tíma og fyrirhöfn það kostar að komast að fastri niðurstöðu.

Að vísu má taka það til greina, að þeir kunna að vera mjer gáfaðri, en þó varla svo, sem þessum tíma munar.

Greiði því dagskránni atkv. mitt.

Atvinnumálaráðherra (S. J.): Jeg skal reyna að svara þeirri spurningu háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.), hvers vegna stjórnin hafi lagt þetta frv. fyrir, fyrst henni hefði ekki unnist tími til þeirra framkvæmda, er þingsál. till. frá í fyrra ætlaðist til. En jeg skal jafnframt taka það fram, að það svar er að eins

Vatnalög.

hvað mig sjálfan snertir. Var tilætlunin sú, að gefa þinginu tækifæri til þess að vinna eitthvað að málinu til gagns, ef því sýndist svo, því jeg hefði aldrei búist við því, að því yrði ráðið til nokkurra lykta á þessu þingi. Annars skal jeg lýsa því yfir, sem minni persónulegu skoðun, að jeg legg enga áherslu á, að málið sje tekið fyrir, ef deildin freystist eigi til þess einhverra ástæðna vegna.

Hvað snertir átölur hv. þm. Dala. (B. J.), hvers vegna stjórnin hefði eigi tekið hin minni frv. einnig fyrir, þar sem hann taldi það svo litillar stundar verk. Þá er því til að svara, að slíkt var einnig hægt að gera á þingi, og hefði stjórnin eigi þurft nema hálf tíma til þess að undirbúa þau frumvörp til framlagningar, þá má varla ætla, að þingmenn hefðu heldur tafið sig mikið til þess hins sama. En tilætlunin var, að vatnalagafrv. væri lagt fram sem heild, en ekki þegar í byrjun sundurgreining hinna ýmsu liða þess. En hvað Sogið sjerstaklega snertir, þá hygg jeg, að þm. sje kunnugt um það, hversu því er komið, sem þingið fal stjórninni að gera. Ætlaðist það ekki til, að stjórnin legði fram frv. þar að lútandi, heldur að hún ljeti rannsaka, hvernig þar gæti orðið að unnið með sem bestum kjörum.

En aðalágreiðingsefnið á milli hv. þm. Dala. (B. J.) og mín skilst mjer vera það, að stjórnin skyldi ekki taka frv. meiri hl. fyrir. Þessu sýnist reyndar óþarft að svara, en jeg get þó getið þess, að tveir úr stjórninni lýstu því yfir, að þeir gætu ekki fallist á þá skoðun, að ríkið hefði vatnseignarrjettinn. Jeg lýsti engu yfir þá, en get bætt því við nú, að jeg er sömu skoðunar.

En ekki er nema eðlilegt, að hverjum þyki sinn fugl fagur, og hv. þm. Dala. (B. J.) haldi frv. meiri hl. fram. En annars hygg jeg, að það yrði of langur tími til að fara út í þau ágreiningsatriði nú.

Jeg tek það aftur fram, að þetta er að eins mín skoðun; hinir úr stjórninni geta svarað fyrir sig.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) mintist á útsendingu meiri hl. frv. og skýrði þar rjett frá.

Reyndi jeg að rannsaka það mál og talaði við póstmestara. Sagði hann, að eigi hefði verið ætlast til, að svo færi sem fór, heldur að sendingin væri afgreidd með landpóstinum.

Magnús Kristjánsson: Jeg bað um orðið vegna þess, að mjer virtist forseti ætla að bera upp dagskrána án þess að umræður yrðu um hana.

En nú hefir það farið á annan veg, og gæti jeg því fallið frá orðinu, eða að minsta kosti verið stutturður.

Það kemur hjer fram, sem oftast, að erfitt er fyrir stjórnina að gera þinginu til hæfis.

Stundum eru ákúrurnar fyrir það, að of lítið sje gert, en nú eru þær fyrir það, að of mikið hafi verið gert.

Jeg leyfi mjer að segja, að það sje hálf fruntaleg aðferð að visa málinu þannig frá 1. umr. með dagskrá, því ekki hefði það þurft að tefja þingið stórum, þó það hefði verið athugað í nefnd.

Það eru vist allir sammála um það, að um endanlega ákvörðun gat ekki verið að tala að þessu sinni. En hins vegar heldur engin vanþörf á, ef hægt væri að marka skýrar stefnur, og það sem fyrst. Því þrátt fyrir hið mikla

starf millipínganefndarinnar, þá veitir þó vist mörgum fullerfitt að átta sig, og því nauðsynlegt, að málið væri sem skýrast, þegar það liggur næst fyrir þinginu til athugunar og afgreiðslu. — Væri það líka gott, að málið kæmi í nefnd, vegna þessa mikla ótta, sem hv. þm. N.-Ísf. (S. St.) talaði um að vart hefði orðið meðal margra kjósenda viðs vegar um landið, að rasað væri fyrir ráð fram um úrslit þess. Annars hefi jeg ekki orðið var við þann ótta, nema þá hjá einstaka mönnum, og þá helst hjá fylgismönnum meiri hl. En þó sá ótti væri til staðar, þá tel jeg hann ástæðulausan, og þingi og stjórn vel til þess treystandi að fara hyggilega og gera það eitt, sem málinu gæti verið til gagns.

Jeg skal svo bæta því við, að það er mitt álit, að allur dráttur sje skaðlegur. Ef til vill er búið að draga ýmislegt, sem til slíkra framkvæmda heyrir, of lengi, og því ver, sem hinu sama fer lengur fram. Að visu hefir ástandið í heiminum undanfarið rjettlætt þetta að nokkru, en vonandi fer það nú að lagast og hætta að valda kyrstöðu í þessum málum.

Jeg ætlaði að vera stutturður, enda gefst vonandi tækifæri til þess að ræða þetta nánar síðar. Jeg vona, að öllum sje ljóst um atkv. mitt, að jeg er á móti dagskránni, og vona, að svo muni fleiri verða.

Sveinn Ólafsson: Jeg ætla ekki, að þessu sinni, að tala um einstök atriði frv., en sný mjer að heildarbyggingu þess. Umr. hafa farið nokkuð á við og dreif, og jafnvel hjá sumum út fyrir efnið, því að hjer liggur að eins fyrir til umræðu frv. til vatnsrjettinda-

laga, en ekki til sjerleyfisлага, svo sem ætla mætti af orðum sumra hv. þm.

Því er haldið hjer fram, að almenn-ingur óttist, að hjer eigi að lögfesta hættuleg og óþekt ákvæði, sem athuga þurfi betur; að hjer sje verið að færa belg yfir höfuð þjóðinni. Þetta er fáránleg yfirlýsing og tæpast af heilum huga fram komin. Með frv. því til vatnalaga, sem fyrir liggur, verður ekkert lögfest, sem eigi er áður í lögum hjer eða þá samstætt því. Ef um nokkra því líka hættu er að ræða, þá er hún þegar komin yfir oss með eldri lögum. Í frv. eru dregin saman í einn lagabálk fyrirmæli gildandi laga um vatnsrjettindi frá fyrri og síðari tímum og þar bætt inn í, sem eyður voru, eða löggjöfin ófullnægjandi, svo sem síðar mun sýnt.

Til þess að finna þessum orðum mínum stað skal jeg nefna nokkra lagabætti, sem teknir eru upp í frv., og því gert ráð fyrir að falli úr gildi, ef frv. verður að lögum. Þeir eru: Vatnsrjettindaákvæði Jónsbókar í 22., 24., 45. og 56. kap. landleigubálks, 2. kafli fossalaganna svo nefndu frá 1907, vatnsveitulög fyrir kaupþúnin frá 1912, áveitulögin frá 1913, lög nr. 51. frá 1915, um rafmagnsveitur o. fl. Enginn getur í alvöru haldið því fram, að hætta stafi af því, að draga saman í heild þessi dreifðu ákvæði laga um vatnsrjettindi. Ef einhver uggur eða ótti er hjá landsmönnum við frv., sem jeg reyndar tel yfirskinsástæðu mótstöðumanna þess, þá ætti hann að stafa af nýmælum þeim, sem frv. flytur. Þau eru einkum í 5., 8., 9., 10. og 12., kafla og lúta að þurkun lands, vatnsmiðlun, umferð á vötnum, mannvirki í vötnum og stjórn vatnamála. Því nær öll þessi

nýmæli eru sniðin eftir samkynja löggjöf annara Norðurlandabjóða, og löguð eftir landsháttum hjer. En svo sem kunnugt er, hafa allar þessar þjóðir, eins og vjer Íslendingar, byggt vatnalöggjöf sína á þeirri sjereignarundirstöðu landeiganda á vatninu og hlunnindum þess, sem ríkt hefir hjer frá ómunatíð, og nýmælin geta þeirra hluta vegna alls eigi verið hættuleg. Annað mál er það, hvort þau eru nógu ítarleg, en reynslan ein gefur þar skorið úr.

Það leynir sjer að vísu ekki, að á bak við þessa vefengingu á haldkvæmi frv. liggur kórvilla sú, sem kom hjer fram fyrir ári síðan, að ríkið ætti öll vötn, jafnvel á löndum einstakranna, en nú er því líkast, sem sumir stuðningsmenn hennar vilji ekki hafa hátt um hana.

Jeg tók svo eftir, að hv. þm. Dala. (B. J.) væri óánægður við stjórnina út af því, að hún skyldi ekki hafa lagt ýms smærri frv. meiri hl. fyrir þetta þing, t. d. frv. um raforkuvirki, og stjórn vatnamála. — Jeg heyrði ekki, hvernig hæstv. atvinnumálaráðherra (S. J.) svaraði þessu atriði, og því ætla jeg að fara um það nokkrum orðum.

Ástæðan til þess, að frv. þessi hafa ekki verið tekin hjer með, er bersýnilega sú, að efni þeirra er tekið upp í frv. minni hl., þótt því sje þar á annan veg skipað en hjá meiri hl. Það hefði því verið tvitekning efnis, að bera þau frv. fram jafnhliða þessu frv. — Það kom fram hjá hv. þm. (B. J.), að fyrir þá skuld, að stjórnin hefði ekki borið fram þessi aukafrv., væri hjer ekki um neina samfelda vatnalöggjöf að ræða. Þetta skil jeg ekki. Hjer er einmitt um „heilsteypa“ vatnalöggjöf að tefla, þar sem bæði eru vatnsrjettindalög, og jafnframt lagt fram frv.

til sjerleyfislaga um hagnýtingu á vatnsorku.

Vatnalöggjöf þeirrar þjóðar, sem vjer hljótum hjer að mestu að hafa til fyrirmyndar, Norðmanna, er einmitt fölg-in í þessu tvennu, og þó, að því er kemur til vatnsrjettindalaganna, ekki nærri eins ítarleg og frv. þetta.

Jeg leiði hjá mjer að svara því, sem hv. þm. (B. J.) sagði um eignarrjettinn að vatni. Jeg álit ekki æskilegt eða þarft að þræta hjer um það, hvort hinn germanski eða rómverski skilningur á þessum rjetti eigi betur við hjer á landi, eða hvor þeirra hafi verið hjer lögfestur. Það liggur öllum þeim í augum uppi, sem hleypidómalaust líta á málið.

Jeg vil taka undir það með hv. þm. Ak. (M. K.), að ef samþ. ætti þá rökstuddu dagskrá, sem fram er komin, þá væri máli þessu litil virðing sýnd. Það er og gersamlega rangt hjá flm. dagskrárinnar (S. St.), að slík meðferð á málinu sje nauðsynleg, vegna ónógs undirbúnings. Málið er einmitt vandlega undirbúið, og ætti í raun og veru ekkert að vera því til fyrirstöðu, að lögleiða þegar í stað vatnsrjettindafrv. með litlum eða engum breytingum. — Hitt er eðlilegt, að ágreiningur nokkur verði um frv. til sjerleyfislaga, og að mörgum sýnist rjett að geyma það næsta þingi. Jeg endurtek það, sem hv. þm. Ak. (M. K.) sagði, að samþ. dagskrárinnar er óviðurkvæmileg skyndiafgreiðsla á þessu máli, og minna má eigi vera en að þm. fái að vinna að málinu og kynnast því, meðan þingliminn varir, því að vissulega hafa margir þeirra enn þá kynst því of lítið.

Eiríkur Einarsson: Jeg gæti í rauninni fallið frá orðinu, því að flest af

Vatnalög.

því, sem jeg vildi sagt hafa, hefir komið fram í ræðum hv. þm. Ak. (M. K.) og hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.). — Mjer finst aðferð sú, sem rökstudda dagskráin felur í sjer, óhæfileg við það stórmál, er hefir verið lagt hjer fram sem stjórnarfrv.

Jeg get fallist á það með hv. flm. dagskrárinnar (S. St.), að mál þetta er að mörgu leyti óathugað. En í sambandi við það þykir mjer ekki rjett að vísa því frá með rökstuddri dagskrá; mjer virðist einmitt því meiri þörf á að fela málið sjerstakri nefnd, sem væntanlega yrði skipuð mönnum úr hinum ýmsu flokksbrotum í þinginu. Jeg læt það í sjálfu sjer liggja milli hluta, hvort málið verður afgreitt á þessu þingi. En jeg veit, að kjósendur í Árnessýslu — og þeir ættu að hafa glöggasta tilfinningu fyrir þessu máli — ætluðust til, að þetta þing sýndi málinu fulla alúð, þótt þeir byggjust ekki við, margir hverjir, að það rjedi því til lykta. En því er ekki sýnd alúð með því að „humma“ það fram af sjer með rökstuddri dagskrá. — Þjóðin þarf að glöggva sig betur á málinu, og hvaðan á að mega vænta nánari upplýsinga, ef ekki einmitt frá þinginu? Jeg vil alls ekki leggja það til, að málið verði útkljáð á þessu þingi; en jeg vil, að því sje sýnd alúð með því að fela það sjerstakri nefnd til nánari athugunar.

Bjarni Jónsson: Hæstv. atvinnumálaráðherra (S. J.) svaraði ekki ýmsum efasemdum, sem jeg var í um afstöðu stjórnarinnar til þessa máls. Hann sagði, að ekki hefði unnist tími til að leggja smáfrv. fyrir þetta þing. Þetta virðist mjer ekki vera á neinum rökum reist, þar sem stjórnin hefir þó sjeð sjer fært að leggja vatnalögin fyr-

ir þingið, sem eru vandasömust þessara laga. En mjer er spurn: Hví vill stjórnin ekki leggja fyrir þetta þing frv. um raforkuvirkjun, því að það gildir einu, þótt ekki verði nývirkjun næsta ár; þetta er sjálfsagður hlutur til þess að tryggja líf og heilsu manna, enda er þetta ekki deiluatríði. Allir eru samnála um nauðsyn þessa frv.

Jeg fjekk ekki heldur svar við spurningu minni um virkjun Sogsfossanna. Jeg gat þess, að í fyrra hefði verið samþykkt þingsál., sem heimilaði stjórninni fje til rannsóknar á virkjun þessara fossa. Og það er hverjum skynbærum manni ljóst, að fyrst þarf að rannsaka þetta vatnsfall, áður en hafist verður handa. Jeg er hissa á því, að stjórnin skuli ekki hafa hrundið þessari rannsókn neitt áleiðis, svo að þm. geti gert sjer það ljóst, hvort betur mundi borga sig, að landið annaðist virkjun fossanna, eða einhverju fjelagi væri fengin hún í hendur. Um þetta geta að eins sagt lærðustu verkfræðingar, þó ekki rannsóknarlaust, heldur að eins eftir ítarlega rannsókn. Og þessi rannsókn á að fara fram áður en þingið framkvæmir nokkuð í vatnamálunum.

Hæstv. atvinnumálaráðherra (S. J.) skírskotaði til þess, að þm. fengju að vita undirtektir þeirra, sem þykjast eiga eignarrjettinn. En þetta er hreint og beint aukaatriði. Því að ef landið virkjaði Sogsfossana til eigin afnota, yrðu þeir teknir, hver sem þættist hafa eignarrjett á þeim. Og það er aðalatriði þessa máls, að virkjunin fari sem fyrst fram. Fyrst á að vinda bráðan bug að virkjun smávatna til eigin afnota, til þess að fólk fái hið bráðasta yl, ljós og fegurð inn í hilyli sín, sjer til unaðar og heilsubótar, en fossaflið verði ekki hengingaról að hálsi landsmanna.

Vatnalög.

— En hjer í þinginu er flokkur manna, sem er svo bráðlátur, að hann vill láta gera eitt hvað; sama hvað er. En jeg álit, að fyrst eigi að rannsaka málið; og til þess, að bráðlæti þessara manna verði ekki að vitleysisflani, vil jeg láta rannsóknina fara sem fyrst fram. Þess vegna furðar mig stórlega á því, að stjórnin skuli ekki hafa getað gert enn þá neitt í þessu máli. Hefir stjórnin beðið vatnastjórnina sænsku að ljá sjer óhlutdrægan og lærðan verkfræðing, til þess að framkvæma þessa rannsókn? Jeg hefi margsinnis lagt það til. Og jeg hefi sýnt fram á nauðsynina á þessu, þar sem hjer eru engir, sem hafa vit á slíkri rannsókn. En í Svíþjóð eru þaulæfðir verkfræðingar í þessum efnum, og þaðan væri vist hægt að fá besta ráðunautinn, sem völ er á til þvilikra rannsókna.

Á þessu ætti að byrja. Síðan ætti að byrja virkjunina undir handleiðslu verkfræðinga; ekki eins, heldur margra, og ekki eitt ár, heldur mörg ár.

Jeg skal ekki fjölyrða um vatnastjórnina. Jeg veit, að jeg er ekki á sömu skoðun sem stjórnin um það afriði. Mjer hefir ekki tekist að koma henni í skilning um þörfina á, að hæfir menn þurfi að stýra slíku vandaamáli. Ætti það þó að vera hverjum manni auðsætt, að nauðsynlegt er, að stjórnina annist menn, sem hafa eitt hvert vit á vatnamálum. Jeg get vel skilið, að stjórnin hefir ekki komist enn þá í skilning um þetta; þess saust ýms einkenni á síðasta þingi. En jeg hefi margsinnis bent á það, að vatnastjórnin væri illa komin, ef hún væri ekki í höndum manna, sem vit hafa á vatnamálum.

Þá vildi hæstv. atvinnumálaráðherra Alpt. 1920. C. (32. löggjafarþing).

(S. J.) halda því fram, að það hefði verið of mikið verk fyrir stjórnina að leggja fram frv. meiri hl., sem er vandaðra og betur samið en frv. minni hl. En það er þó sannarlega ekki mikið verk að breyta ákvæði tveggja eða þriggja greina um eignarrjettinn, og að landið megi taka vatn ókeypis. Hjer getur ekki verið tímaleysi til að dreifa, heldur þá hinu, að stjórninni hefir þótt frv. minni hl. betur við sitt hæfi.

Jeg skal leiða hjá mjer að minnast á alt, sem nú hefir sagt verið um þetta mál. Hv. þm. Ak. (M. K.) kvaðst ekki hafa orðið var við þann ótta, sem hv. þm. N.-Ísf. (S. St.) talaði um. Jeg skal ekki þrátta um það. En jeg hefi þó orðið var við mikinn ótta hjá mörgum manni við afdrif fossamálanna. Og síðast átti jeg tal í morgun við einn af helstu náttúrufraðingum þessa lands um fossamálin. (Jeg skal geta þess, að það var ekki bróðir minn). Hann var mjög áhyggjufullur um afdrif þeirra. Og þar, sem jeg hefi farið um sveitir landsins, hefi jeg víða orðið var við mikinn ótta hjá ýmsum greindari mönnum þjóðarinnar. Jeg skal játa, að það dregur ekki úr mínum ótta, að heyra þm. tala um málið.

Jeg hlustaði nýlega á tal tveggja ungra manna. Þar komu greinilega fram þær tvær stefnur, sem ríkja í þessu máli. Annar hjelt fram þessari heimskulegu stefnu minni og annara, að vilja halda í þjóðernið, gera sjer ekki leik að því, að spilla því eða ofurselja það. Hann óttaðist, að svo kynni að fara, ef virkjað yrði í stórum stil. Hinn var með mannkærleikann. Það væri fúlmenska ein að þykja vænna um sitt þjóðerni en annara. Við ættum að bráðna saman við alla mann-

Vatnalög.

kærleikahelluna í heiminum. Þið þekkið hana kann ske!

Þeir, sem vilja hafa sterka og heilbrigða einstaklinga, þeir vilja einnig hafa sterkar og heilbrigðar þjóðir; því það er eins ástatt um þetta tvent. Hver einstaklingur hefir sitt sjerstaka eðli, hugsun og hæfileika, og eins og er um þjóðirnar. Engir vilja missa einstaklingseðli sitt, og þeir, sem skilja afstöðu þjóða og einstaklinga, þeir vilja ekki láta herða snöruna að sínum eigin hálsi, og glata þeim arfi, sem þeim ber að láta eftirkomendum sínum í skaut.

Hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) talaði um nýmælin í þessu frv. og kvað þau byggð á germönskum skilningi, eða nánar tiltekið, á norskum skilningi. Jeg veit ekki til, að Norðmenn hafi lagt nokkurn skilning í okkar lög, heldur að eins í sín. Og það er alveg nýr fróðleikur að tala um germanskan og rómanskan skilning á íslenskum lögum. Jeg hefi að minsta kosti ekki heyrt slíkt fyr, og vil jeg ekki tefja tímann með því að fara lengra út í það.

Það kann að vera rjett hjá hv. 1. þm. Árn. (E. E.), að þetta mál vanti undirbúning, en það vantar ekki þann undirbúning, sem hann vill veita því. — Þingnefnd hefir ekkert við málið að gera á því stigi, sem það er nú. Það, sem vantar, eru rannsóknir, mælingar og áætlanir, og það er svo vendilega ómögulegt, að þingdeild geti veitt slíkan undirbúning, að mann kynni að furða, að slíku skuli haldið fram.

Atvinnumálaráðherra (S. J.): Jeg ætla að eins að drepa á eitt atriði í ræðu hv. þm. Dala. (B. J.). Hann spurðist fyrir um það, hvers vegna engar rannsóknir hefðu farið fram, og er

þar því til að svara, sem nú skal tekið fram.

Þegar síðasta þingi var lokið, var komið fram á haust, vctur fyrir dyrum, og gátu þá engar rannsóknir fram farið, því þær eru mjög bundnar staðhättum og árstiðum. Hjer á landi eru heldur engir þeir menn, sem færir væru um að standa fyrir þessum rannsóknum. Um það atriði, að fá hingað lærða og reynda menn til rannsókna, hefi jeg fátt eitt að segja. Stjórnin hefir ekkert gert í því máli; tíminn stuttur, ráðherraskifti í vændum, og því skaðlaust, að þetta, sem og annað, sem að vatnamálum lýtur, biði væntanlegs atvinnumálaráðherra.

Gunnar Sigurðsson: Jeg er að mestu sammála hv. þm. Ak. (M. K.) og hv. 1. þm. Árn. (E. E.), og þarf því ekki að endurtaka það, sem þeir hafa sagt. En það eru tilmæli mín til hv. þm. N.-Ísf. (S. St.), að hann taki aftur dagskrá þá, sem hann hefir borið hjer fram. Jeg sje ekki, að málið geti haft neitt ilt af því, að vera rætt hjer og íhugað á þingi. Það er enn mjög óljóst fyrir mönnum, og gæti meðferð þingsins orðið til að skýra það.

Það hefir verið talað um ótta í þessu máli, ótta við það, að málinu verði hroðað af í flaustri og með lítilli fyrirbyggju. Jeg hefi lítið orðið var við þennan ótta, en eflaust er hann samt til. En jeg veit um annan ótta. Jeg veit, að margir eru hræddir um, að þetta mál, sem svo mörg önnur, verði kæft með drætti og skriffinsku. Það er sá ótti, sem er á rökum byggður. Meðferð fyrri þinga á málinu sýnir það ljóslega; alt hefir lent í ákvörðunarlausu hringli, skriffinsku og drætti, og

til þess eru vítin að varast þau fyrir þetta þing, að það geri sig ekki sekt í því sama. Ef þingnefnd yrði til þess að draga skýrar línur í þessu máli, skera niður aukaatriðin og benda á kjarnann, þá væri vel. Jeg vil því endurtaka þau tilmæli mín, að hv. þm. N.-Ísf. (S. St.) taki dagskrána aftur. Því sje nokkurt mál þess vert að vera rætt á þessu aukabingi, þá er það þetta mál.

Gísli Sveinsson: Við skildumst svo við þetta mál á síðasta þingi, að því var öllu vísað til stjórnarinnar með rökstuddri dagskrá. Það var gert af ásettu ráði og með ljósri vitund um það öngþveiti, sem málið var komið í; flækjan var orðin flóknari en svo, að úr henni yrði greitt. Þótt jeg ætti talsverðan hlut í þessu máli á síðasta þingi, og hefði, þar sem jeg var frsm. meiri hl. nefndarinnar hjer í hv. deild, orðið að kynna mjer það í öllum atriðum, þá fjellst jeg þó á dagskrána. Mjer var það ljóst, að þrátt fyrir öll þau kynni, sem nefndin hafði af málinu, þá höfðu þeir þm., sem fyrir utan stóðu, ekki gert sjer málið nægilega ljóst til þess að taka ákvörðun um það. Við því var heldur varla að búast, því að málið var mikið fyrirferðar, og hv. þm. vantaði tæki og tíma til að athuga það sem skyldi. Það getur hver og einn sagt sjer það sjálfur, að utan þings muni þekkingin á málinu yfirleitt mun minni. Þjóðinni er algerlega ómögulegt að taka þegar í stað nokkra ákvörðun í málinu, og ef eitthvað yrði afráðið nú, þá væri það gert að þjóðinni fornspurðri eða sama sem fornspurðri.

En þó að þannig sje ásatt um marga háttv. þm. og þjóðina í heild sinni, þá verður ekki sagt, að málið skorti allan undirbúning. Millipinganeftndin starfaði

lengi að þessu máli, enda liggur mikið eftir hana að vöxtum til. Á síðasta þingi fjallaði 12 manna samvinnunefnd beggja deilda um málið og vann að því nær allan þingtímann. Sú nefnd bar fram till. í málinu, miðlunartill., og var það hennar skoðun, að óhætt væri að samþykkja þær þá, en þó varð það úr, að málinu var vísað til stjórnarinnar, og átti hún að vinna úr öllu því, sem fram var komið, eitthvað, sem fært þætti að leggja fyrir þing.

Menn vissu, að von var á þessu aukabingi, vissu hve skamt mundi liða milli þinga, og að hlutverk þessa þings yrði það eitt, að afgreiða stjórnarskrána og mynda stjórn. Enginn bjóst víst við því, að fossamálin kæmu nú til sögunnar, enda enginn tími til að vinna úr þeim svo að gagni yrði. Þetta hefir líka farið svo. Hæstv. landsstjórn hefir nú kastað málinu ókörðu til þingsins aftur, og er það illa farið. Hæstv. atvinnumálaráðh. (S. J.) ber það fyrir, að hann hafi viljað gefa þinginu tækifæri til að ræða málið, ef því sýndist svo, en það hefði hæstv. ráðherra (S. J.) átt að geta sagt sjer sjálfur, að málið hafði hjer ekkert að gera á þessu stigi. Það er sami grauturinn nú og þá, og ástæðulaust að láta þingið hræra í því enn á ný. Stjórnin hefir alls ekki gert það, sem henni bar að gera, en það var að undirbúa málið áður en hún legði það fram fyrir þing. Jeg vil ekki álasa stjórninni fyrir það, að hún hefir enn ekki undirbúið málið, til þess hefir enginn tími verið, en það var óþarfi af henni og í alla staði ótilhlýðilegt að fleygja nú í þingið þeim skófum, sem flestum þótti viðbrendastar á síðasta þingi.

Hæstv. atvinnumálaráðh. (S. J.) viðurkennir það, að tími hafi ekki unn-

Vatnalög.

ist til undirbúnings, og hann er ekki frá því, að fallast á þá dagskrá, sem fram er komin. Mig furðar á því, að þeir hv. þm., sem heldur virðast hallast til þeirrar hliðar, sem hæstv. ráðh. (S. J.) er, skuli nú snúast á móti honum. Reyndar er þetta ekkert nýtt, því hæstv. ráðherra (S. J.) hefir orðið að reyna það áður, þegar hann vegna sannfæringar sinnar og samvisku hefir tekið ákveðna afstöðu til mála, eða fylgt þeim fast fram, að þá hafa þessar stöðir hans þráfaldlega fallið frá honum.

Það hefir verið um það talað, hvort þessu máli skuli varpað til nefndar eða ekki. Ef svo verður gert, þá er ekki vafi á því, að þingið lengist að miklu mun, því ekki mun því slitið meðan nefndir starfa. Nefndin hlyti að fá einræði, að kalla mætti, yfir gangi málsins, og væri ekki hægt að varna því, að allir hlutar kæmu þar fram. Hún starfaði eins lengi og henni þætti henta, klofnaði í marga parta, sendi kynstrin öll af till. og nál., og alt yrði þetta gert til að losna við „skriffinsku“. Það yrði ekki hjá því komist, að þing stæði fram á sumar, ef sýna ætti þessu máli alla þá „skriffinsku“ og „alúð“, sem um er talað. Háttv. þm. kemur saman um það, að þingið eigi að vera stutt að þessu sinni. Stjórnarskráin og stjórnarmyndunin eru einu verkin, skylduverkin, sem fyrir liggja. Annað er hjer ekki að gera, nema það sem upp kynni að koma óhjákvæmilegt. Það er með öllu meiningarlaust að hanga fram á sumar yfir málum, sem ekki verða afgreidd og ekkert er upp úr að hafa að svo komnu máli.

Undirbúningur getur þingnefnd ekki veitt málinu, eins og sakir standa. Áður en það á að koma aftur til þingsins kasta, verður að fara fram hlutlaus

rannsókn á því, sjerfræðilegar athuganir og vendileg vinsun úr því, sem fram er komið. Á þessu á svo að byggja þann grundvöll sem þingið getur starfað á. Þetta er verk stjórnarinnar, og á málið því enn þá best heima hjá henni. Jeg býst við, að það sje þar vel geymt og betur komið en hjer, hvað sem um vinnubrögðin verður.

Mig furðar á því, að hæstv. landsstjórn, og þá aðallega hæstv. forsætisráðh. (J. M.), skuli ekki hafa lagt áherslu á að hafa málið betur undirbúið, ef það á annað borð átti þó að koma inn á þing nú. Það hefir verið valið það frv. frá þinginu í fyrra, sem verst var að formi til, hrærigrautur frá upphafi til enda. Miðlunarfrv. þingnefndarinnar, eða meiri hl. frv., því eftir því var hitt sniðið að forminu til, var mun betra að frágangi og niðurskipun, enda starfaði að því maður, sem hafði tekniska þekkingu á málinu, sem sje verkfræðingur. Stjórnin hefði átt að halda sjer við það frv., að minsta kosti taka þá teknisku grind, því hún var í alla staði viðunandi.

Það hefði ekki átt að vera mikill vandi að breyta frv. í þá átt, er stjórnin vildi, setja í rammann þær efnismyndir, sem henni þótti bestar. Í stað þess að fara þessa sjálfsögðu leið, hefir hæstv. landsstjórn valið þann rammann, sem hornskakkastur var og mest gallaður að öllu leyti. Í frv. hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), sem hjer er nú komið fram aftur, jeg á við sjerleyfisfrv., ægði öllu saman, þar var ómögulegt að átta sig á neinu, og jeg hjelt, að menn gætu orðið sammála um það, án tillits til skoðana í fossam., að það frv. væri óhafandi að formi til. Það gat heldur enginn húið við öðru, þar sem hv. þm. (Sv. Ó.) vantaði alveg tekniska þekkingu á

málinu og engin von til, að hann gæti aflað sjer hennar í fljótu bragði. Jeg verð því að vera þeirrar skoðunar, að það beri að vísa þessu frv. frá og láta málið bíða næsta reglulegs Alþingis. Jeg mun því greiða atkvæði með þeirri dagskrá, sem fram er komin.

Háttv. þm. Ak. (M. K.), og þeir hv. þm., sem eftir honum hafa japlað, hafa kallað aðferðina „fruntalega“. Það er alleinkennilegt, að hv. þm. (M. K.), sem gerir gælur við hæstv. atvinnumálaráðh. (S. J.), skuli viðhafa þessi orð um aðferð. sem hæstv. ráðh. (S. J.) í rauninni hefir fallist á. (Atvinnumálaráðh.: Jeg hefi ekki orðið var við þær gælur). Það er ef til vill ekki rjett að segja, að hv. þm. (M. K.) hafi gert sjer gælur við hæstv. ráðh., heldur við þá, sem í kring um hann standa. En hvað sem því líður, þá eru þessi orð fruntalegri en aðferðin, og hafa þau eflaust hrotið af vörum hv. þm. (M. K.) í hita, enda stundum nokkuð laus á kostunum í orði. En það er misskilningur, að aðferðin sje fruntaleg. Dagskráin er hógvæð og kurteisí orðuð, enda víðurkend af hæstv. ráðherra, sem hlut á að máli. Hann á mest undir því, hvernig þessu frv. hans verður tekið.

Nokkrir hv. þm. hafa viljað láta málið ganga til nefndar, en vilja þó enga ákvörðun láta taka í því á þessu þingi. Þeir byggja á þeim misskilningi, að málið hafi gotí af slíku. Það hefir verið margtekið fram, að þingnefnd getur engan undirbúning veitt, frekar en orðið er, engar upplýsingar gefið, ekkert gert fyrir málið. Þetta hljóta menn að skilja. En hjer tala nýir menn; þeir vilja fá að grauta í málinu, þeir líka, því ekki það?

Við hinir höfum fengið að grauta í því, þeir þykjast órjetti beittir, þeim

finst ef til vill ekkert gaman að sitja á þingi, nema þeir fáí að sýna vísku sína í fossamálunum, og svo á að loka þá úti með einni dagskrá! Það er von, að þeir berjist á móti henni. En veri þeir vissir, málið kemur á sínum tíma til þingsins.

Eins ber enn að gæta í þessu máli, og það er þjóðin. Hún hefir ekki látið skoðun sína í ljós, hún hefir ekki verið spurð. Hún hefir heldur ekki enn skilýrði til að svara, henni er málið ekki svo kunnugt, að hún geti vitað, hvað hún vill. Tíminn, sem líður til næsta reglulegs þings, á að nota til þess að undirbúa málið og skýra það fyrir þjóðinni meðal annars. Það hefir verið talað um „ótta þjóðarinnar“ um það, að þessu máli verði óheppilega til lykta ráðið. Jeg veit, að þessi ótti er til, þó sumstaðar sje hann lítill eða enginn. Það má um það deila, á hversu gildum rökum hann sje byggður, en um hitt verður ekki deilt, að sá ótti er rjettmætur og heppilegur, sem hnígur að því, að þessu máli verði ekki flaustað af áður en þjóðin veit, hvað um er að vera. Skoðanir manna eru mjög skiftar, og er margt, sem fram er komið, mjög athugavert, og fleira sem getur orkað tvímælis. Það er því síður en svo heppilegt að hrapa að neinu nú, og dráttur gerir málinu ekkert til, að minsta kosti ekkert ílt. Það hefir enginn málsmetandi maður meðal þjóðarinnar, mjer vitanlega, ætlast til þess, að frv. þessa efnis yrði lagt fyrir þetta þing. Það lítur út fyrir, að hæstv. landsstjórn hafi gert það óviljandi, og er þá ekki ástæða til, að þingið fari að grauta meira með það að þessu sinni.

Eiríkur Einarsson: Jeg vil bæta því við og ítreka það, sem jeg hefi áður

Vatnalög.

sagt, að ef nokkurt mál verðskuldar að fara til nefndar, þá er það þetta. Það eru að ryðjast í nefndir ýms önnur mál, sem eiga ekkert erindi. Ef mönnum er það heilindi að hafa þingið stutt, þá eiga þeir ekki að koma með slík mál, eða eyða miklum tíma í þau, þar sem engin nauðsyn krefur, að þau verði afgreidd eða rædd á þessu þingi. Jeg get nefnt í þessu sambandi t. d. heilan sífjabálk, sem fram er kominn, og fleira og fleira. Aukapíng á ekki að fjalla um slík mál. Þetta þing er komið saman til að afgreiða tvö mál, sem oft hafa verið nefnd, og svo til að ræða önnur þau mál, er nauðsyn knýr til að tekin sjeu til athugunar. En slíkt mál er fossamálið, og á það að hafa for-sæti fyrir öðrum málum.

Það er greinilegt um þessa dagskrá, hvar fiskur liggur undir steini. Þeir, sem eru á móti málinu, verða með henni, því þeim er ekkert kærara en að það verði kæft að fullu og öllu. Þeir, sem eru hálfir og nenna ekki að sýna málinu alúð, þeir verða og með henni, og virðast þeir láta sig litlu skifta, til hvers þingtímunn fer.

Það er talað um, að málið vanti undirbúning, og svo er spurt, hvaða undirbúning það fái, þó kákað sje við það nú, en það látið óútkljáð.

Í þessu sambandi vil jeg ítreka það, að einmitt af því, að málið vantar undirbúning og þjóðin er ekki búin að átta sig nógu vel á því, eins og haldið er fram og jeg er sammála um, því sjálfsagðara er, að þetta þing taki málið til rækilegrar athugunar á meðan það á setu hvort eð er, þótt það yrði að engu leyti afgreitt sem lög frá þinginu. Ef málið kemst í nefnd og til umræðu, gætu þm. látið í ljós og leitað

skýringa viðvikjandi mörgum málsatridum, sem kunna að vera vafasöm. Því málið þarf að skýrast að mörgu öðru leyti en því, er snertir mælingar og rannsóknir sjerfræðinga, enda er það einnig þingsins að athuga, hvað næst liggi slíkra rannsókna. — Og þeim, sem mest þykir vanta á undirbúning vatnamálsins, stendur það fjarst að andæfa nefndarskipun og umræðum. Og hverjum stendur það nær en einmitt háttv. þm. að ræða slík mál, gera tillögur og benda á leiðir til heilavænlegra málaloka? Á þessu stigi málsins er það sjerstaklega nauðsynlegt, ef það er ætlunin að leita einhverrar úrlausnar á vatnamálunum á næsta reglulegu Alþingi.

Jeg vildi leyfa mjer að benda á það, að þar sem vatnahjeruðin eystra, Árnésingar og Rangæingar, hafa nú við síðustu kosningar algerlega skift um fulltrúa sína til Alþingis, þá er einnig á það að líta, að þessi hjeruð, sem nýbreytuin við fyrirhugaða vatnavirkjun hlýtur sjerstaklega að koma niður á, hvort sem það verður meir til góðs eða illis, eiga rjett á því að fá áheyrn Alþingis um svona mikilvægt mál. Þegar það og er hæst. landsstjórnin, sem kveður sjer þar hljóðs, með frv. þeim, er hún leggur fram, og hinir nýkjörnu fulltrúar vatnahjeraðanna hafa fylstu ástæðu til þess að vilja komast að, hver andi þingsins er um málið, jafnframt því að láta eigin vilja sinn í ljós um mesta áhugamál kjósenda sinna og jafnvel alls landsins. Jeg vil því eindregið mótmæla dagskránni, því ef nokkurt þingmál verðskuldar, að um það sje rætt, þá er það fossamálið. Og ef nokkrir þm. greiða atkvæði með þessari rökstuddu dagskrá, þá eru það

þeir, sem engar framkvæmdir vilja í málinu, og er mest umhugað um, að það sje dregið á langinn.

Pjetur Jónsson: Jeg er nokkurn veginn á sama máli og hv. þm. N.-Ísf. (S. St.), að það hefði raunar ekki þurft að liggja fyrir þessu þingi að ræða þetta mál. Lit jeg svo á, að stjórnin, sem búin var að sækja um lausn, hafi ekki verið knúð til að skifta sjer af málinu, heldur sú stjórn, sem tekið gæti málið að sjer, sem slik, til fullkomins flutnings. En úr því málið er komið fram í þinginu, get jeg samt ekki verið því samþykkur, að það sje felt frá nefnd. Jeg álit, að málið hafi heldur en hitt gott af því, að það skýrist fyrir mönnum og menn glöggvi sig enn þá betur á því. Jeg ætlast ekki til, að það sje látið tefja fyrir þinginu; því við úrslitum býst jeg ekki í þetta sinn. En ef við þingm. sitjum hjer saman um alllangan tíma hvort sem er, sýnist, að rjett sje að nota tímann til þess að átta sig betur á málinu. Jeg segi fyrir mig, að jeg hefi ekki haft tíma til að lesa það niður í kjölinn, og jeg get vel búist við því, að svo sje um fleiri.

Sem sagt, jeg álit, að málið græði á því, að nefnd sje kosin í það, sem ræði það meðan tími vinst til, en vil þó ekki, að það lengi þingið fram yfir þarfir fyrir önnur málefni þingsins.

Sveinn Björnsson: Það, sem kom mjer til þess að taka til máls, voru orð hv. 1. þm. Árn. (E. E.). Hann sagði, að þeir einir greiddu atkv. með hinni rökstuddu dagskrá, sem engar framkvæmdir vildu í máli þessu. Það sýnist vera skoðun hv. þm. (E. E.), að ekki sje hægt að sýna máli þessu alúð á annan hátt en að kjósa í það nefnd Jeg

vil, fyrir hönd þessara manna, mótmæla ummælum þessum, og er algerlega gagnstæðrar skoðunar. Jeg álit, að það mundi að eins tefja fyrir málinu að setja það í nefnd. Hv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.) mintist á ótta og sagði, að það væri óttinn við dráttinn og skrifinsku, sem setti beyg í menn í þessu máli. Sá ótti greip mig, fyrst þegar jeg sá þessa bók (nefndarálitin), og get jeg vel ímyndað mjer, að margur kjósandi eigi fullt í fangi með að átta sig á málinu við lestur þessarar miklu bókar. Því meiri skrifinska, því erfiðara verður fyrir kjósendur að átta sig. Að fara nú að setja málið í nefnd er sama sem að auka skrifinskuna og gera mönnum enn þá erfiðara að kynnast kjarna málsins. Mjer finst frekari ástæða til þess, að gerður sje útdráttur, handhægur og skilglöggur útdráttur, úr þessu mikla nefndaráliti; það mundi auka skilning manna á málinu og verða því til margfalt meiri blessunar en þótt menn færu að setja það í einhverja pappírsnefnd og bæta við enn einu skrifinskunefndaráliti. Það hefir verið tekið fram, að þau störf, sem vanti enn til undirbúnings málinu, liggi sist best við starfi þingnefndar, og því er jeg algerlega samþykkur. Jeg vil sýna málinu fullkomlega alúð, en það vantar enn þá rannsóknir, sem geta leiðbeint mönnum og komið mönnum í skilning um, hvernig þetta mál liggur fyrir „praktiskt“. Áður en þetta er fengið getur engin stjórn, ekkert þing, og eigi heldur kjósendur, tekið afstöðu í málinu.

Jeg vil eindregið, að rannsóknir sjeu gerðar, og legg áherslu á það.

Hv. 1. þm. S.-Þ. (P. J.) ljet það í ljós, að það væri verkefni fyrir þingnefnd að lesa sig inn í málið. Getur

verið. En ekki virðist mjer heppilegt að lengja þingið til þess að nota þingtimann eins og nokkurskonar upplestrarleyfi fyrir þá nefnd. Hins vegar tel jeg eðlilegt, að kosin sje sjerstök nefnd til að athuga tilboð þau, um afhendingu í hendur landsstjórnarinnar á Sogsfossunum, sem stjórninni munu hafa borist.

Jeg held, að það væri æskilegast, að þingið reyndi að ljúka sem fyrst störfum sínum, og álit jeg, að á því hvili engin skylda að steypa sjer út í málalengingar, sem ekkert er upp úr að hafa, af einhverri fordild. Jeg get því greitt rökstuddu dagskránni atkvæði mitt og er sammála hæstv. atvinnumálaráðherra (S. J.), er hann sagði, að hann álit, að stjórnin og hv. deild gæti vel sætt sig við þessa dagskrá.

Atvinnumálaráðherra (S. J.): Þó að jeg geti sætt mig við það, þá má það ekki skiljast svo, að jeg geri það fyrir hönd flokks þess, er jeg telst til. Ræður margra hv. þm. benda í þá átt, að málið sje tekið til umr. Jeg bað um orðið vegna atriðis, sem kom fram í ræðu hv. þm. Dala. (B. J.) og hv. 1. þm. Reykv. (Sv. B.). Hinn fyrnefndi var ekki vonlaus um, að útvega mætti útlendan ráðunaut til að athuga málið. Jeg vil geta þess, að ekkert hefir enn þá verið gert til að útvega hann nú þegar, en tilraun hefir verið gerð í þá átt, að það gæti síðar orðið. Mjer dylst ekki, að á þessu atriði byggist mjög mikið, og mun komandi stjórn taka það mál til athugunar og úrgreiðslu.

Eiríkur Einarsson: Að eins stutt athugasemd. Það gleður mig, að hv. 1.

þm. Reykv. (Sv. B.) vill sýna málinu alúð — en einkennilegt að vilja endilega fá útdrátt úr þessu nefndarálit. Hv. þm. (Sv. B.) getur ekki verið alvara, ef hann vill halda því að þinginu, að almenningur geti á nokkurn hátt átt að sig betur á málinu með útdrætti af öllum þeim tvístraða vilja, er lýsir sjer í skrifum fossanefndarinnar. Jeg held, að það yrði fremur til þess að rugla þjóðina. Jeg vil endurtaka það, að þar sem nýtt þing er kosið, þá getur líka verið kominn nýr vilji inn í þingið. (B. J.: Gamall) Jeg álit, að það sje sæmra að gefa þessu alvarlega máli gaum heldur en að skrifa æsingagreinar í misjöfn blöð fyrir kosningar um það mál, sem helst þarf að ræða með stillingu. Jeg verð að álita, að eitthvað blandinn vilji liggi á bak við það, að bera fram svo hljóðandi rökstudda dagskrá, eins og hjer hefir fram komið, eða vilja styðja hana.

Sigurður Stefánsson: Út af fyrirspurn hv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.), hvort jeg vilji ekki taka aftur hina rökstuddu dagskrá mína, þá svara jeg því, að jeg vil það ekki. Jeg gekk ekki að því gruflandi, að henni yrði mótmælt — enda hefir sú raunin orðið á, og nú álit jeg, að fossamálið hafi ekkert gott af því að vera sett í nefnd.

Stjórnin játar því, að hún hafi ekki haft tök á því að afla sjer upplýsinga um málið, og hún á þó óneitanlega hægara með það en þingnefnd.

Jeg verð að frábíðja mjer þær getsakir hv. 1. þm. Árn. (E. E.), að hjer liggi nokkur fiskur undir steini. Jeg þykist hafa engu minni áhuga á fossamálunum en hv. þm. Austanverja.

Þegar þingið visar máli til stjórnarinnar, og þegar stjórnin leyfir sjer

að leggja málið ókarrað fyrir þingið aftur, þá er eina rjetta aðferðin að fá henni málið aftur í hendur. Virðingu þingsins er misboðið með framkomu stjórnarinnar, að hún skuli leyfa sjer að koma með málið í slíku ásigkomulagi og það er í. Að vissir þm. hafi meiri formlegan rjett til þess að tala um málið en aðrir, það skortir mig skilning til að skilja.

Magnús Pjetursson: Jeg skal að eins nefna eitt eða tvö atriði, sem jeg ætlaði að leggja dálitið meiri áherslu á en hinir ræðumennirnir hafa gert, sem stutt hafa þá dagskrá, sem hjer er fram komin.

Og verð jeg því að taka í sama strenginn og hv. 1. þm. Reykv. (Sv. B.) um það, að hv. 1. þm. Árn. (E. E.) skuli leggja svona örökstuddan sleggjudóm á þá menn, er greiða kunna þessari dagskrá atkvæði sitt; því að það eru að eins sleggjudómar, sem hann kveður upp, án þess að þeir hafi við rök að styðjast. Og tel jeg naumast vansalaust fyrir hv. þm. (E. E.) að fara svo stórum orðum um hug þessara manna til sjálfs aðalmálsins, þar sem hann enga hugmynd getur haft um slíkt. Svo vil jeg leggja áherslu á annað, það, að mjer þykir hv. 1. þm. Árn. (E. E.) hafa farið þar nokkuð mikið kringum sjálfan sig og komið, vægast talað, undarlega fram, með því að hann hefir bæði nú og fyr, ásamt öðrum hv. þm., lagt áherslu á, að þetta þing verði sem styst. En svo tók hann það fram í sinni fyrstu ræðu um þetta mál, og ljét ótvírætt þá skoðun í ljós, að þetta mál bæri að taka fyrir og láta nefnd fjalla um það, og tilgangurinn var sá, að hún gæti komið fram

Alpt. 1920. C. (32. löggjafarþing).

með till. í því, svo að menn áttuðu sig betur á málinu. En hvernig ætti það að verða án þess, að menn ræddu málið ítarlega, en við það hlýtur þingtiminn að lengjast.

Það þarf þá að kjósa 12 manna nefnd í málið, því jeg tel sjálfsagt, að hv. Ed. vilji verða samferða, og biða eftir því, að þessir 12 menn komi sjer saman, eða þá komi kann ske allir með till. í því, till., sem eiga að vera svo rökstuddar, að þjóðin geti áttað sig á þeim og haft not af þeim; þá hlýtur mjög mikill timi að fara í það, svo mikill, að jeg er sannfærður um, að þá verður þetta þing sumarþing að lokum.

Jeg lít svo á, að þegar talað er um að greiða atkv. um þessa dagskrá, þá sje í raun og veru verið að ræða um, hvort þetta þing eigi að verða langt eða stutt, og þeir, sem greiða dagskránni atkv., greiða um leið atkv. með því, að þetta þing skuli ekki lengja að óþörfu, (Þór. J.: Heyr!) og sjest þá best, hver hugur fylgir máli hjá þeim, sem hæst hefir í látið um að stytta þingtimann

Magnús Kristjánsson: Allmargir hv. þm. hafa gert mjer þann heiður, að minnast á afstöðu mína til þessa máls, en jeg sje ekki ástæðu til að fara mörgum orðum um það, nje heldur það, hvort sæmlegt sje að vísa málinu á bug, eins og hjer hefir verið talað um. Þó get jeg ekki stilt mig um að vikja nokkrum orðum að smáhníflum, sem hv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) sendi mjer.

Hann var mjög kampakátur yfir því, að jeg væri að gera gælur við hæstv. atvinnumálaráðherra (S. J.); hann hefir nú sjálfur lýst því yfir, að þessi um-

Vatnalög.

mæli væru tilhæfulaus, eins og fleira hjá þessum hv. þm. (G. Sv.), og get jeg því leitt það hjá mjer, sem annað marklaust hjál. En það var annað, sem sami hv. þm. (Sv. Ó.) hjelt fram og frekar gæti talist miður sæmilegt, þar sem hann gaf í skyn, að jeg væri nokkuð laus á kostunum. Jeg veit satt að segja ekki, hvort hjer hefir nokkur dýpri meining legið á bak við. En jeg held nú, að eins vel mætti segja, að sá þm. (G. Sv.) væri dálítið vixlaður á góðganginum.

Hv. þm. Dala. (B. J.) þarf jeg ekki að svara; hann veittist ekkert að mjer persónulega.

Aðalatriði þessa máls er það, að þau frv., sem hjer liggja fyrir, gætu orðið til þess, að greiða fyrir málinu, ef hv. þing sjer sjer fært að taka þau til ihugunar, en það er einmitt þetta, sem dagskrármönnum virðist vera svo meinilla við.

Það er hins vegar víst, að það eru margir aðrir hv. þm., sem óska eftir að fá þeim spurningum svarað sem fyrst, hvort leyfa eigi útlendum og innlendum að starfrækja eitthvað af því ótæmandi vatnsafli, sem er í landinu. Þetta má líta á frá tvönnu sjónarmiði. Sumir vilja ekkert láta starfrækja, nema nokkur þúsund hestöfl Sogsfossanna til hagnýtingar fyrir Reykjavík.

Að þessu leyti álit jeg að það sje skylda þingsins að taka þessi frv. til meðferðar, til þess að gera eitthvað til að fá þeirri spurningu svarað, sem jeg hefi áður talað um.

Jeg skal svo eigi fara fleiri orðum um þetta, en að eins geta þess, að mig furðar á því, að hæstv. atvinnumálaráðh. (S. J.) skuli taka því með þökkum. sem sumir hv. þm. hafa viljað drótt að honum, að hann vilji fá aft-

ur framan í sig lagafrv. þau, sem hann hefir nú lagt fyrir þingið.

En jeg hygg, að hv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) hafi leyft sjer að leggja alt of mikið í orð hæstv. atvinnumálaráðh. (S. J.), enda mun það ekki rjett, að hæstv. atvinnumálaráðh. (S. J.) hafi verið að mælast til þess.

Gísli Sveinsson: Jeg vil leyfa mjer að mótmæla því, að svo kölluð vatnahjeruð austanfjalls hafi nokkurn sjerstakan rjett til þess, frekar en önnur hjeruð landsins, að fara að grauta í vatnalögunum, þar sem öllum kemur saman um, að ekkert verði til gagns gert á þessu þingi, en öllum ætti að vera það fyrir mestu, að málið fengi þá athugun, sem þingið í fyrra stofnaði til að það fengi, áður en farið yrði að ráða því til lykta.

Þótt þessi hjeruð hafi góð vötn rennandi um sig, þá neita jeg því, að þessir menn hafi nokkurn sjerstakan rjett að fá málin inn á þingið nú, enda hefi jeg eigi heyrt annað á mörgum þessara fulltrúa en að þeir hafi ekki hugsað sjer annað en að þessi mál færu aftur út úr þinginu án frekari aðgerða.

Þm. S.-Þ. (P. J.) vildi láta taka sjerstaklega fyrir annað mál, sem ekki er fram komið enn þá, en þetta er á móti þingsköpum. Og það er enginn vafi á því, að það er óþarft að fara að skipa sjerstaka nefnd í mál, sem ekki er komið fram enn, enda er það svo, að þetta mál heyrir alveg eins vel undir fjárhagsnefnd eins og fossaneftnd, en auðvitað mætti þó skipa sjerstaka nefnd til þess að athuga það. Hv. þm. Ak. (M. K.) þarf jeg ekki að svara; hann fór ekkert út í það, sem okkur greindi á um.

Og í tilefni af því, er hv. þm. sagði, að jeg hefði sagt, að hann væri að gera gælur við hæstv atvinnumálaráðh. (S. J.), skal jeg geta þess, að gælurnar komu ekki harðast niður á hæstv. atvinnumálaráðh. (S. J.), heldur á þeim, sem næstir honum standa, og eru því engin meiðyrði í því. En hvað snertir þau orð mín, að hann væri nokkuð laus á kostunum, að þau sjeu ósæmileg, þá voru þau að minsta kosti eins fyndin eins og það, sem hann sagði um mig, að jeg væri nokkuð víxlaður á góðganginum.

Þegar hv. þm. (M. K.) komst inn á efnið, vildi hann, að þingið lýsti yfir því, hvort það vildi veita sjerleyfi eða ekki. En það er nú einmitt, sem helst þarf sjerstaks undirbúnings með, og það er þess vegna ein af þeim síðustu spurningum, sem þurfa að koma fyrir alla hv. þm. og þessa þjóð.

Jón Auðunn Jónsson: Mjer virðist deilan standa um það, hvort málið græði meira á að komast í nefnd eða verða vísað aftur til stjórnarinnar.

Af þeim ræðum, sem hjer hafa komið fram, og skv. skoðun minni á málinu, finst mjer, að málið fremur græði á að láta það biða reglulegs þings heldur en að setja þingnefnd í það.

Ástæðan til þess er sú, að jeg tel málið munu tapa á því, að fara í nefnd án frekari undirbúnings eða rannsóknar, því það er gefinn hlutur, að þar mundu verða eins margar skoðanir og mennirnir eru. Og meðan það er víst, að þingið muni ekki ganga frá málinu, sje jeg því minni ástæðu til að setja málið í nefnd.

Jeg álit, að það hlyti að lengja þingtímann, yrði málið sett í nefnd, og þar sem jeg álit, að málið myndi ekki græða

á nefndarskipun og ekki rjett að lengja þingtímann, mun jeg greiða dagskránni atkv. mitt.

Háttv. þm. N-Ísf. (S. St.) ávitti stjórnina fyrir að leggja málið fyrir þingið, en stjórnin getur haft fullgildar ástæður til þess.

Margir nýir þm. hafa nú bæst við, og einnig hafa raddir komið frá þeim um, að málið yrði nú lagt fyrir. En þrátt fyrir þetta álit jeg undirbúning málsins nú ekki svo góðan, að rjett sje að taka það fyrir þingið nú, og það því fremur, sem það mun lengja þingtímann.

Jeg vona, að það hafi verið fljótræði hjá hv. 1. þm. Árn. (E. E.), er hann vildi veita þeim hv. þm. ákúður, er fylgdu dagskránni, fyrir að þeir hefðu ekki fulla alúð á málinu.

Það er ekki rjett, því hann hlýtur að skilja það, að allir hv. þm. og þjóðin í heild sinni hljóta að hafa fullan vilja og einurð í þessu máli. Og auk þess er dagskráin þannig orðuð, að engin ástæða er til að álíta, að hv. tillógu- maður komi með ákúður á hæstv. stjórn, enda er það algerlega ástæðulaust.

Forseti: Með því enginn hefir beðið sjer hljóðs og atvinnumálaráðh. (S. J.) hefir óskað, að málið verði tekið út af dagskrá, þá mun jeg, ef hv. deild samþykkir það, verða við þeim tilmælum.

Forsætisráðherra (J. M.): Það er að eins stult athugasemd. Jeg minnst þess ekki, að því hafi verið neitað að taka mál út af dagskrá, þegar sá ráðh., sem borið hefir fram málið, hefir æskt þess, og hefir það þá venjulega verið leyft án atkvgr., en annars skal jeg ekkert leggja sjerstakt til þessa máls.

Sigurður Stefánsson: Jeg skal vera því fylgjandi, að málið verði tekið út af dagskrá, ef það verður aldrei fram-
ar á dagskrá tekið á þessu þingi.

Þorleifur Guðmundsson: Sje það ætl-
unin, að þetta þing eigi að vera stutt,
álit jeg, að það sje ekki rjett að koma
fram með þessi frv.

Álit jeg, að í þessu máli megi ekki
rasa í neinu fyrir ráð fram og beri því
að rannsaka þau og íhuga betur, og álit
því rjettast að taka málið út af dag-
skrá.

Þórarinn Jónsson: Eins og kunnugt
er, er nú mikil hreyfing uppi meðal
þm. um að hafa þetta þing mjög stutt.
Eigi nú að taka fyrir þessi mál, lengja
þau þingið að minsta kosti um mán-
uð, og þar sem þingið kostar um 3 þús.
kr. á dag, mundi þetta verða um 90 þús.
kr. kostnaðarauki, og með slíku ætla
jeg ekki að greiða atkv.

Forseti: Jeg lýsi yfir því, að jeg mun
neyta valds þess, er þingsköp veita for-
seta, og tek mál þetta af dagskránni,
og enn fremur næsta mál á eftir, frv.
til laga um sjerleyfi til hagnýtingar á
orkuvötaum og raforku.

Fr. var ekki á dagskrá tekið fram-
ar og varð

ekki útrætt.

2. Vatnsorkusjerleyfi.

Á 2. fundi í Nd., fimtudaginn 12.
febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um sjerleyfi til
hagnýtingar á orkuvötnum og raforku
(A. 11).

Á 4. fundi í Nd., laugardaginn 14.
febr., var frv. tekið til 1. um r

Forseti tók málið af dagskrá.

Fr. var ekki á dagskrá tekið fram-
ar og varð

ekki útrætt.

3. Stofnun og slit hjúskapar.

Á 1. fundi í Ed., þriðjudaginn 10.
febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um stofnun og
slit hjúskapar (A. 3).

Á 3. fundi í Ed., föstudaginn 13. febr.,
var frv. tekið til 1. um r.

Forsætisráðherra (J. M.): Frv. þetta
er nú óbreytt eins og það var lagt fyr-
ir síðasta þing. Þá var að visu ekki mik-
ið við það gert, heldur var, ef svo mætti
segja, því vísað til stjórnarinnar aftur,
og því barið við, að búningur þess væri
ekki sem heppilegastur. Auðvitað má
deila um málfærið á frv., en ekki get
jeg viðurkennt það, að það sje þannig,
að hið háa Alþingi hafi ástæðu til að
vísa frv. á bug þess vegna. Frv. er

samið af lagadeild háskólans, og þykir mér rjett, að það komi fram í þeim búningi, sem það þar hefir fengið.

En jeg vona, að háttv. deild láti þetta ekki verða því til hindrunar, að taka frv. nú til athugunar, þótt tilmælum síðasta þings að þessu leyti hafi ekki verið sint, enda er þeim hv. þm., sem nú skipa allsherjarnefnd þessarar hv. deildar, vel trúandi til þess að breyta búningi frv., ef þurfa þykir. — Hins vegar býst jeg ekki við því, að frv. verði breytt mikið að efni til. Það er svo vel hugsað og undirbúið, bæði af aðalhöfundum þess hjer og þeim nefndum á Norðurlöndum, sem samið hafa frv., sem hann hefir farið eftir, að hjer verða sennilega ekki gerðar á því stórfeldar breytingar eða bætur, þótt einstök atriði geti auðvitað valdið ágreiningsi.

Alveg sama máli er í rauninni að gegna um hin tvö stjórnarfrv., sem nú eru á dagskrá, og þarf jeg því ekki frekar um þau að ræða að sinni. En þegar væntanlegar brtt. koma frá nefndinni, er fyrst tími til að ræða einstök atriði.

Jóhannes Jóhannesson: Jeg vil láta þess getið, í sambandi við þetta mál, að aðalástæða þess, að það varð ekki útrætt nje afgreitt frá allsherjarnefnd þessarar deildar í fyrra, var sú, að nefndin var svo önnum kafin við önnur störf, að þessi frv. komust ekki að. Jeg hefi að vísu ekki fyrir mér nú skrá yfir störf nefndarinnar, en vona þó, að hv. þm. sjeu þau svo kunn, að þeir virði nefndinni til vorkunnar, þótt hún hafi ekki getað afgreitt þessi mál þá.

Forsætisráðherra (J. M.): Jeg viðurkenni fyllilega, að allsherjarnefnd hefir

venjulega alt of mikið að starfa. Í mínum augum eru því orð hv. þm. Seyðf. (Jóh. Jóh.) fullgild afsökun, að því er það snertir. En í nál. kom þó meira fram það, að ganga þyrfti betur frá frv. en gerð var, sjerstaklega orðfærinu. Ef til vill stafar þetta sjerstaklega frá þeim hv. þm., sem í fyrra var falin sjerstök athugun frv.

Annars vona jeg, að á þessu þingi verði nefndin ekki svo störfum hlaðin, að hún fái ekki annað þessum frv.

Forseti: Jeg get, sem forseti deildarinnar, borið um það, að allsherjarnefnd hafði í mjög mörgu að snúast og margt að starfa, og vil bæta því við, að hún vann það vel og á alt lof skilið fyrir.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 302) með 12 shlj. atkv.

Nefndarálið kom ekki. Frv. var því aldrei tekið til 2. umr. og varð

ekki útrætt.

4. Óskilgetin börn.

Á 1. fundi í Ed., þriðjudaginn 10. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um afstöðu foreldra til óskilgetinna barna (A. 4).

Á 3. fundi í Ed., föstudaginn 13. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 302) með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki. Var frv. því aldrei tekið til 2. umr. og varð

ekki útrætt.

5. Skilgetin börn.

Á 1. fundi í Ed., þriðjudaginn 10. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um afstöðu for-eldri til skilgetinna barna A. 5).

Á 3. fundi í Ed., föstudaginn 13. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 302) með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki. Var frv. því aldrei tekið til 2. umr. og varð

ekki útrætt.

6. Skipulag kaupþúna og sjávarþorpa.

Á 1. fundi í Ed., þriðjudaginn 10. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um skipulag kaupþúna og sjávarþorpa (A. 6).

Á 4. fundi í Ed., laugardaginn 14. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Atvinnumálaráðherra (S. J.): Það vill svo einkennilega til, að öll mál á dagskrám í báðum deildum lúta atvinnudeild. Jeg get því ekki haft langt mál um hvert mál út af fyrir sig, enda hygg jeg, að þess gerist alls ekki þörf.

Jeg skal taka það fram, að þetta frv. hefir fengið allgóðan undirbúning af læknum og byggingarfróðum mönnum.

Jeg vildi helst, með leyfi hæstv. forseta, minnast á hitt frv., sem sje 2. mál á dagskrá, um leið. Frv. um einkaleyfi er gamall kunningi, eftirlegukind frá í fyrra. Hv. Nd. hafnaði hvorki frv. nje samþ. það, heldur varð það í hóp hinna „óútræddu“ mála. Skal jeg ekki lengja umr. að sinni.

Halldór Steinsson: Þó að frv. ætti að rjettu lagi að fara í allsherjarnefnd, þá leyfi jeg mjer að leggja það til, að því verði vísað til mentamálanefndar, sök-um þess, að allsherjarnefnd er ávalt um of störfum hlaðin, en mentamálanefnd hefir á hinn bóginn litlu að sinna.

Forseti: Jeg styð till. hv. þm. Snæf. (H. St.), með því að frv. heyrir að nokkru leyti undir starfssvið mentamálanefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til mentamálanefndar (sjá A. bls. 302) með 13 shlj. atkv.

Einkaleyfi.

Nefndarálit kom ekki. Var frv. því aldrei tekið til 2. umr. og varð

ekki útrætt.

7. Einkaleyfi.

Á 1. fundi í Ed., þriðjudaginn 10. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um einkaleyfi (A. 7).

Á 4. fundi í Ed. laugardaginn 14. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti: Jeg vil leyfa mjer að gera það að till. minni, að frv. verði vísað til fjárhagsnefndar, því í henni á sæti hv. 2. þm. G.-K. (B. K.), sem jeg veit að hefir kynt sjer málið mjög rækilega.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13. shlj. atkv. og til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 300) með 10 shlj. atkv.

Á 12. fundi í Ed., fimtudaginn 26. febr., var frv. tekið til 2. umr. (A. 7, n. 72, 74).

Frsm. (Björn Kristjánsson): Frv. þetta var borið fram af stjórninni á síðasta þingi hjer í deildinni og var samþ. hjer; kom svo til Nd. og komst þar í nefnd.

Jeg get vel skilið, að nefndin hjer í deildinni hafi kynokað sjer við að gera þær breytingar á frv., sem þurfti, því

annaðhvort var að gera, að breyta því svo mikið, eins og hjer er farið fram á, eða láta málið niður falla.

Af því mál þetta kemst sjáanlega ekki fram á þessu þingi, get jeg að þessu sinni látið mjer nægja að fara að eins út í nokkur meginatriði breytinganna, sem óhjákvæmilegar eru, ef frv. á fram að ganga. Jeg get hugsað mjer, að menn kunni ef til vill, margir hverjir, að álita verkefnieinkaleyfislaga viðtækara en það er í raun og veru, svo sem að með þeim eigi að fást ábyrgð fyrir því, að viðkomandi uppfundning sje hvergi til í heiminum yfirleitt áður. En þetta er mis- skilningur. Það er frá laganna sjónarmiði nóg, ef uppfundningin er ekki áður til í landinu sjálfu, hjá innleendum mönnum, eða hefir ekki verið skrásett þar af útlendum mönnum.

Jeg vil síðan, eftir þessar almennu at- hugasemdir, leyfa mjer að fara stutt- lega yfir helstu brtt., sem fram eru bornar. Sú fyrsta er að eins orðabreyt- ing, og sama er í rauninni að segja, um þá aðra og þriðju. Í síðara lið 3. brtt. er þó um það að ræða að bæta dálitlu aftan við greinina, sem í sjálfu sjer er þó ekkert aðalatriði, en lítur betur út út á við og er í samræmi við dönsku lögin um þetta efni.

Fjórða till. er aftur á móti höfuð- breyting Hjer er það sem sje nauðsyn- legt, vegna ýmsra aðstæðna og staðhátta, að hafa einkaleyfistimann að minsta kosti ekki skemri en annarsstaðar, ef nokkur viss von á að verða um arð af uppfundningunni.

Um leiðirnar til þess að verðlauna uppfundningar þessar er aftur á móti það að segja, að þær geta verið tvær, önnur að ríkið veiti verðlaun fyrir upp- götvanir, sem mun fátítt, og hin að láta kaupandann borga verðlaunin í

Eiukaleifi.

ofurlítið hærra söluverði, er uppfundningin er komin á markaðinn. Þessi leið er nú víðast farin, og svo er hjer. En einmitt til þess, að slík aðferð geti borið sæmilegan árangur fyrir þann, sem uppfundninguna hefir gert, og hann haft af henni einhvern gróða, þarf einkaleyfistími hans að vera trygður svo langur, sem jeg benti áður á. Má í minsta lagi gera ráð fyrir 15 árum, en þau hefðu þó heldur átt að vera hjer 20.

7. gr. er líka höfuðbreyting. Við færðum nefnilega gjaldið niður þannig, að það er 20 kr. fimm fyrstu árin, næstu 5 árin 30 kr. og síðustu 5 árin 100 kr. Þetta er reyndar ekki alveg í samræmi við það, sem er í öðrum löndum, en ástæðan fyrir því er sú, að einkaleyfið verður ekki notað eins mikið hjer og annarsstaðar. Gjaldið samkvæmt stjórnarfrv. mundi verða með stimpilgjaldi 1100 kr. fyrir 15 ár. Í Noregi mun það vera 510 kr. fyrir jafnlangan tíma, og í Danmörku ekki fullar 700 kr. Það er því augljóst, að gjaldið er of hátt, þegar miðað er við markaðsstærðina í hverju af þessum löndum. Hin brtt., við 7. gr., er eins og til samræmis. Þriðja höfuðbreytingin er við 9. gr., að stjórnarráðið skipi 3 manna nefnd, einkaleyfisnefnd, er sitji 5 ár í senn.

Erlendis er vanalegt að hafa 5 manna nefnd, en hjer mun nóg að hafa að eins þriggja. Einnig er það gert til þess að vekja sem best traust á nefndinni úti í frá, að í nefndinni á að eiga sæti einn lögfræðingur, er hafi skilyrði til að vera hæstarjettarmálaflutningsmaður. Framhaldið er framhald af dönsku lögunum. Allar þær breytingar, er hjer koma, eru bein afleiðing af höfuðbreytingunni, og yfir það hleyp jeg. Síðan er ekkert nýtt frá nefndinni, nema í 20.

gr., þar sem hún hefir fært niður sektarákvæðin, því að brotin skaða ekki eins kærandaðann hjer og í öðrum löndum, vegna þess, að uppgötvunin selst hjer miklu minna en annarsstaðar tíðkast. Annars þarf ekki að skýra þetta betur, það sjest allt af greinargerðinni. Stjórnin tók fram í ástæðum sínum í fyrra, að það gæti verið, að íslenskir dómstólar væru ekki færir til að dæma einkaleyfismál. Dómstólarnir ættu að vera færir um að dæma þau. Dómararnir eru ekki t. d. útgerðarmenn, iðnaðarmenn eða bændur, og þó dæma þeir í þeirra manna málum. Dómsmál landsins hafa nú breyst mikið, þar sem hæstirjettur er kominn. Dómarar dæma eðlilega eftir þeim skjölum, er í það og það skiftið eru lögð fram, í slíkum málum eins og öðrum.

Jeg ætla ekki að tala lengur, það er að eins til að draga tímánn. En jeg mun svara, ef einhver hv. þm. skyldi æskja frekari upplýsinga. Frv. ætti að verða í samræmi við dönsku lögin. Jeg vona, að hæstv. forseti vilji bera frv. undir atkv., og hv. deild taki breytingunum vel.

Sigurður Jónsson: Þegar jeg flutti þetta frv. á þingi, sem atvinnumálaráðh., þá gat jeg þess, að það væri eftirlegukind frá því í fyrra, því þá var eins og nú ekki tími til að ræða það í Nd. Jeg hjelt, að jeg væri málinu kunnugur, en er jeg sje breytingarnar, þá verð jeg að játa, að jeg er ekki nógu vel undir það búinn að greiða atkv. um það eða brtt. nefndarinnar, sem eru fjölda margar og koma mjer nú fyrst fyrir augu. Nefndin hefir lagt mikla rækt við málið, og hefir hún komið í ljós í mörgum brtt. Jeg vil málinu það besta, en hygg ekki, að því liggi svo á,

Einkaleyfi.

að það þurfi að hrapa að því á þessu þingi.

Jeg vildi skjóta því til hv. flm. (B. K.), hvort hann væri á móti því, að málið yrði tekið út af dagskrá í dag, því það er lítil von til þess, að frv. komist í gegnum þingið að þessu sinni.

Frsm. (Björn Kristjánsson): Jeg get því miður ekki orðið við ósk hv. 3. landsk. þm. (S. J.), því nefndin er ekki á einu máli um það.

Halldór Steinsson: Jeg vildi að eins taka í sama strenginn og háttv. 3. landsk. þm. (S. J.). Jeg tel ekki, að hv. deild hafi haft nægilegan tíma til að athuga brtt.

Það var ljót skyssa eða glapræði að taka til vissan dag, er slita skyldi þingi. Og þar sem tíminn var tiltekinn svo stuttur, þá verður afleiðingin sú, að mörg mál verða að sitja á hakanum, eða þá að þau ná fram að ganga í flaustri.

Þetta mál er allstórt, og nefndin hefir athugað það vel, en gert svo miklar breytingar á því, að frv. er gerbreytt. Jeg er ekki undir það búinn að greiða

atkv. með eða móti frv., enda skaðar það málið ekkert. Þótt það dragist til næsta þings.

Jeg mæli því með því, að málið verði tekið út af dagskrá, þar sem það er mjög ólíklegt, að það komist í gegnum Nd.

Forseti: Nefndin hefir lagt mikla rækt við þetta mál, og á hún þakkar skilið fyrir það. Jeg skil vel, hvað þess-2 hv. þm. gengur til, er þeir stinga upp á því að taka málið út af dagskrá. Og jeg skil einnig, hvað frsm. (B. K.) gengur til.

En jeg vil taka til greina till. þessara hv. tveggja deildarmanna og taka málið út af dagskrá, en jeg mun, ef frsm. (B. K.) æskir þess, taka það til meðferðar á næsta fundi, sem haldinn verður seinna í dag.

Umr. frestað.

Frsv. var ekki á dagskrá tekið fram-
ar og varð

ekki útrætt.

B. Þingmannafrumvörp.

1. Skipun prestakalla [Ísafjarðar-prestakall].

Á 3. fundi í Nd., föstudaginn 13. febr., var útbýtt

Frúmvorpi til laga um breyting á lögum nr. 45, 16. nóv. 1907, um skipun prestakalla (A. 16).

Á 5. fundi í Nd., þriðjudaginn 17. febr., var frv. tekið til 1. u m r.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 18. febr., var frv. aftur tekið til 1. u m r.

Flm. (Sigurður Stefánsson): Jeg kom fram með frv. þetta í þingbyrjun í fyrra, samkvæmt áskorun frá sóknarmönnum í Hólshreppi, sem hefir meðmæli frá hjeraðsprófasti og biskupi.

En frv. dagaði uppi á þinginu í fyrra.

Jeg býst við, að forlög þessa frv. verði lík og forlög hins frv., að það verði sett í nefnd, jafnvel þótt það sje miklu yfirgripsminna og auðveldara viðfangs. Vil jeg fylgja því úr garði með nokkrum orðum.

Eins og öllum er kunnugt, er Ísafjarðarkaupstaður og Hólshreppur eitt prestakall. En á prestakalli þessu hafa orðið mjög miklar breytingar síðustu

árin, sem valdið hafa því, að presturinn á Ísafirði á miklu erfiðara með að þjóna Hólshreppi en áður. Kostar sú þjónusta nú orðið margar þúsundir króna á ári. Hver ferð frá Ísafirði til Bolungarvíkur kostar á annað hundrað krónur. Og sóknarmönnum Hólshrepps er því mjög dýrt að ná í prest til aukaverka, en aukaverkin eru mikil, þar sem safnaðarmenn í Hólshreppi eru orðnir á fjórða þúsund. Jeg tók það fram í fyrra, að presturinn getur varla farið ferðir þessar nema á sjó. Landferðir eru mjög hættulegar, með frambröttum og grýttum hamrahliðum að fara, enda hefir hlotist af því mannbani, eins og menn muna. Auk þess hefir fólkinu fjölgað svo í Hólshreppi, að það er ofvaxið einum manni að anna báðum prestaköllunum. Presturinn hefir og lýst yfir því, að sjer sje stórtjón efnalega að því að þjóna Hólshreppi, því að þau gjöld, sem hann fái fyrir störf sín þar, nemi ekki kostnaðinum. Og þó að laun presta hafi dálitið verið bætt, hygg jeg, að þau sjeu ekki svo mikil, að þeir sjeu ofhaldnir af þeim.

Jeg skal ekki endurtaka það að þessu sinni, sem jeg sagði um mál þetta í fyrra. Jeg veit, að áhuginn fyrir skiftingunni er ekki minni á Ísafirði en í Hólshreppi. Synjun þessa máls mundi sennilega leiða til þess, að söfnuðurinn

Skipun prestakalla [Ísafjarðarprestakall]. — Skipun prestakalla [Suðurdalaping].

í Hólshreppi sjái sig neyddan til að segja sig úr Þjóðkirkjunni og stofna frikirkju. Þó að jeg telji það undir hæl-inn lagt, að málið nái fram að ganga á þessu þingi, vildi jeg samt hreyfa því. Reyndar ætti framgangur þess ekki að þurfa að taka langan tíma, þar sem allar ástæður eru þingheimi kunnar.

Ef frv. verður vísað til nefndar, vildi jeg leyfa mjer að óska, að það fari til allsherjarnefndar.

Jón Auðunn Jónsson: Jeg get tekið undir það með hv. þm. N.-Ísf. (S. St.), að skifting þessi er mjög mikið áhugamál Ísfirðinga. Í fyrsta lagi af því, að presturinn getur ekki annað báðum þessum söknum, svo vel sje, og í öðru lagi þess vegna, að hann hefir gefið það í skyn, að hann mundi, ef til vildi, segja af sjer, ef ekkert yrði af skiftingunni, því að eins og tekið hefir verið fram, biður hann fjárhagslegt tjón af ferðunum út í Hnifsdal.

Jeg skal svo ekki lengja umr. frekar, en óska, að málinu verði vísað til allsherjarnefndar, og vænti, að unnist geti tími til, að það komist áfram á þessu þingi.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 16 : 1 atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 305) með 15 shlj. atkv.

Nefndarálið kom ekki. Var frv. því aldrei tekið til 2. umr. og varð

ekki útrætt.

2. Skipun prestakalla [Suðurdalaping].

Á 5. fundi í Nd., þriðjudaginn 17. febr., var úthýtt

Frumvarpi til laga um breyting á lögum nr. 45, 16. nóv. 1907, um skipun prestakalla (A. 20).

Á 7. fundi í Nd., fimtudaginn 19. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Bjarni Jónsson): Jeg vænti þess, að hv. þm. hafi lesið þá ítarlegu greinargerð, sem fylgir þessu frv., frá Árna lækni Árnasyni. Jeg þarf engu við þá greinargerð að bæta, því Árni er kunnugri þessu máli en jeg, og get jeg ekki skýrt þar betur frá en hann gerir. Jeg sje heldur ekki ástæðu til að lesa upp brjefið, vona, að þm. hafi lesið það og þeir lesi, sem eiga það enn ógert.

Það mælir alt með því, að það, sem frv. fer fram á, fái að haldast óbreytt eins og verið hefir frá ómunatið. En jeg vil benda á, að nauðsynlegt er, að málið fái framgang þegar á þessu þingi. Það getur vel verið, að Ólafur prófastur Ólafsson segi af sjer í vor, og verður þá sameiningin framkvæmd, ef þetta frv. er ekki orðið að lögum.

Jeg vil benda þeirri nefnd, sem um þetta mál fjallar, á það, að hvergi er hægt að fá nánari upplýsingar en hjá prófasti, sem nú býr hjer í bænum í vetur og hefir þjónað þessu brauði í mörg ár.

Jeg vænti þess, að hv. deild lofi frv. að ganga til allsherjarnefndar, sem nú hefir 2 svipuð mál til meðferðar.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 17 shlj.

Skipun læknishjeraða [Bakkahjerað].

atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 305) með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki. Var frv. því aldrei tekið til 2. umr. og varð

ekki útrætt.

3. Skipun læknishjeraða [Bakkahjerað].

Á 5. fundi í Nd. þriðjudaginn 17. febrúar, var útbýtt

Frumvarpi til laga um breyting á lögum nr. 34. 16. nóv. 1907, um skipun læknishjeraða o. fl. (A. 22).

Á 7. fundi í Nd., fimtudaginn 19. febrúar, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Björn Hallsson): Við flutnm. þessa frv. höfðum komið fram með það áður en ákvæðið var, að þingið skyldi vera eins stutt og unnt væri. — En jeg býst ekki við, að þetta frv. þurfi að tefja þingið lengi. Það er gamall kunningi og hefir verið til umr. á 3 þingum. Á síðasta þingi komst það í gegnum þessa hv. deild, en dagaði uppi í hv. Ed. — Í greinargerð fyrir frv. er dregið á ástæðurnar, sem til þess liggja, og eru þær svo margteknar fram, að óþarfi virðist að rifja þær upp nú. En af því að hjer er mikið af nýjum hv. þm., sem ef til vill hafa ekki kynt sjer málið, þá ætla jeg að fara um það nokkrum orðum.

Það er farið fram á það, að Hróars-

tunguhjeraði verði skift í tvent, og verði Borgarfjörður sjerstakt læknishjerað, en hitt hjeraðið myndist af Hjeraðsnreppum þess núverandi Hróarstunguhjeraðs.

Eins og nú er ástatt, verða Hjeraðsbúar Hróarstungulæknishjeraðs að sækja lækni ýmist að Brekku í Fljótsdal, ofan til Borgarfjarðar eða til Vopnafjarðar. Hver þessi leið, sem valin er í hvert sinn, er löng og erfið, og oft um seinan hægt að ná til lækni í bráðum tilfellum. Síðan bústaður læknisins var fluttur til Borgarfjarðar má svo heita, að Hjeraðshreppar þess hjerads sjeu læknislausir. Borgarfjarðarlæknirinn er mjög lítið sóttur af Hjeraði, sem stafar mest af því, hvað fjallvegurinn á milli er vondur yfirferðar. Hitt verður því oft úr, að menn brjótast til Vopnafj. eða upp í Brekku, en þeir lækna hafa að sjálfsgöðu oftstörfumað gegna í sínum hjeruðum, og því alls óvíst, að þeir geli farið, þegar búið er að brjótast þessar dýru ferðir. Allir geta því sjeð, að þetta ástand er óþolandi. Reynslan er búið að sýna það, að Borgfirðingar og Hjeraðsbúar geta aldrei sameinast hjeðan af um einn lækni, og virðist þá eina ráðið að skifta þessu læknishjeraði í tvö hjeruð.

Því hefir verið haldið fram, að með því að skifta hjeruðunum yrðu hjeruðin nýju rýr og yrði erfiðt að fá lækna í þau. Mjer finst nokkur bót ráðin á þessu með launalögunum nýju, þar sem hjeruðin eru flokkuð eftir gæðum og erfiðleikum.

Það má líka á það benda, að þjóðin vill hafa lækna. Hún vill vinna til, að borga þeim vel, af því þeirra er brýn þörf. Og jeg veit ekki, hvar þörf er, ef ekki þarna.

Jeg vænti þess, að þessi hv. deild taki

málinu eins vel og hún gerði síðast. — Það er svo þaulrætti, að óþarfi er að skipa því til nefndar.

Þorsteinn Jónsson: Hv. flm. (B H.) hefir gert grein fyrir þessu frv. En af því, að hjer er allmikið nýrra þm., þá ætlaði jeg að minnast á ýmislegt, sem þyrfti ef til vill frekari skýringar við.

Þeir, sem kynna sjer þetta mál, reka augun í það, að ef Hróarstungulæknishjeraði væri skift sundur í tvö læknishjeruð, þá yrðu þau læknishjeruð fámennt. Eins og kunnugt er, þá er hjer-aðið nú mjög víðlent, og það, sem verra er, að þar eru torfærur miklar innan hjeraðs. Á fjallveginum, sem klýfur Borgarfjörð frá Hjeraðinu, eru miklar torfærur, og er kafli af þeirri leið mjög hættulegur á vetrum, hinar svo kölluðu Njarðvíkurskriður.

Um Hjerað renna 3 stórar, sem þráfaldlega eru ófærar, Lagarfljót, Jökulsá á Dal og Selfljót. Það má því heita frágangssök fyrir þá, sem lengst búa, t. d. Jökulsárhliðarmenn, að sækja lækni til Borgarfjarðar. Þegar íbúar Hróarstungulæknishjeraðs vitja í mörgum tilfellum læknis á Vopnafirði eða Brekku, þá verður það oft árangurslaust, því læknarnir þar eru bundnir við læknisstörf í sínum hjeruðum, og eru auk þess ekki skyldir að gegna vitjunum úr öðrum læknishjeruðum, þótt þeir geri það, þegar þeir sjá sjer fært.

Þótt jeg telji rjett að fjölga ekki embættismönnum, þá verða læknar að vera undantekningar. Það er ómögulegt að komast hjá að fjölga þeim, enda krefst þjóðin þess. Hún sjer ekki eftir því fje, sem til þeirra gengur. — Jeg vil benda á það, að hvert mannslíf er dýrt, og er það tvisýnn sparnaður að hafa of fáa lækna. — Það væri ef til

vill viðkunnanlegra, að málið færi í nefnd, en jeg get þó fallist á þá till., sem fram er komin, að það fari nefndarlausl í gegnum þingið, til þess að meiri líkur sjeu til, að frv. verði að lögum á þessu þingi. Það var óhæfilegur dráttur á þessu máli í fyrra, og þess vegna dagaði það uppi. Menn voru yfirleitt á því, að lofa því fram að ganga, en það mun hafa verið af skeytingarleysi hv. Ed., að það varð ekki að lögum. Jeg vona, að frv. vegni betur í þetta sinn.

Stefán Stefánsson: Jeg bjóst ekki við, að frv. um myndun nýrra læknishjeraða kæmu nú fram, þar sem ákveðið er, að þingi skuli slitið í næstu viku. Jeg játa það að visu fúslega, að þetta mál, sem hjer liggur fyrir, er nauðsynjamál, en þau eru fleiri samskonar. Verði það nú tekið fyrir, þá má búast við, að 3—4 samskonar fylgi á eftir. Jeg mun þá t. d. flytja frv. um sjerstakt læknishjerað í Ólafsfirði, enda hefi jeg fengið áskorun um það, og tel mig þá neyddan til að bera það fram.

Jeg tel sjálfsagt, að þetta frv. fari til allsherjarnefndar, og verði þar athugað í sambandi við önnur samskonar frv., sem eflaust koma fram. Tíminn er að visu naumur, en þó hygg jeg, að þó frv. verði fleiri en þetta eina, þá tefji þau ekki fremur þingið, sje nokkurt þeirra tekið fyrir á annað borð, því þau munu flest geta fylgst að.

Atvinnumálaráðherra (S. J.): Jeg ætlaði að eins að mótmæla einni setningu úr ræðu hv. 1. þm. N.-M. (Þorst. J.). Hann talaði um trassaskap hv. Ed. Þetta tel jeg ómakleg orð, og ætla ekki að borga fyrir þau með öðru en því, að lýsa því yfir, að þetta frv. kom seint

til deildarinnar, og mörg stórmál voru fyrir. Ýmsir voru frv. velviljaðir, og þar á meðal jeg, en það gat ekki unnist tími til að afgreiða málið. Það var því engum trassaskap um að kenna, og held jeg, að yfirleitt sje óþarfi að brigsla hv. Ed. um það.

Pjetur Jónsson: Það er ekki hægt að neita því um þau læknafrv., sem hafa verið lögð fyrir þingið, að það mæli oftast mikið með þeim, af því að svo er háttað á voru landi, að víða er erfitt að ná til lækna, og einmitt í þessu hjæraði, sem hjer er um að ræða, getur það stundum borið við, að ómögulegt sje að hafa not af lækni, hversu brýn sem þörfin er.

En það var eitþ orð hjá 1. þm. N.-M. (Þorst. J.), sem gerir það, að jeg stend upp. — Hann sagði, að þjóðin væri með því að fjölga læknum. Já, jeg hefi nú ekki orðið var við það, að þjóðin vildi fjölga embættismönnum eða leggja í aukinn kostnað við það. Það ganga þvert á móti sífeldar þrjedikanir á móti fjölgun embætta. En hitt er satt, að það er eins um lækinn eins og prestinn. Enginn vill missa prestinn sinn, og allir vilja fjölgun lækna í kringum sig, ef þetta kostar þá ekkert sjerstaklega. En þegar verið er að ræða um það, að láta lækna hafa eitthvað af launum frá mönnunum sjálfum, eða með öðrum orðum láta borgun fyrir aukaverk hækka aðkröntali lítills háttar í áttina til móts við alt annað, svo að landssjóður þurfi minna að hækka laun þeirra, þá virðist viljinn dofnaður; þá verður helst að hallast að þeirri skoðun, að þjóðin vilji ekki hafa lækna. Sama er með það, ef menn ættu að borga prestunum sjálfir. Þá

held jeg, að menn vildu helst hafa þá fáa, og þættust komast af með það. — Það er víst svo, að alþýðan vill gjarnan hafa embættismennina, ef hún að eins ekki þarf að borga þeim úr eigin vasa.

En hvað þau vandræði snertir, að geta látið menn undantekningarlaust eiga kost á læknishjálp, hvar sem er, með framkvæmanlegum tilkostnaði, þá álit jeg, að hv. þing verði að athuga það mál í heild, og þetta frv. í sambandi við það.

Þorsteinn Jónsson: Það var út af orðum hv. þm. S.-Þ. (P. J.), sem jeg vildi gera örlítla athugasemd. Honum virðist það víst vera af því, að þjóðin kæri sig ekki um að hafa fleiri lækna, að hjer í þessari hv. deild hefir verið staðið á móti því, að taxti lækna væri hækkaður, en það, að menn stóðu á móti því, var alls ekki af þeirri ástæðu, að deildarmönnum þættu lækna vera nógu margir í landinu, heldur af því, að þeim fanst það vera skylda hins opinbera að hjálpa þeim, sem veikir væru, með því að borga úr sameiginlegum sjóði til lækna. Og þá var hin sjálfsagða leið sú, að bæta fastalaun lækna, en hækka ekki taxa þeirra. Þessa aðferð álit jeg rjetta. Það er þjóðarhagnaður, að menn geti haldið heilsu og lifað í landinu.

Hvað það snertir, sem hæstv. atvinnumálaráðherra (S. J.) sagði, að það hefði ekki verið af trassaskap hv. Ed., að málið dagaði þar uppi, þá verð jeg að halda fast við það, að málið kom nógu snemma til þeirrar hv. deildar, til þess að hægt hefði verið að afgr. það, ekki síst vegna þess, að það var ekkert stórmál, sem hefði þurft að tefja

Skipun læknishjæraða [Bakkahjærað].

deildina lengi. En hvað því viðvíkur, að inn í þessa deild þurfi að koma 4—5 mál önnur, líks eðlis, ef þetta mál kemst að, þá skil jeg það ekki. Mjer virðist þá koma fram algerlega ósæm-ileg hreppapólitik. Mjer er það ljóst, að viðar er þörf á læknaþjölgun en í hinu núverandi Hróarstunguhjæraði, en hjer fer með slík mál sem margt annað, að það er ekki hægt að koma öllum nauðsynjamálum fram í einu. Allsherjarnefnd leit svo á á síðasta þingi, að skiftingin á Hróarstungulæknishjæraði ætti að ganga fyrir skiftingu á öðrum læknishjeruðum.

Það er svo að sjá, sem háttv. 1. þm. Eyf. (St. St.) hefði ekki hugsað sjer að koma fram með frv. um það, að skifta Siglufjarðarlæknishjæraði, fyr en þetta frv. var komið fram, svo að jeg álit, að sú skifting mætti þá biða dálítið lengur. Og það verð jeg að benda hv. þm. (St. St.) á, að það á betur við, að greiða þá hreint og beint atkvæði á móti þessu frv., heldur en að koma með frv. vegna þess, að þetta frv. er fram komið, og þar með reyna að fella þetta frv. með því.

Flm. (Björn Hallsson): Hv. samþm. minn (Þorst. J.) hefir að mestu tekið af mjer ómakið með því að svara hv. þm. S.-Þ. (P.J.). Sá hv. þm. (P. J.) sagði, að það hefði komið fram hjer á Alþingi, að þjóðin vildi ekki sjerstaklega fjölga læknum, en jeg verð að mótmæla því, að það sje ekki þjóðarvilji að fjölga læknum sjerstaklega fram yfir aðra embættismenn, og jeg veit, að í mínu kjördæmi er það talið sjerstaklega nauðsynlegt að hafa lækna eftir þörfum, þótt aðrir embættismenn sjeu hlutfallslega ekki eins margir, svo

að þetta er ekki rjett, í það minsta þar sem jeg þekki til.

Í því sambandi get jeg bent á það, að í mínu kjördæmi er bæði erfitt samsteypuprestakall og erfitt læknishjærað, og leggja hjæraðsbúar miklu meiri áherslu á skiftingu læknishjæraðsins en prestakallsins. Þetta er líka eðlilegt, þar sem líf margra manna getur verið undir lækni komið, en það er ekki hægt að segja um prestsþjónustu.

Jeg verð að taka undir það með hv. samþm. mínum (Þorst. J.), að það væri undarlegt, ef þetta mál gæti ekki gengið fram nema því að eins, að svo og svo mörg önnur mál, því skyld, nái fram að ganga, heldur virðist mjer þvert á móti, að önnur hliðstæð mál ættu einmitt frekar að ná samþ. hv. deildar síðar, ef þetta er áður samþ., svo að jeg sje enga þörf á að vísa málinu til nefndar.

Eiríkur Einarsson: Það er eingöngu til að minna á það, að Árnesingar voru einir þeirra, sem á síðasta þingi sóttu í það horf, að fá læknum fjölgað, og vildi jeg, úr því að minst var á þetta mál, þá með tilliti til þess, að þetta væri aukabíng, og ætti að verða mjög stutt, benda á, að rjettara væri að láta þetta frv., sem önnur slík, biða næsta reglulegs þings. En jeg verð að segja fyrir mig, að úr því að þetta frv. er fram komið frá hv. þm. N.-M. (B. H. og Þorst. J.), þá mun jeg ekki leggjast á móti því, að það nái fram að ganga, ef tím-inn leyfir, og vona jeg, ef hv. Alþingi tekur vel þessu frv., að önnur frv., því skyld, nái þá einnig framgangi á næsta þingi. En jeg verð að andmæla því, að nú verði rutt inn á þetta þing mörgum frv., og það er einungis af þeirri ástæðu,

Útrýming fjárkláða.

að við Árnesingarnir berum eigi fram að þessu sinni samskonar frv., en sist vegna þess, að þörf Árnesinga til lækna-fjölgunar sje ekki eins brýn og ann-ara, er hafa sömu óskir fram að bera.

Hefir sýslunefnd Árnesinga skorað á okkur, þm. kjördæmisins, að sjá um, að læknum verði fjölgað í sýslunni, og má hv. þingdeild geta nærri, að Árnes-ingar óska þessa ekki að ástæðulausu, og ætti í því sambandi að nægja að benda á, hver fólksfjöldi er þar í hjer-uðum, og hvernig stórárnar þar eystra gera einatt erfiðt að vitja lækni. En á þetta reynir venjulega mest, þegar lífið liggur við.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls 305) með 14 : 5 atkv.

Nefndarálit kom ekki. Var frv. því aldrei tekið til 2. umr. og varð

ekki útrætt.

4. Útrýming fjárkláða.

Á 7. fundi í Nd., fimtudaginn 19. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um ráðstafanir til útrýmingar fjárkláða (A. 27).

Á 9. fundi í Nd., laugardaginn 21. febr., var frv. tekið til 1. umr

Flm. (Bjarni Jónsson): Það mun vera

kunnugt þeim mönnum, sem setið hafa á síðustu þingum, að komið hafa til-mæli ár eftir ár, sjerstaklega úr mínu kjördæmi, bæði þingmálafundargerðir og annarskonar ávörp, um það, að reyna að komast fyrir rætur þessa illa sjúk-dóms, sem spillir svo mjög fje og þeim afurðum, sem bændur eiga að fá af þessum fjárstofni sínum, bæði til sölu og eigin notkunar, og þar sem svo er nú, að þetta er sá atvinnuvegur, sem öll fjárframleiðsla bænda hvílir á, má sjálfsagt vænta þess, að hv. þm. snú-ist vel við slíkri málaleitun.

Jeg vil að eins nefna það, að þessi tilraun, sem gerð var fyrir nokkrum árum, mistókst, og að hún mistókst af því, að ekki var hlýtt þeirri reglu, að líta í einhverja góða dýralækninga-bók, eða leita ráða hjá dýralækni.

Það, sem mönnum yfirsást, var að þetta eina bað drepur ekki eggín, og þegar tímar líða, kemur nýr maur úr hverju eggi, og þegar ekki er baðað á milli þess, að sá nýi maur skriður úr eggínu, og þess, að hann verpir nýj-um eggjum, þá verður baðið ónýtt, eins og gefur að skilja.

Þess vegna verður það nauðsynlegt, eins og líka er sett hjer í frv., að hafa böðin tvö, með stuttu millibili, og þá er ekki að eins von, heldur líka vissa fyrir, að fjárkláðanum verði útrýmt, ef öll forstaða málsins er með fullri skyn-semi.

Jeg þykist nú vita, að landbúnaður-inn eigi svo marga og mikla formæl-endur, að þessu frv. þurfi ekki að biðja vægðar, að því verði vísað til landbún-aðarnefndar og hún af gnægð síns vís-dóms færi það í þann búning, sem henni þykir best henta, og láti það ganga fram nú á þinginu.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til landbúnaðarnefndar (sjá A. bls. 304) með 16 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki. Var frv. því aldrei tekið til 2. umr. og varð

ekki útrætt.

5. Laun embættismanna.

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 18. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um breyting á lögum nr. 71, 28. nóv. 1919, um laun embættismanna (A. 29).

Á 8. fundi í Nd., föstudaginn 20. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Þorsteinn Jónsson): Jeg þarf ekki að vera margorður um frv. þetta. Sú er í stuttu máli saga málsins, að læknafundurinn í fyrra lagði það til, að læknirinn í Hróarstunguhjæraði væri í hæsta launaflokki. En launanefndin gerði ýmsar breytingar á till. læknafundarins, og ein meðal þeirra var sú, að nefndum lækni var skipað í 2. launaflokk. Deildin feldi allar breytingar launanefndar viðvikjandi flokkun læknishjæraðanna, nema þessa eina; það varð ofan á, að lækninum í Hróarstunguhjæraði var skipað í 2. launaf. Jeg hygg, að þetta hafi verið samþ. af miskilningi, og jeg hafði hugsað mjer að fá hann leiðrjettan. Þessi leiðrjett-
Alpt. 1920. C. (32. löggjafarþing).

in er eigi síst nauðsynleg, ef frv. það verður samþ., sem hjer var á ferðinni í gær, um skiftingu Hróarstunguhjæraðs í tvö læknishjeruð. Ef það verður samþykkt, verða aukatekjur læknanna í Hróarstunguhjæraði og Bakkahjæraði svo litlar, að sjálfsagt er að skipa honum í hæsta launaflokk, því að grundvöllur sá, sem sjerstaklega var bygt á í fyrra, voru aukatekjurnar.

Jeg vona því, að hv. deild leyfi frv. að ganga til 2. umr. og sigla í kjölfar frv. um skiftingu Hróarstunguhjæraðs.

Þórarinn Jónsson: Jeg vil stinga upp á, að frv. verði vísað til sömu nefndar og hefir launamálin til meðferðar.

Pjetur Ottesen: Jeg vil leggja það til, að frv. verði vísað til fjárveitinganefndar, því að það fer fram á aukin útgjöld úr landssjóði.

Pjetur Jónsson: Mjer skilst, að mál-ið eigi ekki heima í fjárveitinganefnd. Það stendur í nánú sambandi við annað mál, sem heyrir alls ekki undir þessa nefnd. Ef hjæraðinu verður skift í tvent, verður tiltekið í sömu lögum, í hverjum launaflokki þau skulu vera.

Sveinn Björnsson: Jeg kann því illa, að fjárveitinganefnd megi ekki hafa áhrif á þetta mál, sem fer fram á aukin útgjöld úr landssjóði. Jeg tel sjálfsagt, að hún fái að gera till. um það, hvort þessi útgjöld skuli eiga sjer stað eða ekki. En hún gæti að sjálfsögðu borið ráð sín saman við nefnd þá, sem fjallar um hjæraðsskiftinguna.

Flm. (Þorsteinn Jónsson): Þótt jeg telji enga þörf á að vísa málinu til

Skipun læknishjeraða [Kjalar-neshjerað].

nefndar, tel jeg rjettast, ef það fer á annað borð í nefnd, að því verði vísað til allsherjarnefndar, þar sem það er náskýlt málinu um skiftingu Hróarstunguhjeraðs í tvö læknishjeruð. Þó að þetta sje fjárhagslegt atriði og sje að því leyti skýlt fjárveitinganefnd, getur allsherjarnefnd borið sig saman við hana. Það er algengt, þegar um slík mál sem þetta er að ræða.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2 umr. með 14 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 305) með 14 : 7 atkv.

Nefndarátt kom ekki. Var frv. því aldrei tekið til 2 umr. og varð

ekki útrætt.

6. Skipun læknishjeraða [Kjalar-neshjerað].

Á 7. fundi í Nd., fimtudaginn 19. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um breyting á lögum nr. 34, 16. nóv. 1907, um skipun læknishjeraða o. fl. (A. 41)

Á 9. fundi í Nd., laugardaginn 21. febr., var frv. tekið til 1. umr

Flm. (Einar Þorgilsson): Þetta frv. er gamall kunningi hjer á Alþingi. — Samskonar frv. var flutt í Ed. í fyrra, komst þar í gegn og til Nd. Þar var það til 1. umr., en dagaði uppi sökum tímaskorts og málafjölda. Engu síður er þörf, að frv. nái fram að ganga. Greinargerðin ber með sjer þær ástæður, sem

að málinu liggja, en samt vil jeg leyfa mjer að skýra það ofurlítið nánar.

Í greinargerðinni er sagt, að Kjálnesingum sje ætlað að leita læknis til Hafnarfjarðar og sjeu þar með læknislausir. Þetta má ekki skilja svo, að Hafnarfjarðarlæknarnir sjeu ónýtir, heldur eru það erfiðleikarnir að nálgast þá, sem hjer er átt við. Þeir erfiðleikar eru bæði vetur og sumar, þó út yfir taki auðvitað á vetrum.

Eins og öllum er ljóst, þá er Svínaskarð ófært á vetrum, og verður því að fara í kringum Esjuna, og af því má skilja, að það er betra, að ekki liggi lífið við. Af þessum ástæðum verða Kjósarhreppsþúar, Kjálnesingar og Mosfellingar að vera án þess að leita læknis til Hafnarfjarðar og neyðast því til að fara til Reykjavíkur og leita lækna, sem alls ekki eru skuldir að sinna þeim, og geta þar að auki krafist þeirrar borgunar sem þeim list; þeir eru ekki skyldir til að fylgja neinum taxa.

Jeg vil leyfa mjer að geta eins dæmis, sem kjósandi einn í Kjósarhreppi sagði á kjósendafundi síðastl. haust. Hann handleggsbrotnaði og fór úr liði samtímis, og eðlilega varð að leita læknis til Hafnarfjarðar, sem þá var eigi viðlátinn, svo úrræðin urðu að snúa sjer til Reykjavíkur. Meðan þessu fór fram varð maðurinn að þola og biða. Hann sagði: Ef nokkrir alþingismenn hefðu orðið fyrir því að handleggsbrotna og fara úr liði hjer inni í Kjós um hátúnasláttinn, þá skil jeg ekki í, að þeir hefðu ekki fundið til samhygðar með þessum manni, eg þá mundi hv. deild ekki hafa verið hikandi í því, hvað hjer ætti að gera.

Jeg vona að hjer þurfi ekki frekari skýringar og að hv. deild lofi málinu að

ganga til 2. umr.; býst ekki við, að það komist hjá því að verða sett í nefnd, en kysi það þó helst.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 16 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 305) með 13 shlj. atkv.

Nefndarálið kom ekki. Var frv. því aldrei tekið til 2. umr. og varð

ekki útrætt.

7. Læknishjerað í Ólafsfirði.

Á 8. fundi í Nd., föstudaginn 20. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um sjerstakt læknishjerað í Ólafsfirði í Eyjafjarðarsýslu (A. 44).

Á 10. fundi í Nd., mánudaginn 23. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Fm. (Stefán Stefánsson): Jeg sje ekki þörf á því að fara mörgum orðum um þetta mál. Bæði var það til umræðu á síðasta þingi, og auk þess fylgdi þá skýrsla frá 149 kjösendum í Ólafsfirði um málið. Þessi skýrsla er mjög glögg, og með því að fá glöggar skýrslur um málið geta hv. þm. best sjeð, við hvaða kjör Ólafsfirðingar eiga að húa í þessu efni; jeg hefi því tekið helstu ástæðurnar, sem þar eru tilfærðar, upp í greinargerðina fyrir frv., en vil þó geta þess, að um 600 manns húa í Ólafsfirði, og að mikill fjöldi þessara

manna býr í sjálfu kauptúninu. Það verður því talsvert mikið fyrir þann lækni að gera, sem sest þar að, því að það er öllum kunnugt, að þegar margar húa saman á einum stað, er miklu meira fyrir lækni að gera þar heldur en þegar sami fólksfjöldi býr dreifður um stórt hjerað.

Ferð til næsta læknisseturs, Dalvíkur, kostar alt að 100 krónur. Það er því auðsætt og eðlilegt, að fátækt fólk kynski sjer við að leggja í slíkar ferðir nema í alvarlegustu tilfellum, og þó að þaðan sjeu margar ferðir farnar eftir lækni, þá er ekki full sönnun fyrir, hve mikil þörf læknis er þar. En þegar það getur auk þess borið við, að stundum sje alveg ómögulegt að ná til læknis, þá geta allir hv. þm. sjeð, hve óþolandi það er, að þá sjeu allar hjargir bannaðar.

Í gildandi fjárlögum eru Ólafsfirðingum ætlaðar 1500 kr. til þess að geta haft lækni þarna hjá sjer, en nú munu meðallæknislaun vera nokkuð á 7. þús. krónur; þeir þyrftu því að greiða úr eigin vasa yfir 5 þúsund krónur, til þess að geta notað þennan styrk. Þeir hafa mörgum sinnum lýst yfir því, að þeir geti ekki lagt þetta fje til, og hygg jeg, að enginn muni furða sig á því, þótt fátækt sveitarfjelag geti það ekki.

Jeg vil svo leyfa mjer að óska þess, að málinu verði vísað til allsherjarnefndar, svo að það verði tekið þar til meðferðar ásamt öðrum samkynja málum, sem þangað eru komin.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 305) með 17 shlj. atkv.

Nefndarálið kom ekki. Var frv. því aldrei tekið til 2. umr. og varð

ekki útrætt.

8. Hlunnindi handa nýjum banka.

Á 9. fundi í Nd., laugardaginn 21. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um heimild fyrir landsstjórnina til að veita ýms hlunnindi fyrirhuguðum nýjum banka í Reykjavík (A. 48).

Á 10. fundi í Nd., mánudaginn 23. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Sveinn Björnsson): Jeg vil taka það fram, að jeg og hv. meðflm. mínir flytjum þetta frv. samkvæmt til-mælum nokkurra manna hjer í Reykja-vík, og flytjum það eins og það kom fyrir. Jeg vil fyrir mitt leyti ekki segja, að jeg vilji gera öll þess orð að mín-um, en taldi sjálfsagt að flytja frv., til þess að koma þessu merkilega máli fyrir þingið.

Jeg skal vera stutturður; vona, að hv. deild leyfi þessu máli að ganga áfram og síðan til fjárhagsnefndar.

Það, að jeg vil greiða fyrir þessu máli, á rót sína að rekja til þess, að jeg er sannfærður um, að ef hjer kæmi upp nýr banki, einkabanki, myndi það í fyrsta lagi verða mjög heppileg sam-kegni við hina bankana, og auk þess væri full nauðsyn á aukinni peninga-veltu til ýmsra starfa.

Eins og menn vita, hefir öll viðskifta-velta aukist mjög mikið hjer, fram-

leiðslan aukist stórkostlega. Viðskifta-veltan frá fyrri árum er ekkert í sam-anburði við það, sem hún er nú. Þegar sú ástæðan er komin í viðbót, ann-aðhvort að auka starfsfje eldri hluta-bankans, eða stofna nýjan, og þegar þalað er um annaðhvort af þessu tvennu, held jeg, að menn hljóti að komast að þeirri niðurstöðu, að hyggilegra væri að stofna nýjan banka.

Það, sem ágreiningur getur orðið um, er það, að kann ske verði ekki farið fram á hæfileg hlunnindi, en jeg vil þá benda á, að það stendur meðal ann-ars, að skattfrelsið þyrfti ekki að standa lengur en á meðan samskonar rjett-indi Íslandsbanka giltu, sem mun vera um 12—13 ár enn þá.

Vona jeg svo, að nefndin taki þetta til athugunar. Skal jeg svo ekki lengja umr um það að sinni, en ef nefndinni þykir ástæða til að bera sig saman við stjórnarnefnd hlutafjeldagsins, til að komast að niðurstöðu um það, að þessi bankastofnun komist á fót með sam-komulagi, og ef nefndin þá vildi gera einhverjar kröfur um hlunnindi frá hálfu hins opinbera, þá gæti hún gert það, og væri æskilegt, að það yrði áð-ur en lengra er komið málinu hjer á þingi

Bjarni Jónsson: Jeg ætlaði mjer ekki að halda langa ræðu um þetta málefni, en jeg verð þó að segja, að mjer finst í allmikið ráðist. Ef hjer væru einhverj-ir þeir menn, sem óska að setja upp banka hjer, þykir mjer nær liggja að gefa banka landsins þau rjettindi, því að vel má, ef það þætti betur við eiga, breyta honum í hlutabanka. Jeg vildi helst víkja þeirri spurningu til hinnar nýju stjórnar, en jeg sje því miður ekki

hinn væntanlega atvinnumálaráðherra hjer inni, — hvort henni mundi það ljúft, að þetta væntanlega fjelag geti þegar fengið þau hin sömu rjettindi og landsins eigin bankastofnun hefir. En hins vegar mætti það kann 'ske þykja of mikið af mjer, manni með jafnlitla fjármálaþekkingu, að vilja ekki auka veltufje manna hjer í landinu, því að sjálfsagt á ekki að taka fje úr sparisjóði Landsbankans til að stofna með þennan nýja banka eða afla honum rekstrarfjár með þeim hætti, eða hvað?

Jeg ætla að flytja frv. um heimild til að gera Landsbankann að hlutabanka, og er það að eins ókomið. Það er ekkert sjerstakt, að einstaklingar eigi hluti í þjóðbönkum erlendis. Bankinn er undir stjórn ríkisins, og menn fengju þar sömu hlunnindi fyrir fje sitt og þeir myndu fá í hinum nýja banka. Þar að auki yrði það landsmönnum eins gagnlegt eins og að setja nýjan banka á stofn. Jeg þori að segja, að það hefði verið hyggilegra áður að stækka Landsbankann en að fá útlendinga til að setja slíkan seðlabanka sem Íslandsbanka á stofn. Og ef það hefði verið hyggilegra áður, þá er það hyggilegra nú, að styrkja stofnun, sem landið á sjálft, en að styrkja aðra til að keppa við stofnun landsins. Jeg þykist gera öllum rjett, þegar jeg kem fram með þessa till. mína. Ætla svo ekki að fjöl-yrða meira.

Jakob Möller: Háttv. þm. Dala. (B. J.) hefir að nokkru leyti tekið af mjer ómakið, því jeg ætlaði að koma fram með líka till., en jeg hefði þó mælt fram með henni nokkuð á annan veg en hann. Það er mikið talað um það, hvernig eigi að auka starfsfje Landsbankans.

Hann hefir sama og ekkert rekstrarfje, og ef hann með tímanum á að taka að sjer seðlaútgáfuna, þá verður að afla honum fjár á einhvern hátt. Best hygg jeg að mundi vera að afla fjárins innanlands að sem mestu leyti, og þá helst á þann hátt, að gera Landsbankann að hlutabanka að nokkru leyti. En ef þessi nýi banki yrði settur á stofn, þá virðist sú leið lokuð. Nýi bankinn verður frekar gróðafyrirtæki, og einstakir menn því fúsari að leggja fje sitt í hann. — Jeg er samdóma hv. 1. þm. Reykv. (Sv. B.) um, að það væri út af fyrir sig æskilegt að fá 3. bankann. Mjer finst hafa borið tilfinnanlega lítið á samkepn milli bankanna. Hvers vegna hafa útlánsvextir hækkað án þess að innlánsvextir hafi hækkað? — Bankarnir drýgja tekjurnar á ýmsan hátt, enda er gróðinn afskaplegur. Mjer finst ekki ósanngjarnt, að þeir, sem leggja fje í bankana, njóti gróða þeirra betur en þeir gera. — En það, sem þó mestu varðar, er að finna einhverja leið til að efla Landsbankann. Jeg geri ekki ráð fyrir, að þetta frv. eða frv. hv. þm. Dala. (B. J.) nái fram að ganga á þessu þingi. En málið má ekki lognast þannig út af, og þetta þing verður að gera einhverjar ráðstafanir til þess að halda því vakandi. Nú er hugsanlegt, að hinn fyrirhugaði nýi banki yrði stofnaður, þó að hann fái engin hlunnindi að þessu sinni, og verður þá að hafa gætur á því, hvort þeirri leið til að efla Landsbankann, að gera hann að hlutabanka, er ekki þar með lokað. En sú leið væri þó enn opin, að sameina þennan fyrirhugaða nýja banka og Landsbankann síðar, ef samkomulag gæti tekist um það. Gæti það þá verið æskilegt, að bankinn yrði stofnaður sem fyrst, en

nefndin, sem mál þetta fær til meðferðar, yrði þá að leita máls á því við forögungumenn fyrirtækisins.

Eins og bent hefir verið á, eru það margir aðalfjárafламenn landsins, sem standa fyrir hinum nýja banka og eru það að visu meðmæli, en á hinn bóginn augljóst, að rekstrarfje bankans verður þó aðallega tekið út úr hinum bönkunum, sem fyrir eru. Fjármagn bankanna mundi því varla aukast mikið við stofnun nýja bankans, og landinu yrði ekki mikill bagi að því, þó stofnunar hans yrði að bíða eitt ár. Og vil jeg að lokum brýna það fyrir háttv. nefnd, að hafa Landsbankann í huga, þegar hún fer að ræða þetta mál.

Flm. (Sveinn Björnsson): Jeg ætla sist að draga úr þeirri nauðsyn, sem er á að Landsbankinn verði efldur. En heppilegra tel jeg þó, að til sje 3. bankinn, sem einkabanki. Jeg á þar við, að það sje dálítið áfátt með rekstur beggja bankanna, að þeir hafi ekki fylgst með tímanum, og að viðskiftin sjeu ekki eins greið og nútíminn krefst. Vanti nýjan vönd að sópa til hvatningar þeim gömlu um umbætur. Jeg held, að það sje æskilegt, að því valdi í viðskiftalífínu, sem óumflýjanlega fylgir bönkunum, þegar þeir eru fáir, eins og hjer, verði dreift meira. Jeg held auk þess, að það sje rjett á takmörkum, að bankarnir geti annað þeim viðskiftum, sem eru, og því væri æskilegt að fá bætt úr því. Dýrtiðin hefir gert það að verkum, að peningabörfin hefir aukist; get jeg nefnt í því sambandi, að húsabyggingarbörfin er tilfinnanleg í Reykjavík, og jeg efast um, að bankarnir geti fullnægt því. Jeg fer ekki fram á það, að Alþingi búi til hengingaról á Landsbankann. Jeg geri ráð fyrir, að Alþingi fari ekki

lengra en það álitur fullkomlega forsvaranlegt. En svo nauðsynlegt er það í mínum augum að fá þriðja bankann, að jeg vona, að hv. deild stuðli að því, þó þetta frv. nái ekki fram að ganga á þessu þingi, þá er þó altaf unnið við að málið hefir verið tekið til ihugunar á þessu þingi. Á seinni árum hefir engin ákveðin uppástunga komið um þetta efni.

Bjarni Jónsson: Jeg vildi að eins láta í ljós þá skoðun mína, að jeg er ekki ýkja-trúaður á, að 3. banki bæti mikið úr þeim göllum á viðskiftalífínu í landinu, sem hv. 1. þm. Reykv. (Sv. B.) talaði um. Jeg hefi sjeð fleiri en 3 menn ganga í fjelag, til að bæta sinn eigin hag. En Landsbankinn á að vera svo sterkur, að hann geti haldið því niðri. Það er saga að segja frá því, þegar jeg kom fyrst í bankaráð Íslandsbanka. Jeg spurði, hvers vegna vextir væru svo háir. Þeir í Íslandsbanka svöruðu því, að það væri vegna Landsbankans, því að hann þyrfti að nota svo mikið erlent lánsfje og gæti því ekki staðist samkepnina, nema með svona háum vöxtum. Jeg gerðist ekki ánægður og fór í Landsbankann og spurði, hvort þetta væri satt, og svarið var játandi. Það þyrfti því að gera Landsbankann svo völdugan, að hann gæti haft þau áhrif, sem hinn nýi banki á að hafa.

ATKVGR.

Frv. vísað til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 302) með 17 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 17. fundi í Nd., föstudaginn 27. febr., var fram haldið 1. umr. um frv. (A. 48, n. 155).

Förseti tók málið af dagskrá.

Á 18. fundi í Nd., laugardaginn 28. febr., var aflur fram haldið 1. um r. um frv.

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigða var leitað, en nægur atkv.-fjöldi fekst ekki.

Fr. var ekki á dagskrá tekið framur og varð

ekki útrætt.

9. Skipaferðir milli Íslands og Gautaborgar.

Á 10. fundi í Nd., mánudaginn 23. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um heimild handa stjórninni til þess að greiða styrk af ríkisfje til beinna skipaferða milli Íslands og Gautaborgar (A. 66).

Á 11. fundi í Nd., þriðjudaginn 24. febr., var frv. tekið til 1. um r.

Of skamt liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með öllum gr. atkv.

Flm. (Bjarni Jónsson): Mönnun er kunnugt um það, að til Svíþjóðar selst hjeðan kjöt, ull og sild. Jeg hafði ástæðu til þess áður á árum að skifta mjer af kjötsölu, og fór þangað með Jóni á Gautlöndum, og hygg, að við höfum komið einhverju til leiðar í

þeirri ferð. Þó lítið verði nú um sölu þangað, þá er það af því, að það legst óþarflega mikill kostnaður á flutninginn, einkum frá Kaupmannahöfn og þangað. Kostnaðurinn eykst að vísu ekki svo mjög við flutning vörunnar frá Kaupmannahöfn til Málmhauga, heldur þaðan með járnbrautunum og skurðflutningnum til Stokkhólms.

Um ullina er hjer raunar ekki eins mikið að ræða eins og sildina og kjötið. Og þar að auki er eins að geta, að ef vörunar liggja í Kaupmannahöfn, og ekki seldar öðruvísi en til stórsala í Svíþjóð, þá getur svo farið, að fyrir þær fáist enn þá minna en ef menn ættu þar geymslustað og hefðu mann til að selja þar fyrir sig. Og það segja mjer kunnugir menn, að hefði geymslustaður verið í Stokkhólmi, þá hefði fengist hjá smásöllum miklu hærra verð en boðist hefir, svo að menn hefðu mátt vel við una. Þar sem nú má ganga út frá því, að geymslan hefði ekki þurft að verða neinum mun dýrari, hefði verið heimild til þess, fyrir landið, þá er auðsætt, að þetta verður beinn gróði, bæði á kjöti og sild, sem seld væri. Og til að fá því framgengt ætti að vera vel til vinnandi fyrir landið að styrkja slíkar beinar skipagöngur. Þess má geta, að nærri í hvert skifti, sem skip færi með kjöt eða sild, mundi fást fullfermi hina leiðina, og borgar það sig vel; jeg nefni viðinn sjerstaklega, vegna þess, að þaðan mun mest keypt af honum, þó að margt megi þar kaupa af öðrum vörum. Geta má þess og í sambandi við hitt málið, sem á undan var, að fengi Ísland sína sjerstöku mynt, þá myndi verða keypt miklu meira frá Svíþjóð. En þessi mikli gengismunur á sænskum og dönskum krónum gerir Íslendingum mjög erfitt

að skifta mikið þar. Ef þessi styrkur er veittur, þá mundi sænska stjórnin ekki verða eftirbátur í að veita styrk líka; það hefi jeg eftir brjefum og viðtali, sjerstaklega eftir brjefum frá sænskum þingmönnum. Þeir hafa mikinn hug á því að auka sambandið hjer við land. Enn fremur er oft talað um, að Sviar fari hingað skemtiferðir, til að sjá land þetta og kynast þjóð vorri, og má telja það nýja kröfu til að koma á þessum beinu ferðum.

Menn munu nú kann ské segja það, að það sjeu ekki miklir örðugleikar á að komast hingað til lands, en það er nú samt svo, að menn verða leiðir á að þurfa að halda uppi fyrirspurnum og brjefaskriftum um, hve nær þetta og þetta skip eigi að fara, og svo þegar þeir eru búnir að fá vissu sína, þá er oft búið að selja alla farmiða.

Jeg man t. d. eftir því, þegar Ragnar Lundborg kom hingað, að hann hafði fengið loforð fyrir að komast hingað með ákveðinni ferð, en svo var hann svikinn og hafði af því mikinn бага. — Jeg skil svo þessa heimild, að stjórnin ætti, undir öllum kringumstæðum, að veita þetta fje, ef annað, jafnmikið, fengist frá sænskri hlið. Jeg er ekki í vafa um, að þetta mun verða kallað fjáraustur, eins og mönnum hættir við að kalla allar veitingar úr landssjóði, en þetta eru peningar, sem vel er varið, og jeg vil benda mönnum á, að ef þetta gæti útvegað mönnum betra verð á kjöti og öðrum vörum í Svíþjóð, þá er vel til vinnandi.

Jeg vona, að hv. deild taki þessu máli vel og sjái, að hjer er von um hagnað, bæði fyrir landbúnað og sjávarútveg.

Magnús Kristjánsson: Jeg vil að eins

lýsa því yfir, að mjer finst mál þetta of lítið undirbúið til þess, að það geti fengið afgreiðslu á þessu þingi.

Jeg hefði viljað, að slíkt mál hefði komið frá stjórninni, og að fylgt hefðu því öll þau skilríki og allar þær upplýsingar, sem nauðsynlegar eru.

Jeg efast um, eftir öllu útliti að dæma, að við myndum njóta eins mikils góðs af þessum ferðum, ef þær kæmst á, eins og hv. þm. Dala. (B. J.) hjelt fram. Jeg álit óþarflega mikið gert úr þeim hlunnindum, sem landið mundi öðlast af þessu. Jeg er í vafa um, að okkur hlytist nokkuð gott af því. Mjer þykir ekki ugglaustr um, að ógagn kynni að geta hlotist af því, að greiða götu þessarar þjóðar til atvinnurekstrar hjer á landi. Ef svo væri, þá veit jeg, að hv. þm. Dala. (B. J.) er svo viðkvæmur fyrir íslensku þjóðerni, að hann vill ekki, að það biði á neinn hátt tjón af sambandi við aðrar þjóðir. Jeg álit það stefnu Svíanna að framleiða hjer svo mikið af síld, sem þeir þurfa, ekki einungis til heimanotkunar, heldur einnig það, sem þeir geta flutt út til annara landa. Og ef þetta liggur á bak við, þá sjá allir, hve eftirsóknarvert það er fyrir okkur, að ætla að styrkja þá til þess.

Hvað því viðvikur, að það sje óhagur fyrir okkur, að varan gangi í gegnum Kaupmannahöfn, þá get jeg ímyndað mjer, að sama ætti sjer stað, þótt hún gangi í gegnum Gautaborg, því víst er það, að Sviar nota ekki sjálfir alla síldina, heldur flytja mikið af henni út. Og þá verður sama uppi á teningnum fyrir okkur, og álit jeg engu ver farið, þó að Kaupmannahöfn sje höfð sem millistöð, en þó að Gautaborg væri það. Mjer finst nauðsynlegt, að málinu sje vísað til nefndar, og þá

líklega helst til fjárveitinganefndar, og mjer þykir líklegt, að nefndin liti svo á, að þessi fjárveiting megi biða næsta þings.

Það er alt útlit fyrir, að ekki verði eins erfitt að fá skip á leigu eins og undanfarið. Þess verður vonandi heldur ekki langt að biða, að Eimskipafjellaginu okkar vaxi svo fiskur um hrygg, að það geti eignast fleiri skip, svo það geti betur fullnægt þörfum okkar. Þar að auki finst mjer það allóviðfeldið að fara að veita erlendum fjelögum styrk til að halda uppi ferðum hingað, og þótti, sem sagt, hv. þm. Dala. (B. J.) gera helst til mikið úr þeim hlunnindum, sem af þessum ferðum myndu leiða fyrir þjóð vora.

Gísli Sveinsson: Jeg stend að eins upp vegna þess, að mjer væri forvitni á að vita hjá flm. (B. J.), hvort nokkurt tilboð lægi frammi frá Svium til að takast á hendur ferðir þessar.

Hv. frsm. (B. J.) gat þess, að það lægi ekkert beinna við, að Svíar tækju ferðir þessar að sjer, frekar en við Íslendingar, en viðvíkjandi þessu atriði, að komið gæti til mála, að við hjeldum uppi ferðunum, vil jeg leyfa mjer að gefa nokkrar upplýsingar.

Fyrir samgöngumálanefnd liggur tilboð, afhent henni af landsstjórninni, frá Falk í Stavanger, þess efnis, hvort Íslendingar vilji styrkja beinar ferðir til Noregs, eða stuðla að því með fjárfrahlögum, að beinar skipaferðir komist hjer á milli.

Samgöngumálanefnd gat auðvitað ekkert um þetta sagt upp á sitt eindæmi, en sneri sjer til Eimskipafjellagsins. Framkvæmdarstjóri Eimskipafjellagsins ljet það í ljós, að hjá því fje-
Alþt. 1920. C. (32. löggjafarþing).

lagi væru engin tök til að hafa á hendi slíkar ferðir, því til þess þyrfti fjelagið að eiga 4 skip, en ætti að eins 2. Samgöngumálanefnd gat því ekkert gert frekara við málið að þessu sinni, og vildi ekki fara fram á það, að veittur yrði styrkur til að halda uppi slíkum ferðum. Hún áleit þetta framtíðarmál, sem ekki væri hægt að framkvæma nú í svipinn, og gaf því að öðru leyti hlý orð meðferðis aftur til stjórnarinnar.

Þessu máli er mjög líkt komið og því, sem hjer er til umr., og þó er það, sem hjer er verið að ræða, sýnu óákveðnara og að öllu leyti ver undirbúið.

Hjer er verið að ræða um það, að veita fje út í bláinn, án þess að nokkur viti, hvernig á að haga ferðunum o. s. frv. En það getur engum dulist, að hjer þarf að liggja meira fyrir, ef nokkuð á að útkljá í málinu. Það er því mín till., að málinu verði vísað til samgöngumálanefndar, en vafalaust afgreiðir hún það ekki um sinn, fremur en hitt málið, er jeg nefndi.

Flm. (Bjarni Jónsson): Jeg hefi hlýtt á mál manna, og orðið dálítið hvumsa við að heyra menn tala um þetta undirbúningsleysi.

Nokkur ár eru síðan að þingið veitti styrk til að halda uppi ferðum milli Íslands og Gautaborgar, og var þá enginn styrkur af Svía hálfu. Undirbúningur frá hálfu flutningsmannsins er sá sami og þá, en undirbúningur af rás viðburðanna er miklu meiri nú, því nú getur verið að bráðliggi á, að þessar ferðir hefjist.

Þá vil jeg snúa mjer að hv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), sem fáraðist um það, að

enginn hefði boðist til að taka að sjer ferðir þessar. Jeg veit ekki til, að um neitt útboð hafi hjer verið að ræða, svo það er naumast von á því, að nokkur tilbóð hafi komið. En engan vafa tel jeg á því, að næg boð mundu fást þegar til kæmi.

Mjer er kunnugt um það, að 2 eru menn í Gautaborg, sem hafa auglýst, að þeir tækju að sjer að halda uppi ferðum milli landa, og get jeg búist við, að þeir myndu fáanlegir til að taka að sjer þessar ferðir, en vil þó ekkert á þeim byggja, þar sem tvennum sögum fer af traustleik þeirra.

Jeg hefði ekki látið mig þetta mál svo miklu skifta, hefði jeg vítað það, að einhver var fenginn til að halda uppi þessum ferðum, en einmitt vegna þess, að jeg vissi, að enginn var fenginn, og vegna þess, að jeg hugði, að enginn vildi taka að sjer ferðirnar, nema fá styrk til þess, einkum ekkert sænskt fjelag, þá hefi jeg komið með mál þetta hjer inn á þingið.

Satt er það hjá hv. þm. V.-Sk. (G. Sv.), sem hann hafði eftir Eimskipafjelagsforstjóra, að það fjelag hafi ekki skipastól til að takast slíkar ferðir á hendur, eða halda uppi sambandi við Ísland og Noreg, eða Ísland og Svíþjóð. Jeg er ekki í vafa um það, að við verðum þess megnugir í framtíðinni að annast allar okkar ferðir sjálfir, en þá getur þessi styrkur fallið niður eða gengið til ísl. fjelags. En þar sem jeg hafði búist við styrk frá Svíþjóð, þá finst mjer ekki fjarri, að við látum eitthvað af hendi rakna, svo að ferðirnar geti hafist nú þegar. Jeg sje ekki, að af þessu þyrfti nein hætta að stafa, hvorki fyrir land eða þjóð; alt eftirlit myndi verða í höndum stjórnarinnar, og hún gæti því beitt valdi sínu eftir því, sem

hún áliti best og hagkvæmast. Satt er það hjá hv. þm. Ak. (M. K.), að viðkunnanlegra hefði verið, að þetta hefði komið frá stjórninni. En ekki er jeg stjórn og ekki gat jeg ráðið því, að hún kæmi með málið fyrir þing, en einmitt þess vegna flutti jeg það, að jeg vildi verða hjer að gagni, ef auðið væri, og reyna að forða landinu frá tjóni af vanasvefni stjórnarinnar.

Það breytir engu um rjettmæti þessa máls, hver það ber fram, og vænti jeg þess, að málið verði ekki látið gjalda þess, þó að það komi frá mjer, en ekki stjórninni.

Hv. sami þm. (M. K.) gerði lítið úr þeim ágóða, sem yrði fenginn með því að flytja sildina beint til Svíþjóðar og geyma hana þar, þar til hún seldist. En þess er ekki að dyljast, að vjer höfum, að minsta kosti í ár, tapað á því, að sildin var flutt hjeðan til Kaupmannahafnar og geymd þar, en ekki flutt beint til Svíþjóðar. Okkur velviljað fjelag í Svíþjóð hefir reynt að selja sildina fyrir betra verð. Þetta fjelag ætlar að vinna að heill beggja landanna. Og er því trúandi til að vilja okkur vel. Jeg hefi skrifað þessu fjelagi og beðið það að gera tilraun til að selja sildina, en það svaraði, að það væri ekki hægt sökum þess, að í Svíþjóð væri viðtoma stórkaupmenn að eiga, en þeir halda sildinni í miklu lægra verði en hún er seld fyrir í smásölu. Þetta fjelag segir, að hægt væri að fá miklu hærri verð, ef t. d. íslenskir útgerðarmenn hefðu sildina geymda í Svíþjóð, og seldu hana þar jafnóðum til smásala.

Það er rjett, sem hv. þm. (M. K.) tók fram, að ekki er að búast við, að öll sild seldist svona. En svo mikið mundi

árciðanlega verða selt á þennan hátt, að ekki væri í þennan fjárstyrk horfandi.

En svo er nú einnig fyrir að þakka, að Gautaborg er ekkert verri millistöð en Kaupmannahöfn, svo sildin væri ekkert ver farin þar en í Kaupmannahöfn, þótt selja ætti hana til annara landa.

Hv. þm. (M. K.) taldi íslenskum atvinnuvegum stafa hættu af samkepní annara þjóða, og þá sjerstaklega íslenskum sildaratvinnuvegi af sænskri samkepní; en þetta mundi jafnvel verða til að lyfta undir sænsku samkepnina.

Jeg gæti að vísu hugsað mjer, að það gæti stafað hættu af sænskri samkepní. En jeg hefi ætíð verið, og mun verða, fús til að setja skynsamleg takmörk, er mættu girða fyrir það. Að þetta sje ekki staðlaust fleipur mun hv. þm. (M. K.) meðal annars geta sannfærst um af því, að jeg hefi nú lagt til, að bætt yrði einnig grein inn í hegningarlögin um það, að refsa bolnvörpuveiðaleppum. Hygg jeg þetta fulla sönnun þess, að jeg muni ekki síðstur til að vernda atvinnuvegi vora.

Enda fer þessi till. einmitt í þá átt, að vernda íslenska sildarútveginn, því það mundi einnig efla atvinnuvegin, ef sildin seldist ætíð vel. Með því yrði einmitt afstýrt hættu, en ekki leidd hættu yfir útveginn.

Einnig mundi það ekki spilla fyrir okkur, ef við sýndum erl. þjóðum, að við gætum selt vöruna ódýrar með því að vera sjálfir milliliðir en milliliðir þeirra sjálfra. Hygg jeg, að flestar þjóðir myndu heldur unna okkur rjetts verðs en sinnar þjóðar mönnum okkurverðs. Þetta mundi ekki heldur á neinn veg freista Svía til að keppa við Íslendinga, heldur þvert á móti, enda eru Svíar

hvort sem er ekki verstu keppinautarnir.

Magnús Kristjánsson: Jeg hefi í sjálfu sjer fáu að svara, því röksemdaleiðslan frá báðum hliðum hefir verið mjög hógvær. En jeg hefi nú samt ekki sannfærst að öllu leyti.

Svíar hafa á síðari árum eflt útveg sinn hjer allmjög, og mun það vera takmark þeirra að veiða svo mikið hjer, sem þeir hafa þörf fyrir. Þess vegna er jeg deigur til að hjálpa þeim til þessa. Jeg álit, að við höfum ekki mikils hags að vænta af viðskiftum við þá í framtíðinni. Þar verðum við að líta í aðrar áttir og reyna að koma okkar vöru á markaðinn þar, sem hann er bestur. En sænski markaðurinn er ekki svo, að það borgi sig að koma upp geymslu á þessum stað.

Hv. þm. (B. J.) talaði um eitthvert nýtt fjelag, sem vildi gerast milliliður í verslun okkar. Jeg hygg, að þetta sje ekki svo mikilsvert, að til þess sje kostandi miklu fje.

Annars þýðir ekki að vera ræða þetta frekar; en jeg vildi að eins drepa á þetta til athugunar nefnd þeirri, er fær málið til meðferðar.

Flm. (Bjarni Jónsson): Mig undraði nokkuð það, sem hv. þm. Ak. (M. K.) nú sagði, að Svíar væru verstu keppinautar vorir. (M. K.: Á vissu sviði). Norðmenn eru miklu verri keppinautar, einmitt á þessu sviði. Tilgangurinn með till. minni var að kippa milliliðunum í burtu, en ekki sá, að setja nýjan í staðinn.

Það er kunnugt, að einn sænskur sildarkaupmaður á Siglufirði hefir haldið verðinu niðri í Svíþjóð, með því að selja fyrir lægra verð í Svíþjóð en Ís-

Skipaferðir milli Íslands og Gautaborgar. — Landsbankinn verði hlutabanki.

lendingar gátu selt fyrir, og það þá með það fyrir augum, að fá síldina, sem lá í Kaupmannahöfn, fyrir lægra verð. Hefði nú íslenska síldin legið við hliðina á síld stórkaupmanna í Svíþjóð, hefðum við þó getað náð því verði, sem þeir seldu hana fyrir í smásölu, og útilokað þá frá að ráða verðinu á vorri síld.

Hv. þm. (M. K.) sagði, að sænski markaðurinn væri ekki eini markaðurinn. Jeg hefi aldrei sagt það, en hygg samt ekki rjett að vanrækja þann markað. Vjer Íslendingar framleiðum meira en ein þjóð getur keypt, að minsta kosti þjóð, sem ekki er stærri en Svíar. En geymslustaður í Gautaborg og bættar samgöngur við þann stað mundu þó ekki kosta meira en svo, að það margborgaði sig, ef það greiddi fyrir sölu á síld okkar á sænska markaðinum, enda þótt vjer sendum hana ekki alla þangað.

Hv. þm. (M. K.) talaði um nýjan milligöngumann. En jeg vil þá spyrja, hvort enginn milligöngumaður sje í Kaupmannahöfn.

Enda þarf það ekki endilega að vera fjelagið sjálf, sem annast sölu á Svíþjóð, heldur mætti það gjarnan vera íslenskur maður, fyrir hönd útgerðarmannanna hjer.

Að mjer verður svo tíðrætt um síldina í sambandi við þetta, kemur af því, að jeg hygg, að það standi ýmsum fjárhagslega á miklu, hvort síld sú, er nú liggur utanlands óseld, seljist þolanlegu verði. Mjer er þetta mál í sjálfu sjer óskýlt, en samt hefi jeg skrifað bæði til Svíþjóðar og Þýskalands út af þessu og farið þess á leit, hvort ekki mundi hægt að selja síldina með vöruskiftum.

Jeg hygg, að hjá Þjóðverjum muni í boði landvarnarskip, er vjer gætum

fengið góðu verði í skiftum fyrir síldina. — Einnig hefi jeg átt brjefaviðskifti vð kaupmann einn í Pommern, er vill koma á slíkum vöruskiftum, og láta t. d. salt til skifta, því þótt verslun Þjóðverja sje ekki komin í samt lag enn þá, þá geta Þjóðverjar þó látið svo mikið af vörum af hendi, er við höfum not af, að síldinni ætti að vera hjargað. Jeg sagði þetta til að sýna háttv. þm., að þetta væri ekkert bráðapöt hjá mjer, heldur hefi jeg óþeðinn reynð að ráða bót á þessu.

Jeg vænti þess, að þessu máli verði vísað til fjárveitinganefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15 shlj. atkv.

Till. um að vísa því til fjárveitinganefndar feld með 13 : 7 atkv.

Frv. vísað til samgöngumálanefndar (sjá A. bls. 304) með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki. Var frv. því aldrei tekið til 2. umr. og varð

ekki útrætt.

10. Landsbankinn verði hlutabanki.

Á 11. fundi í Nd., þriðjudaginn 24. febr., var úthýtt

Frumvarpi til laga um heimild fyrir landsstjórnina til þess að gera Landsbanka Íslands að hlutabanka (A. 87).

Á 12. fundi í Nd., miðvikudaginn 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv.
— Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

Flm. (Bjarni Jónsson): Það hefir vakað fyrir mjer, sem öðrum, að einhverra bragða yrði að leita til þess að styrkja Landsbankann, sem ætti að vera til þess að hafa eftirlit í verki með allri peningaverslun í landinu. Hann ætti að vera svo sterkur, að aðrar peningastofnanir tækju ekki of miklið fje í leigu fyrir lán sín. En þessu er nú annan veg farið, því að eins og vjer vitum, hefir bankinn lengi barist við dauðann, síðan hlunnundi voru frá honum tekin og veitð annari stofnun. Það var ekki vel ráðið að gefa erlendu gróðafjelagi svo lausan tauminn; slíkt ráðlag hefir aldrei gefist vel. Má nefna því til sönnunar mörg dæmi úr sögunni, t. d. Egypta.

Hjer er nú till. frá mjer, sem er viturleg ráðstöfun, þess efnis, að Landsbanki Íslands verði gerður að hlutabanka. Til eru menn hjer í landinu, sem vilja ljá mönnum fje sitt fyrir ákveðna leigu. Og svo er mikill áhugi fyrir þessu, að hjer hefir verið borið fram frv. í þessu skyni og beiðst nokkurra rjettinda. Og það er harðneskja að banna mönnun að leggja fje sitt í þetta. Jeg vil veita mönnum þetta. Betur verður fje þeirra ekki trygt, en að leggja það inn í lánsstofnun, sem stendur undir svo sterkri vernd, að hún er eign sjálfs rikisins; með því er sjeð fyrir hag þeirra. En jafnframt er og betur sjeð fyrir hag landsmanna, því að þegar slík fyrirtæki eru stofnuð, vilja menn fá að vita, hvaðan stofnendurnir hafa fjeð og hvort þeir hafa yfirleitt nokkuð. Hitt er ósvinna, ef þeim eru veitt friðindi áður fjárisins er aflað.

Það er miklu skynsamlegra að gera

Landsbankann að hlutabanka heldur en að setja á stofn þriðju peningastofnunina. Afleiðingin af því mundi verða sú, að hann gæti tekið sparisjóðsfje af hinum bönkunum. En það mundi horfa til hins verra, því að þetta er eina fjeð, sem Landsbankinn hefir yfir að ráða. Ef þriðji bankinn fengi þessi rjettindi, gæti hann boðið hærri í þetta geymslufje, og þar með væri lokuð leið að rjetta við hag Landsbankans, og öll verðbrjef mundu falla að miklum mun, sjálfsagt niður í 75%. Þetta mundi verða afleiðingin af því, að nokkrum mönnum yrði leyft að græða á bankastofnun. En af hinu stafar engin hætta, heldur er það þvert á móti hjálp við landsmenn; því sterkari, sem Landsbankinn væri, því hægra ætti hann með að hlaupa undir bagga með atvinnuvegum landsins.

Það er því auðsætt, hverja leið ber að fara í þessu efni. Að minsta kosti er það þó augljóst, hvað gera skal við hina umsóknina. Og jeg vona, að þm. taki þessu máli mínu vel. Með því mundi þingið styrkja þá peningastofnun, sem væri fær um að halda öðrum peningastofnunum í skefjum.

Jeg skal geta þess, að jeg hefi leyft mjer að bera fram annað frv., sem ekki er hjer til umr., þess efnis, að menn geti ekki ráðist í að setja á fót bankastofnun hjer á landi án þess að stjórnin hafi eftirlit með þeim. Jeg vona nú, að menn leyfi frv. að ganga fram, en ef þeim finst tíminn skammur, þá er ekki annað en að láta frv. ganga því greiðar fram.

Jakob Möller: Jeg bjóst við því, að máli þessu yrði vísað til fjárhagsnefndar. En af því leiðir, að úrslit þess hljóta að dragast svo, að það nái ekki fram

að ganga á þessu þingi. Jeg býst ekki við, að hægt sje að lúka málinu á svona skömmum tíma. En ef málið fer til nefndar, vildi jeg skjóta því til hennar, að hún láti það þó ekki „sofna svefninum langa“, heldur afgreiði það svo fljótt, sem unt er, á einhvern hátt, t. d. með till. um að vísa því til stjórnarinnar til undirbúnings undir næsta þing.

Sveinn Björnsson: Jeg gerði það í mesta sakleysi að stinga upp á því, að málinu væri vísað til fjárhagsnefndar, og ástæðan til þess var sú, að öllum hv. þm. var það ljóst, að þetta mál mun í raun og vera þurfa allrar athugunar við. Það liggur ekki heldur fyrir frá hv. flm. (B. J.) sjálfum álit stjórnar Landsbankans um þetta frv., en álit hennar hlýtur að koma hjer til greina.

Jeg er nú þeirrar skoðunar, og hefi lengi verið, að það sje alveg rjett að gera Landsbankann að hlutafjelagsbanka, en að gera það svona í einum hveli, á þessu stutta þingi, og án þess að fyrir liggi álit stjórnar bankans um það, er naumast rjett aðferð. Annars var það alls ekki tilgangur minn að tefja fyrir málinu með því að stinga upp á nefnd, heldur var það einmitt gert til þess, að hv. nefnd gæti undirbúið það, sem mjer fansi vanta.

Flm. (Bjarni Jónsson): Jeg vil ekki gera það að neinu kappsmáli, hvort málinu er vísað til nefndar eða ekki, því að það er að sumu leyti satt, sem hv. 1. þm. Reykv. (Sv. B.) sagði, að málið er ekki svo undirbúið, sem skyldi, til þess að ljúka við það, en með því að þetta er að eins heimild fyrir hina nýju stjórn, og jeg, sem ekki styð hana, trúi henni fyrir því, þá ætti hv. 1. þm. Reykv. (Sv. B.), sem er stuðningsmað-

ur hennar, að trúa henni fyrir því. En ef þetta mál á að fara til nefndar, þá vil jeg skora á hana að útvega þegar í stað álit bankastjórnarinnar, og láta svo málið koma fyrir þingfund á morgun, og af því að þingstörfin yfir höfuð fara í flugvjel hjer, þá getur líklega þetta mál fengið að hanga aftan í henni.

Jakob Möller: Það er síður en svo, að jeg sje að tefja fyrir því, að málið fari til nefndar, því að jeg álit það sjálf-sagt, en vildi að eins benda á það, að ekki má fara með þetta mál eins og svo mörg önnur, sem ekki sjá dagsljósið eftir að þau eru komin í nefnd. Jeg vildi að eins lýsa yfir því, að jeg vil, að þetta mál komi til afgreiðslu hjer sem allra fyrst.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 302) með 15 shlj. atkv.

Bjarni Jónsson: Mætti jeg beiðast þess, úr því að svo er langt komið þing-tímanum, að hæstv. forseti vildi grenslast eftir því, hvort varpfuglarnir hjer í þessu háa þingi þykist nú ekki hafa legið nógu lengi á að þessu sinni; t. d. vildi jeg spyrja, hvort landbúnaðar-nefndin myndi eigi bráðlega hafa ung-að út. Eins og kunnugt mun vera, er hjá henni eitt frv., sem jeg hefi borið fram fyrir hönd íslenskra bænda, og hefi jeg gert það í þeirri trú, að það væri hvorki til skammar nje skaða fyrir þing vort, þó að kláðamaurinn yrði einu ári skamlífari, heldur en ef frv. yrði látið biða næsta þings.

Forseti þótt hv. þín. Dala. (B. J.) hafi talað á líkingamáli, þá vil jeg verða við þeirri ósk hans, að mælast til, að hv. nefndir flýti málum, er hjá þeim eru, sem mest má verða.

Nefndarálið kom ekki (sbr. þó A. 155).

Á 18. fundi í Nd., laugardaginn 28. febr., mælti

forseti: Þá hefir komið fram ósk um, að tekið yrði á dagskrá frv. til laga um að gera Landsbankann að hlutabanka, á þingskjali 87.

En til þess þarf afbrigði, og vil jeg því spyrja hv. deild, hvort hún samþ. þau.

Fyrir afbrigðum fekst ekki nægur atkvæðafjöldi.

Frv. var ekki á dagskrá tekið framur og varð

ekki útrætt.

11. Æfinleg erfingjarenta.

Á 5. fundi í Ed., þriðjudaginn 17. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um æfinlega erfingjarentu (A. 18).

Á 6. fundi í Ed., miðvikudaginn 18. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Flm. (Björn Kristjánsson): Jeg hefi fátí að segja um þetta frv., með því að aðalástæðurnar sjást í frv., sem jeg hefi gert nokkuð greinilegri greinargerð fyrir en vant er, af því að hjer er um nýmæli að ræða.

En þó að jeg flytji frv., þá á jeg ekki hugmyndina nema að nokkru leyti. — Eiríkur prófessor Briem kom með frv. líks efnis til landsstjórnarinnar, þegar jeg átti þar sæti, og þótt meiri hluti stjórnarinnar vildi ekki sinna því, þótti mjer og hefir altaf þótt hún svo góð, að jeg hafði hana altaf í huga. En í stað þess, að í frv. upphaflega var rentunni ætlað að ná til allra stjettu og að eins til kvenna, hefi jeg breytt frv. þannig, að erfingjarentan gangi til vinnuhjúu, sem verið hafa 5 ár í ársvist eftir 16 ára aldur. Eru með þessu slegnar tvær flugur í einu höggi; bæði er þetta styrkur fyrir söfnunarsjóðinn og hefur ársvinnumensku til hærre veldis.

Jeg vænti, að hv. deild og þing fallist á frv., og er jeg viss um það, að þegar þjóðin veit, að 10 vinnuhjú geta fengið þennan styrk árlega, þá verði það til þess að auka virðinguna fyrir vinnumensku. Og er þá stefnt í rjetta átt, því að það er mín skoðun, að ársvist vinnuhjúu sje eins nauðsynlegur skóli og herskylda annara landa.

Jeg hefði gjarnan viljað vísa frv. til einhverrar nefndar, þar sem sæti ætti lögfræðingur, af því jeg er ekki viss um, hvort ekki þurfi ákvæði um hegning fyrir röng vottorð, sem húsbændur kynnu að gefa, og hefir mjer þá dottið í hug fjárveitinganefnd, því þar er lögfræðingur.

Jóhannes Jóhannesson: Jeg vona, að frv. verði vísað til fjárhagsnefndar, því að hjer er um atriði að ræða, sem varðar hag landssjóðs. Þetta er líka viðkumanlegra fyrir þá sök, að flm. á þar sæti, og þótt þar sje enginn lögfræðingur, þá virðist það vandalaust nefndinni að leita álits lögfræðings um atriði, sem hún er í vafa um.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 300) með 8 shlj. atkv.

Á 10. fundi í Ed., miðvikudaginn 25. febr., kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 18, n. 73).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Flm. (Guðmundur Ólafsson): Jeg þarf ekki að vera margorður um frv. þetta. Það er bæði stutt og auðskilið, og nefndin er sammála flm. (B. K.) um, að þetta er gott og nýtsamt mál, og gæti orðið lyftistöng fyrir fólk að ráða sig í ársvinnumensku. Erfðagjaldið er lítið, ekki nema um 10 þús. kr. En ef það skyldi hækka, eins og útlit er fyrir, kom nefndin með þá breytingu á 1. gr. frv., að hlutafje það, sem varið er á þennan hátt, fari ekki fram úr 20 þús. kr.

Þó að upphæðin færi ekki fram úr 1000 kr., gætu verðlaunin orðið æði mikil hvatning fyrir fólk að vera lengur í sama stað, í stað þessara miklu blaupa úr einum staðnum í annan. Það yrði miklu happadrygra fyrir fólkið sjálft að vera lengur í sama stað, og

eins væri það betra fyrir þá, sem njóta verka þess.

Þá er breyting við 3. gr., sem byggist á því, að nefndinni fannst ekki rjett að takmarka veruna að eins við eitt heimili, og vildi ekki ganga svo langt. að hjúin hefðu verið í 5 ár í sama staðnum, en fannst hæfilegt að takmarka það við tvö. Aðrar breytingar eru flestar orðabreytingar. Stærsta breytingin, sem nefndin gerði, var að færa aldurstakmarkið úr 16 upp í 20 ár. Sektorákvæðinu breytti nefndin að því leyti, að hún setti ákveðið lágmark. 7. gr. hefir nefndin skift í tvær greinar.

Jeg vona, að frv. þetta finni náð fyrir augum háttv. deildar og að það nái fram að ganga.

Sigurður Eggerz: Mjer finst ekki ástæða til að binda þessi verðlaun við erfðafjárskattinn. Eins mætti ákveða vissa upphæð úr landssjóði árlega í sjóðinn.

Frsm. (Guðmundur Ólafsson): Það skiftir engu máli, hvort gert er. Upphæð þessi kemur úr ríkissjóði hvort sem er, en mjer finst ekki taka því að koma með brtt. um það.

ATKVGR.

Brtt. 73, 1. a. samþ. með 10 shlj. atkv.

— 73, 1. b. samþ. án atkvgr.

1. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 8 shlj. atkv.

— 73, 2. a. samþ. með 8 shlj. atkv.

— 73, 2. b. samþ. með 8 shlj. atkv.

— 73, 2. c. samþ. án atkvgr.

— 73, 2. d. samþ. með 9 shlj. atkv.

3. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.

Brtt. 73, 3. a. samþ. með 8 shlj. atkv.

— 73, 3. b. samþ. með 9 shlj. atkv.

— 73, 3. c. samþ. án atkvgr.

— 73, 3. d. samþ. með 8 shlj. atkv.
4. gr., svo breytt, samþ. með 8 shlj. atkv.

5.—6. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

— 73, 4. a. samþ. með 8 shlj. atkv.

7. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.

— 73, 4. b. (ný gr., verður 8. gr.) samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 11. fundi í Ed., s. d. (25. febr.), kl. 2 miðdegis, var frv. tekið til 3. umr. (A. 18, með á orðnum breytingum samkv. atkvgr. við 2. umr.).

Of skamt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með öllum gr. atkv.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 8 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 26. febr., kl. 1 miðdegis, var útbýtt

Frumvarpi til laga um æfinlega erfingjarentu,

eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 112).

Á 15. fundi í Nd., s. d., kl. 6¹⁵ síðdegis, var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Forseti: Mál þetta er komið frá hv. Ed., var þar í fjárhagsnefnd, og legg jeg það til, að því verði, að lokinni þessari umr., vísað til sömu nefndar hjer.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 302) með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki. Var frv. því aldrei tekið til 2. umr. og varð

ekki útrætt.

C. Þingsályktunartillögur.

1. Afnám laga um húsaleigu í Reykjavík.

Á 12. fundi í Nd., miðvikudaginn 25. febr., var útbýtt

Tillögu til þingsályktunar um afnám laga um húsaleigu í Reykjavík (A. 102).

Á 14. fundi í Nd., fimtudaginn 26. febr., kl. 1 miðdegis, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræðast skuli.

Að tillögu forseta var ákveðin ein umr.

Á 15. fundi í Nd., s. d., kl. 6¹⁵ síðdegis, var till. tekin til einnar umr. (A. 102, 125).

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Nd., föstudaginn 27. febr., var till. aftur tekin til einnar umr. (A. 102, 125, 135).

Flm. (Jakob Möller): Eins og kunnugt er, voru með húsaleigulögum 1917 settar allmiklar hömlur á umráðarjett húseigenda yfir eignum sínum. — Lög þessi voru frá byrjun illa þokkuð, og vinsældir þeirra hafa farið minkandi dag frá degi, eins og liggur í hlutarins

eðli, vegna þess, hve nærri er gengið eignarrjettinum, en auk þess hafa menn vænst þess, að þau yrðu þá og þegar úr gildi numin, vegna þess, að upphaflega var talið, að hjer væri að eins um ófriðarráðstöfun að ræðast, en þær vonir manna hafa þó ekki enn fengið að rætast. Í lögunum er svo ákveðið, að nema megi þau úr gildi með konunglegum úrskurði, þegar ekki þætti þörf á þeim lengur. Nú finst mönnum, að stjórnin ætti að fara að athuga, hvort ekki væri kominn tími til þess að nema þau úr gildi, og í þessari till. um afnám húsaleigulaganna er í rauninni ekki farið fram á annað. Á till. á þgskj. 102 voru „smíðis“-gallar, bæði hvað samningu og prentun snertir, og hefir hún því verið orðuð á ný, en er að efni til í aðalatriðunum sú sama eins og hún er orðuð á þgskj. 135. Jeg geri ráð fyrir, að brtt. á þgskj. 125 verði tekin aftur, vegna þess, að hún hefir verið tekin upp í aðaltill. eins og hún er nú. — Það er farið fram á, að numin verði úr gildi 2. og 3. gr. laga nr. 24, 12. sept. 1917, um húsaleigu í Reykjavík, ásamt viðaukalögum nr. 45, 28. nóv. 1919, sem sagt, öll ákvæði húsaleigulaganna, nema þau, sem snerta hámark húsaleigu, eða með öðrum orðum, öll þau ákvæði, sem hindra menn í því,

að ráðstafa eignum sínum eftir vild. — Tel jeg það óþarft að fjölyrða um þetta mál. Lögin hafa altaf verið illa þokkuð, og það er óhæfilegt að hafa slík lög, sem skerða rjett einstaklingsins þannig, nema brýnasta nauðsyn beri til. En það orkar að minsta kosti mjög tvímælis, hvort lög þessi sjeu nú orðið ekki fremur til ógagns en til gagns, vegna þess, að þeirra vegna sje minna bygt af íbúðarhúsum í bænum en ella myndi gert. En það er einmitt brýnasta nauðsynin, að sem mest sje bygt. Af húsnæðisleysinu, sem lög þessi geta auðvitað á engan hátt bætt úr, stafa ýms vandræði. Menn neyðast til að búa í íbúðum, sem eru óhæfar til íbúðar, en í skjóli húsaleigulaganna sitja margir, sem ella gætu bygt, kyrrir í leigu-íbúðum sínum. Nú er þannig mál með vexti, að lög þessi voru gerð að tilhlutun bæjarstjórnar Reykjavíkur, og væri því eðlilegt, að leitað yrði álits hennar, áður en lögin yrðu numin úr gildi, enda er svo fyrir lagt í till., að það skuli gert. Þess er ekki heldur að vænta, að þingið vilji upp á eindæmi sitt taka neina fullnaðarákvörðun um slíkt mál, án þess að það sje borið undir bæjarstjórn. — Okkur þm. bæjarins hefir líka borist brjef frá borgarstjóra f. h. húsnæðisnefndar bæjarstjórnarinnar, þar sem þess er eindregið krafist, að álits hennar verði leitað um málið, og skal jeg, með leyfi hæstv. forseta, lesa það brjef upp, og er það á þessa leið:

„Í tilefni af till. til þingsál. um afnám laga um húsaleigu í Reykjavík og brtt. við hana, sem fram hefir verið borin á Alþingi, hefir húsnæðisnefnd bæjarstjórnarinnar gert svo hljóðandi ályktun og falið mjer að tilkynna hana hv. þm. í þeim tilgangi, að þeir geri hana kunna Alþingi:

Húsnæðisnefndin er þeirrar skoðunar, að bæjarstjórn Reykjavíkur beri að hafa ákvörðunarrjett um, hve nær tími sje kominn til að afnema húsaleigulögin, eða hluta þeirra, og að bæjarfjellaginu sje stofnað í hættu, ef æðri stjórnarvöld, sem ekki hafa sömu skilyrði til að þekkja ástandið í bænum, hafa frumkvæði að því að afnema lögin.

Nefndin telur hins vegar rjett, að bæjarstjórnin taki húsnæðismálið til nýrrar yfirvegunar, og mun hún gera till. um það.

Virðist nefndinni hentugast, að öll ákvæði viðvíkjandi húsnæðismálinu verði sett með reglugerð, sem breyta megir, þegar ástæður breytast, en ekki með heinum lagaákvæðum, og telur því rjettast, að Alþingi setji nú þegar lög, eða heimili landsstjórninni að setja bráðabirgðalög, er heimili bæjarstjórn Reykjavíkur að setja reglugerð, sem stjórnarráðið staðfestir, um leigu á húsnæði til íbúðar, hámark húsaleigu og annað, til tryggingar því, að bæjarbúur geti notið þess húsnæðis, sem til er eða verður í bænum.

Jafnframt skorar húsnæðisnefndin á þingm. bæjarins að flytja svo látandi brtt. við till. til þingsál. um afnám laga um húsaleigu í Reykjavík:

Till. orðist svo:

Alþingi skorar á landsstjórnina að gefa út, ef bæjarstjórn Reykjavíkur óskar þess, bráðabirgðalög, sem heimili bæjarstjórninni að setja reglugerð, er stjórnarráðið samþykki, um leigu á húsnæði til íbúðar, hámark húsaleigu og annað, til tryggingar því, að bæjarbúur geti notið þess húsnæðis, sem til er eða verður í bænum.

Jafnframt verði þá úr gildi numin lög um húsaleigu í Reykjavík, nr. 24, 12.

sept. 1917, og viðaukalög við nefnd lög, nr. 21, 14. okt. 1918.

Vænti jeg, að hv. þm. verði við þessari áskorun húsnæðisnefndar fyrir hönd bæjarstjórnarinnar.“

Jeg skal geta þess, að við þm. bæjarins höfum ekki getað sjeð ástæðu til þess að gera þá breytingu á þingsál.till., sem húsnæðisnefndin fer fram á. Tilgangur okkar með þeirri till. var að vísu sá, að koma hreyfingu á málið, að ýta við stjórninni í því skyni, að það yrði tekið til rækilegrar yfirvegunar, hvort ekki sje rjett að nema lögin úr gildi, meðfram vegna þess, að þau væru ef til vill farin að verka á móti tilgangi sínum. Við ætlumst auðvitað til þess, að tekið verði fult tillit til álits bæjarstjórnar og till. um þetta mál, og þó því að eins farið eftir þeim, að stjórnin telji þær till. á rökum byggðar.

Ef till. verður samþ., má líta svo á, að þingið hafi þar með vísað þessu máli algerlega frá sjer til aðgerða stjórnarinnar í samráði við bæjarstjórn Reykjavíkur. Og vænti jeg þess því, að enginn ágreiningur þurfi að verða um málið hjer, en að till. verði samþ.

Bjarni Jónsson: Jeg ætla að eins að bæta við örfáum orðum.

Jeg sje ekki, hver nauðsyn er á því, að ein sjerstök stjett, á sjerstökum bletti, sje ósjálfráð eigna sinna Ef almenn nauðsyn hefði kallað, þá hefði það að sjálfsögðu verið rjett, að stjórnin, eða bæjarstjórnin, hefðu tekið húsin eignarnámi og goldið eigendum þeirra fult verð fyrir, og síðan ráðstafað þeim eftir eigin geðþótta.

En nú er friður undirskrifaður, og sje jeg ekki, til hvers er að hafa lögin lengur. Einkum þegar þau hafa unnið á móti sjálfum sjer, með því að enginn

hefir þorað að byggja, því menn geta setið fastir í íbúðum sínum, þótt þeim sje sagt upp. Þetta er ekki til að hjálpa alþýðu, heldur hinum efnuðu, sem annars gætu bygt. Ef herbergi losnar hjá manni, þá þorir hann ekki að leigja það út, því hann getur átt það á hættu, að leigjandinn sitji fastur. Þess vegna fá færri inni en ella. Bæjarstjórnin álitur sig hafa rjett til að ráða bæjarbúum; kann að vera, að það sje að vissu leyti rjett, ef bæjarstjórnin hefði sýnt sig að vera starfinu vaxin. En að láta einstaka menn gjalda þess, þegar ekki er brýn þörf, álit jeg ekki rjett. Beinasti vegurinn til að sjá Reykjavík fyrir viðunanlegu húsnæði, hefði verið að láta fólk ekki hrúgast inn í bæinn á ári hverju, nema því að eins að skylda það til að byggja, eða blátí áfram banna innflutning nema brýn nauðsyn kalli; t. d. með embættismenn, sem fara úr einu embætti í annað. En banna fólk, sem ella gæti unnið annarsstaðar, t. d. að landbúnaði, eða því um líku. Þetta hefði bæjarstjórnin átt að gera frá byrjun stríðsins og öll stríðsárin, og þá hefði það sýnt sig, að húsnæðismálið hefði verið í betra horfi.

Sveinn Björnsson: Eins og kunnugt er, voru lög þessi upphaflega sett að tilhlutun bæjarstjórnar. Hún sá fram á óvenjuleg vandræði vegna ófriðarins, og fór því fram á, að hjer yrðu sett lög um þetta efni, eins og með öðrum þjóðum. Jeg var þess hvetjandi þá, og er þeirrar skoðunar, að lögin hafi gert mikið gagn. Þau eru sett vegna neyðarástands út af ófriðnum, en þegar nú ófriðnum er lokið, og smátt og smátt nálgast venjulegar kringumstæður í lífi manna, þá á að nema úr gildi, eins fljótt og hægt er, öll þau ákvæði, sem

Afnám laga um húsaleigu í Reykjavík. — Lánsheimild til ostagerðarbús.

lagt hafa höft á menn. Eitt af þessum lögum eru húsaleigulögin í Reykjavík. Þau voru sett að tilhlutun bæjarstjórnar, og kemur því ekki til greina að afnema þau nema í samráði við bæjarstjórnina. Jeg hefi sjálfur komið með brtt. í þessa átt við till. á þgskj. 102, en þar sem hún hefir verið orðuð á ný í brtt. á þgskj. 135, og mín brtt. tekin þar upp, get jeg fallið frá brtt. á þgskj. 125 og tek hana aftur.

Eins og hv. samþm. minn (Jak. M.) tók fram, hefir þetta mál verið til umr. hjá sjerstakri nefnd í bæjarstjórn, og hún sent okkur flutnm. erindi það, sem hann las upp. Það, sem vakir fyrir okkur, er að hreyfing komist á málið. Það stendur í lögum þessum, að það megi afnema þau með konunglegri tilskipun; er það óvenjulegt ákvæði í lögum. Það má því búast við því, að stjórnin fari gætilega að því að afnema lögin. Er því full ástæða til, að þingið láti uppi álit sitt í þessu efni. En þótt till. sje samþ., geri jeg ráð fyrir, að stjórnin afnemi ekki þessi ákvæði laganna nema bæjarstjórnin telji það heppilegt. Eftir brjefi því, sem komið hefir frá borgarstjóra, virðisí einmitt húsnæðisnefnd bæjarstjórnarinnar tími til kominn að afnema húsaleigulögin, en leggur til, að sett verði önnur lög, sem heimila bæjarstjórninni að setja reglugerð um leigu á húsnæði til íbúðar, hámark húsaleigu o. fl.

Nú er ekki tími til að samþ. slík lög, en jeg vænti þess, að stjórnin taki fult tillit til brjefsins, sem fram hefir komið. Með því fororði mæli jeg með því, að till. verði samþ.

ATKVGR.

Brtt. 125. tekin aftur.

Brtt. 135. (ný tillgr.) samþ. með 13 : 2 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. til Ed.

Á 17. fundi í Ed., laugardaginn 28. febr., lokadegi deildarinnar, var útbýtt

Tillögu til þingsályktunar um afnám laga um húsaleigu í Reykjavík,
eins og hún var samþ. við eina umr. í Nd. (A. 165).

Á sama fundi var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skuli.

Of skamt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Till. var ekki á dagskrá tekin fram-
ar og varð

ekki útrædd.

2. Lánsheimild til ostagerðarbús.

Á 16. fundi í Nd., föstudaginn 27. febr., kl. 1 miðdegis, var útbýtt

Tillögu til þingsályktunar um lánsheimild fyrir landsstjórnina til ostagerðarbús (A. 154).

Á 17. fundi í Nd., s. d., kl. 6¹⁹ síðdegis, var till. tekin til fyrri umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

Frsm. (Stefán Stefánsson): Hv. þingdeildarm. mun það kunnugt, að þinginu hefir borist crindi um það frá eigendum ostagerðarbúsins í Sveinatungu, að þeir fengju að láni 20 þús. kr. Ástæðan til þessa er sú, að á búinu hvíla víxlaskuldir, að upphæð rúmar 20 þús. kr., og má búast við, að krafist verði greiðslu á þeim þegar minst varir, og auk þess eru af þeim háar vaxtagreiðslur. Þar sem búið er nú nýlega stofnsett, og þar af leiðandi ýmsir örðugleikar, þá sjá þeir sjer ekki fært að reka það, nema að fá lán, er standa mætti um nokkur ár, og þá með vægum vaxtakjörum, t. d. 5%, eins og vanaleg viðlagasjóðslán. Á búinu hvílir nú þegar 10 þúsund kr. skuld við viðlagasjóð. Að þá var ekki fengið meira lán stafaði af því, að þá var ekki ætlunin að reka búskap, heldur kaupa mjólk til ostagerðarinnar hjá bændum. En brátt kom það í ljós, að það eitt gat orðið fyrirtækinu til framhaldsþrifa, að það gæti rekið fjárbú. Bundust því nokkrir menn, sem höfðu sjerstaklega trú á þessu fyrirtæki, í fjelag, og keyptu fjölda af ám af völdu mjólkurkyni, einkum vestan úr Öfundarfirði og af Snæfjallaströnd. Þar sem sú reynsla er þegar fengin, að ostur sá, sem ostagerðin framleiðir, er besta eftirlíking af Rockefeller-ostinum, sem nú þekkist, þá virðist það mjög misráðið að hverfa frá því, að styrkja fyrirtækið, þar eð það einu sinni hefir verið viðurkennt með lánveitingu frá þinginu. Með þessu 10 þús. kr. láni hefir þingið slegið því föstu, að hjer væri atvinnuvegur, sem vert væri að styðja að einhverju leyti. Eftir að fjárveitinganefnd hafði athugað og kynt sjer þetta mál sem rækilegast, var hún ekki í nokkrum vafa um það, að hjer bæri

að lána alt að 20 þús. kr. gegn þeirri tryggingu, er stjórnin teldi nægilega.

Hefi jeg svo ekki frekar um þetta mál að segja að sinni, en vænti þess, að það fái góðar undirtektir.

Fjármálaráðherra (M. G.): Í tillögu þeirri, sem hjer liggur fyrir, er ekkert tekið fram um það, úr hvaða sjóði þetta skuli veitt, og vil jeg því spyrja, hvort ætlast sje til, að lánið verði veitt úr viðlaga- eða ríkissjóði. Jeg veit ekki, hvort til verður fje í viðlagasjóði, og vil taka það fram, að úr honum er ekki lánað nema gegn 1. veðrjetti í fasteign eða ábyrgð sýslufjelaga.

Frsm. (Stefán Stefánsson): Nefndin mintist litillega á, hvort lánið skyldi veitt úr ríkis- eða viðlagasjóði, en tók enga afstöðu í því, en ætlaði stjórninni að ákveða það. Sje ekki til fje í viðlagasjóði, þá verður lánið að veitast úr ríkissjóði, því lánveitingin verður að teljast koma til almennra nota, þar sem hjer er um að ræða nýja og álitlega atvinnugrein. Um þá sjerstöku tryggingu fyrir láninu áleit nefndin, að landsstjórnin yrði ein að ráða því, hvaða tryggingar hún tæki eða teldi nægilegar.

Fjármálaráðherra (M. G.): Jeg skildi svo þá ákvörðun, sem gerð var í fyrra, um aðskilnað ríkis- og viðlagasjóðs, að hætt yrði með öllu að lána úr ríkissjóði, og vil jeg eindregið fyrir mitt leyti, að því sje fylgt. Jeg vil því ekki láta leggja svo mikla áherslu á, að þetta lán verði veitt, að það komi til mála að veita það, nema til sje fje í viðlaga-sjóði.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 13 shlj. atkv.

Á 18. fundi í Nd., laugardaginn 28. febr., kl. 10 árdegis, var till. tekin til síðari umr. (A. 154).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. samþ. með 13 : 2 atkv. og afgr. til Ed.

Á 18. fundi í Ed., s. d., kl. 5 síðdegis, lokafundi deildarinnar, var útbýtt

Tillögu til þingsályktunar um lánsheimild fyrir landsstjórnina til osta-gerðarbús, eins og hún var samþ. við síðari umr. í Nd. (A. 179).

Till. var ekki á dagskrá tekin í Ed. og varð

ekki útrædd.

3. Landssjóðsútgerð björgunar- og eftirlitsskipsins Þórs.

Á 9. fundi í Ed., þriðjudaginn 24. febr., var útbýtt

Tillögu til þingsályktunar um heimild fyrir landsstjórnina til að gera út björgunar- og eftirlitsskipið Þór frá Vestmannaeyjum (A. 63.).

Á sama fundi var till. tekin til fyrir umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Flm. (Karl Einarsson): Jeg skal fyrst geta þess, að nokkrar prentvillur eru í till. og greinargerðinni, sem væntanlega má leiðrjetta á skrifstofunni, eins og karkó fyrir kaskó o. fl. Verst er prentvillan í 3. línu að neðan, frá með Faxaflóa, fyrir frá og með Faxaflóa.

Jeg hefi áður minst á ýmislegt, sem stendur í sambandi við till. þessa.

Það liggur í augum uppi, að þessu eina fiskiþorpi muni það ofvaxið að gera út skip, svo dýrt, að minsta kosti fyrst um sinn. Þess vegna er leitað til landsstjórnarinnar um útgerð skipsins, gegn því, að bæjarsjóður Vestmannaeyja greiði til þess 15000 kr. á ári, og hafi skipið þá á hendi jafnframt landhelgisgæslu fyrir suðurströnd landsins vetrarvertíðina með aðalbækistöð í Vestmannaeyjum. Það kann nú að þykja mikið gert fyrir sjómennina í Vestmannaeyjum að veita þeim þennan stuðning. En þó að þarna búi að eins lítið brot þjóðarinnar, þá eru það þó ekki óverulegar tekjur, sem þaðan renna til landssjóðs; þannig námu útfluttar vörur 1919 nálægt 6 milj. kr., og ef hverjar aðrar 2 þús. landsmanna væru eins drjúgar í framleiðslu, ættu útfluttar vörur landsins að nema ca. 40 sinnum það, eða 240 milj. kr.

Aðalatriðið er þó það, að skipið er nauðsynlegt vegna velferðar manna. En því má ekki heldur gleyma, að framleiðslan getur aukist við það, að sjómennirnir þannig verða ótrauðari til

sjósóknar, enda veiðarfærum þeirra minni hætta búin en ella, þar sem botnvörpungar spilla mjög veiðarfærunum. Það má jafnvel gera ráð fyrir því, að netjaveiðar hætti, ef Alþingi verður ekki til þess að styrkja skipið.

Annars hefir atvinnuvegur Vestmannaeyinga verið mjög stöðugur, enda kemur hann ekki í bága við annan aðalatvinnuveg landsmanna, landbúnaðinn; þvert á móti, minst helmingur vertiðarmanna fer í sveit á sumrum, og margur maður hefir fasta atvinnu í Vestmannaeyjum á vetrum, en á annars heima á Suðurlandsundirlöndinu og stundar þar sveitavinnu.

Jeg skal svo ekki fara fleiri orðum um till. alment.

Um einstaka liði er þess að geta, að í kol er ætlað 1000 tonna eyðsla á ári, en þá er skipið einnig mikið á sveimi. Það er talið nærri sanni, að skipið eyði 4—5 tons um sólarhringinn, þegar það er á fullri ferð, 2—3 tons með hálfri ferð. Nú eru vitanlega oft hvíldir og illviðri, svo að líklega er þessi liður fullhár; 160000 kr. mundi sennilega nægja. Um 2. og 3. lið áætlunarinnar er ekkert að segja. Í 4. lið er fæði ætlað 6 kr. handa hverjum skipverja, og má vera, að það sje fullhátt, en samsvavarar þó nokkurn veginn því, sem áður var fyrir ófriðinn. Kaskóváttrygging er miðuð við verð skipsins, eins og það

var, en nú er vitanlega hægt að selja skipið miklu herra.

Laun eru ákveðin eins og í till. stendur. Skrifstofukostnaður 2000 kr., þar af 1200 kr. til framkvæmdarstjóra. Fyrning og viðhald 20000 kr.

Jeg álit ekki, að hægt sje að hafa það minna, þar sem skipið er orðið gamalt.

„Ýmislegt“ er vitanlega heldur lágt reiknað en hitt. Viðvikjandi vöxtunum er það að segja, að jeg veit, að flestir hafa lagt fje í fyrirtæki þetta til þess að fá skip til björgunar, en ekki til að græða fje á því, og það er varla hægt að kalla það gróða, þótt þeir fái 5%, og jeg veit, að flestir mundu ánægðir, þótt þeir fengju ekki nema venjulega bankarentu. Svo lýk jeg máli mínu og vona, að málinu vegni vel í hv. deild.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 9 shlj. atkv. og til sjávarútvegsnefndar (sjá A. bls. 301) með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki. Var. till. því aldrei tekin til síðari umr. og varð

e k k i ú t r æ d d.